

Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі
Национальный Банк Республики Казахстан
National Bank of Kazakhstan

Экономикалық ШОЛУ Экономическое ОБОЗРЕНИЕ

№3-4 , 2010

Редакторы:

*Ақышев Д.Т. - Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі
Төрағасының орынбасары;*

Редактордың орынбасары:

*Шайқақова Г.Ж. - Зерттеу және статистика
департаментінің директоры;*

Кеңестің мүшелері:

*Қалиасқарова Т.Р. - Зерттеу және статистика департаменті
директорының орынбасары;
Тазабеков А.Т. - Зерттеу және статистика департаменті стратегия
және талдау басқармасының бастығы;
Нәжімеденова С.Ж. - Қызметкерлермен жұмыс жүргізу департаменті аударма
және мемлекеттік тілді ендіру бөлімінің бастығы;*

Шығаруға жауаптылар:

*Золотухин Д. - Зерттеу және статистика департаменті стратегия
және талдау басқармасының сарапшысы;
Жетібаева М.Б. - Ұйымдастыру жұмысы, сыртқы
және қоғамдық байланыстар департаменті қоғамдық байланыстар
басқармасының сарапшысы.*

Құрылтайшы – Қазақстан Ұлттық Банкі

«Экономикалық шолу»

© Қазақстан Ұлттық Банкі
Internet [http: \\ www.nationalbank.kz](http://www.nationalbank.kz)

*"Caspian Media Group" ЖШС басып шығарды
Мекенжайы: Қазақстан Республикасы, 050044, Алматы қ., Жібек Жолы к-сі, 50
Тел.: +7(727) 334 15 26, 334 15 27
E-mail: office@cmgroup.kz*

Редактор:

*Акишев Д.Т.– заместитель Председателя Национального
Банка Республики Казахстан;*

Заместитель редактора:

*Шайкакова Г.Ж.– директор Департамента исследований
и статистики;*

Члены совета:

*Калиаскарова Т.Р – заместитель директора Департамента
исследований и статистики;*

*Тазабеков А.Т.– начальник управления стратегии и анализа
Департамента исследований и статистики;*

*Нажимеденова С.Ж.– начальник отдела переводов и внедрения
государственного языка Департамента по работе с персоналом;*

Ответственные за выпуск:

*Золотухин Д.Г.– эксперт управления стратегии и анализа
Департамента исследований и статистики;*

*Жетибаева М.Б.– эксперт управления общественных связей
Департамента организационной работы, внешних
и общественных связей.*

Учредитель – Национальный Банк Казахстана

«Экономическое обозрение»

© Национальный Банк Казахстана
Internet [http: \ \ www.nationalbank.kz](http://www.nationalbank.kz)

*Печать: ТОО «Caspian Media Group»
Адрес: Республика Казахстан, 050044, г.Алматы, ул.Жибек Жолы, 50
Тел.: +7(727) 334 15 26, 334 15 27
E-mail: office@cmgroup.kz*

Алматы, 2010

**АҚША-КРЕДИТ САЯСАТЫНЫҢ ДАМУЫ
РАЗВИТИЕ ДЕНЕЖНО-КРЕДИТНОЙ ПОЛИТИКИ**

Қоңырбаева Б. М., Жүнісова А.А

Зерттеу және статистика департаменті / Департамент исследований и статистики

1. Қазақстанның KazMOD макроэконометрикалық моделі3
1. Макроэконометрическая модель Казахстана KazMOD36

Мұхаметов И.

Қаржы тұрақтылығы басқармасы / Управление финансовой стабильности

2. Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің монетарлық саясат жүргізудегі валюталық бағам арнасының рөлі.....18
2. Роль канала валютного курса в проведении монетарной политики Национального Банка Республики Казахстан51

**ЭКОНОМИКА ЖӘНЕ ҚАРЖЫ НАРЫҒЫ: АЙМАҚТЫҚ АСПЕКТІЛЕР
ЭКОНОМИКА И ФИНАНСОВЫЙ РЫНОК: РЕГИОНАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ**

Карпец С.Н., Бегежанов Е.М.

Павлодар филиалы / Павлодарский филиал

5. Павлодар облысында өсімдік шаруашылығының дамуы23
5. Развитие растениеводства в Павлодарской области56

**ПРОБЛЕМАЛАР МЕН ПАЙЫМДАУЛАР
ПРОБЛЕМЫ И СУЖДЕНИЯ**

Талханбаева И.

Зерттеу және статистика департаменті / Департамент исследований и статистики

6. Қолма-қол шетел валютасының ішкі нарығындағы ахуал туралы27
6. О ситуации на внутреннем рынке наличной иностранной валюты60

Әсімбетова П.Ш.

Ақтөбе филиалы / Актюбинский филиал

6. Мемлекеттік қызметшілерді қайта даярлау және олардың біліктілігін арттыру туралы33
6. О переподготовке и повышении квалификации государственных служащих66

Құланбаева А.Қ.

Павлодар филиалы /

7. Мемлекеттік тілдің мәртебесін арттыру – басты мақсатымыз34

БАРЛЫҒЫ68

ҚАЗАҚСТАННЫҢ KAZMOD МАКРОЭКОНОМЕТРИКАЛЫҚ МОДЕЛІ

Қоңырбаева Б. М., Жүнісова А. А.,
Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің
Зерттеу және статистика
департаментінің сарапшылары

Орталық банктердің ұзақ мерзімді мақсаты, әдетте, баға тұрақтылығы болып табылады. Баға динамикасына инфляциялық күтулер ықпал етеді, шаруашылық жүргізушілер соларды басшылыққа ала отырып шешім қабылдайды. Ақша-кредит саясаты ақша сұранысы мен ұсынысы арасындағы арақатынасқа кредит операцияларының пайыздық ставкаларын және көлемдерін өзгерту арқылы «дұрыс» инфляциялық күтулерді қалыптастыруға ықпал ете алады. Бұл ықпал ету тетігін ақша-кредит саясатының экономикаға трансмиссия тетігі деп атау қабылданған.

Ақша-кредит саясаты қабылдаған шешімдердің экономикалық көрсеткіштерге ықпалы жанама сипатта болғандықтан, оларды бара-бар таңдаудың құрамдас бөліктерінің бірі олардың макроэкономикалық ахуалға ықпалын модельдік болжамдау болып табылады.

Макроэкономикалық көрсеткіштерді болжаудың дәстүрлі тәсілі эконометрикалық модельдерді пайдалануға негізделген тәсіл болып табылады.

Бұл ретте, кез келген модельді құру кезіндегі сияқты, модельді жан-жақты талдау деңгейін таңдау проблемасы туындайды. Бір жағынан, макроэкономикалық көрсеткіштердің өзара іс-әрекетінің күрделілігі, бір макроэкономикалық көрсеткіштердің өзгерістерінің басқа көрсеткіштердің өзгерістеріне ықпалының кейін қалуы, трансмиссиялардың ұзын тізбектері, сондай-ақ трансмиссия тетіктеріне қатысты ақпараттың жетілдірілмеуі құрылған модельдердің күрделілігін айқындайды.

Алайда макроэкономикалық жағдайды дәлірек сипаттайтын аса күрделі модельдер сонымен бірге практикада іске асыру үшін жарамсыз болуы мүмкін.

Екінші жағынан, жақсы есептік алгоритмдер алуға мүмкіндік беретін салыстырмалы түрде алғанда қарапайым макроэкономикалық модельдер нақты жағдайда бара-барлығын жояды.

Осы ахуалдан ең дұрыс шығу жолы бірыңғай модельді емес, модельдердің (модельдер банкі) бір-бірімен байланысты жиынтығын әзірлеу болып табылады, олар бір-бірінен пайдалану мақсатына сай, сондай-ақ қолданылу жағдайымен ерекшеленеді.

Қазіргі кезде Ұлттық Банктің модельдер банкі банк қандай да болмасын көрсеткіштерді болжау үшін пайдаланылатын жеке болжау деңгейлерінен басқа 4 ірі тоқсандық модельді қамтиды:

- Трансмиссиялық тетік моделі ТМ (2005 жылы құрылған),
- Берілген күйзелістерге макрокөрсеткіштердің жауап қатуларын модельдеуге арналған Макромод моделі (2009 жылы құрылған),
- KMOD Қазақстанның құрылымдық макромоделі (Азия Даму Банкі жән е USAID техникалық қолдауымен 2007-2009 жылы құрылған).
- KazMOD Қазақстанның құрылымдық макромоделі (2010 жылы құрылған).

Осы модельдердің негізгі ерекшеліктері оларды пайдалану мақсаты және модельдердің таңдап алынған түрлері болып табылады. Орталық банктер пайдаланатын макроэкономикалық модельдерді түрі бойынша, құрылымдық модель және іс-қимыл моделі деп бөлуге болады (1-қосымша).

Трансмиссиялық модельдің ТМ негізгі пайдаланылу мақсаты ақша-кредиттік саясатының макроэкономикалық көрсеткіштердің болашақтағы динамикасына арналған ықпалды болжау болып табылады. Бұл ТМ моделінде ақша-кредит саясаты құралдарын экзогендік көрсеткіштері ретінде және қалған көрсеткіштердің модельге кіруінің неғұрлым біріктірілген деңгейін есептеуге негіздейді. ТМ моделіне кіретін теңдеулер іс-қимыл теңдеуі ретінде құрылған.

Макромод моделі кейбір макроэкономикалық көрсеткіштердің таңдап алынған ауыспалылар күйзелісіне жауап қатуын модельдеу үшін құрылған арнайы іс-қимыл моделі болып табылады.

KMOD макромоделін құру мақсаты ел экономикасының құрылымын ашуда, маңызды макроэкономикалық көрсеткіштер арасындағы өзара байланыстарды жақсы түсінуге қол жеткізуде болып табылады. Сондықтан осы модельде макроэкономикалық көрсеткіштер неғұрлым жан-жақты көрсетілген. Онда экономиканың нақты секторы, мемлекеттік басқару секторы, сыртқы экономикалық сектор сияқты құрылымдық элементтер модельденеді. Тиісінше, ақша-кредит саясаты бір көрсеткішпен берілген – Ұлттық Банк операциялары бойынша ставкалардың бірі.

KMOD моделінің белгілі бір жан-жақтылығы оның ауқымды өлшемдеріне себепші болды. Экзогендік ауыспалылардың болашақ мөндерін болжау үшін құрылған біржолғы векторлық авторегрессиялық теңдеулерді ескере отырып теңдеулердің саны 55-ке жетеді, ал экзогендік ауыспалылардың саны 23-ке тең.

KazMOD моделі KMOD-тің неғұрлым ықшамды, себебі экзогендік ауыспалылар санының көп болуы болжау мақсаты үшін сценарийлер дайындаудың үдерісін күрделілендіреді және оны жедел мақсаттарда пайдалануды қиындатады. Оңайландыру негізінен модельдің құрылымын оңтайландыруға қатысты болды, бұған модульдер құрамын, экзогендік және эндогендік ауыспалылар санын, сондай-ақ теңдеулердің өзіндік ерекшеліктерін өзгерту кіреді.

Бұл жұмыс KazMOD құру нәтижелерін сипаттауға арналған. 1-бөлімде әрбір теңдеудің нақты сипаттамасы келтірілген, 2-бөлімде – модельді тестілеу нәтижелері, 2-қосымшада – айнымалылардың белгілері, 3-қосымшада – модель құрылымы, 4-қосымшада – модельдің барлық теңдеулері.

1. Модельдің сипаттамасы.

KazMOD моделінің 5 модулі бар: 1-ші модуль (Нақты сектор), 2-ші модуль (Мемлекеттік басқару), 3-ші модуль (Бағалар және шығасылар), 4-ші модуль (Сыртқы сектор), 5-ші модуль (Монетарлық саясат ережесі). Модульдер арасындағы функционалдық байланыстар 3-қосымшада көрсетілген.

«Нақты сектор» модулінің негізгі міндеті нақты жалпы ішкі өнімді модельдеу болып табылады. «Мемлекеттік басқару» модулінде мемлекеттік басқару секторының түпкілікті тұтынуы модельденеді. «Бағалар және шығасылар» модулінде бағаның жалпы

деңгейімен банк ресурстарына арналған бағамен байланысты макроэкономикалық көрсеткіштер, ЖІӨ дефляторы және жалақы модульденеді. «Сыртқы сектор» модулінде сыртқы экономикалық көрсеткіштер – экспорт пен импорт модульденеді. «Монетарлық ереже» модулінде монетарлық ережелер: пайыздық ставка ережесі және айырбастау бағамы ережесі құрылады.

Тұтастай алғанда модульдерде 20 эндогендік ауыспалы және 3 экзогендік ауыспалы пайдаланылады (ауыспалыларды белгілеу 2-қосымшада келтірілген). Экзогендік ауыспалылар ретінде мұнайдың әлемдік бағасы, экономикалық тұрғыдан белсенді халық деңгейі, заңды тұлғалардың басқаруындағы кірісі таңдап алынды.

Модель 1996 жылғы 1 тоқсаннан бастап 2009 жылғы 4 тоқсан аралығындағы тоқсандық деректер бойынша құрылды.

1-ші модуль (Нақты сектор).

1-ші модульдің негізгі міндеті нақты жалпы ішкі өнімді (ЖІӨ) модельдеу болып табылады.

Экономиканың екі факторлар тобының ықпалымен дами алатыны белгілі: ұсыныс пен сұраныс. Бірінші топқа жинақталған капитал мөлшері, қолда бар табиғи және еңбек ресурстары жатады. Екіншісіне – үй шаруашылықтары және мемлекет тарапынан өндірілген өнімге сұраныс (ағымдағы тұтыну), инвестициялық тауарларға (инвестиция) сұраныс, сыртқы әлем тарапынан сұраныс (таза экспорт).

Сондықтан ЖІӨ модельдеу үшін ЖІӨ динамикасын байланыстыратын 2 регрессиялық теңдеуді құруға болады, бір жағынан, ұсыныс факторларымен (ұсыныс тарапынан ЖІӨ), екінші жағынан – сұраныс факторларымен (сұраныс тарапынан ЖІӨ).

Ретроспективіне ЖІӨ сұраныс тарапынан да, ЖІӨ ұсыныс тарапынан да нақты ЖІӨ тең алынды. Болжамды кезеңде осы көрсеткіштердің динамикасы бір бірінен ерекшеленетін болады. ЖІӨ нақты динамикасының болжамы сұраныс пен ұсыныс тарапынан ЖІӨ-нің болжамды динамикаларының орта есебімен алуға болатынын күтуге болады.

Модульдің аралық мақсаты жұмыспен қамтылуды, қаржы ағындарын, тұтынуды модульдеу болып табылады.

Бұл модуль негізін салушы болып табылады, себебі онда басқа модульдер үшін экзогендік болып табылатын ауыспалылар қалыптастырылады. Оның көлемінің үлкен болуына байланысты жазу қолайлылығы үшін оларды шартты түрде 3 блокқа бөлуге болады.

Бірінші блок – ұсыныс тарапынан ЖІӨ моделі. Ол өндірістік функцияның өз теңдеуінен, сондай-ақ негізгі капиталдың жалпы жинақталуы және жұмыспен қамтылу динамикасын сипаттайтын теңдеулерден тұрады (1.1 (1.1а), 1.2, 1.3 теңдеулер).

Екінші блок – сұраныс тарапынан ЖІӨ моделі. Ол сұраныс тарапынан ЖІӨ өз теңдеуінен (инвестициялардан, тұтынудан және ағымдағы шот балансынан тәуелділік ретінде), сондай-ақ құрамдас бөліктердің бірінен (1.4, 1.5 теңдеулер) тұрады.

Үшінші блок тоқсандық көрсеткіштерді жылдыққа қайта санау теңдеуінен (1.6, 1.7 теңдеулер), сұраныс және ұсыныс тарапынан ЖІӨ желілік комбинациясы түріндегі жиынтық нақты ЖІӨ теңдеуінен (1.8 теңдеулер), сондай-ақ Hodrick-Prescott (HP) сүзгісін пайдалана отырып есептелген әлеуетті шығарылымнан (1.9 теңдеулер) тұрады.

Бұдан әрі әр блоктың құрамы неғұрлым нақты жазылады.

1-ші блок. Ұсыныс тарапынан ЖІӨ моделі

Біріктірілген ұсыныс (ұсыныс тарапынан ЖІӨ) әдетте өндірістік функция арқылы модельденеді.

1-қосымша дерек.

Кобба–Дугластың өндірістік функциясы (Y өндіріс көлемінің оны құрайтын L еңбектен және K капиталдан тәуелділігі) мынадай түрде:

$$Y_t = A \cdot L_t^\alpha K_t^\beta$$

мұндағы A — технологиялық коэффициент, α — еңбек бойынша икемділік коэффициенті, ал β — капитал бойынша икемділік коэффициенті. Өндіріс факторларының икемділік коэффициенті өндіріс факторы бірлікке ұлғайған кездегі өнім көлемінің қалай өсетінін көрсетеді.

Өндіріс ауқымдары өзгерген кезде беру тұрақтылығы өзгерген кезде Кобба–Дуглас функциясы желілік біртекті болып табылады, яғни

$$\alpha + \beta = 1 \text{ шектеу орындалады.}$$

Еңбекпен қамтылған халық бірлігі өлшемінің ауыспалысына көше отырып, алдыңғы өрнекті балама түрде қайта жазуға болады:

$$\ln(y) = \ln(A) + (1 - \alpha) \ln(k),$$

$$\text{где } y = Y/L, \quad k = K/L.$$

Өндірістік функцияны бағалау үшін мыналар алынды: y ретінде GDP_R_SUPPLY / EMP ауыспалысы¹, ал k ретінде (FINV / PGDP) / EMP ауыспалысы.

Бағалау нәтижесінде мынадай теңдеу² алынды:

$$\text{LOG}(\text{GDP_R_SUPPLY} / \text{EMP}) = 0.47 * \text{LOG}((\text{FINV} / \text{PGDP}) / \text{EMP}), (1.1)$$

яғни, Қазақстан үшін бағаланатын өндірістік функция мынадай түрде:

$$Y_t = L_t^{0.47} K_t^{0.53}.$$

Бұл регрессия капитал бойынша ЖІӨ икемділігін 0.47 деңгейінде, ал еңбек бойынша икемділікті 0.53 деңгейінде бағалайды. Бұл нәтижелер капитал бойынша ЖІӨ икемділігін орташа алғанда 0.3-0.4 деңгейінде, ал еңбек бойынша икемділікті – 0.6-0.7 деңгейінде басқа елдер бойынша осындай нәтижелерге қайшы келмейді.

ЖІӨ теңдеуінде ұсыныс тарапынан пайдаланылатын негізгі капиталдың жалпы жинақталуы экономикаға кредиттер бойынша ставкалардан және кәсіпорындардың басқаруындағы кірістен тәуелді ретінде модельденеді:

$$\begin{aligned} \text{DLOG}(\text{FINV}) = & -0.62 * \text{DLOG}(\text{FINV}(-1)) + \\ & 1.21 * \text{DLOG}(\text{GDP_R}) - 0.12 * \text{D}(\text{I_RENTP}(-1)) + \\ & + 0.0004 * \text{D}(\text{YD_ENT}(-1)) + 0.36 * \text{DLOG}(\text{G_CON}), (1.2) \end{aligned}$$

Еңбекпен қамтылу мына теңдеудің көмегімен модельденеді:

¹ Ауыспалыларды белгілеу 2-қосымшада келтірілді.

² Осы және кейінгі теңдеулердің кесте нысандары 4-қосымшада келтірілді.

$$GDP_R_Y_DEMAND = ((gdp_r_demand + gdp_r_demand(-1) + gdp_r_demand(-2) + gdp_r_demand(-3)) / (gdp_r_demand(-4) + gdp_r_demand(-5) + gdp_r_demand(-6) + gdp_r_demand(-7))) * 100 - 100. (1.7)$$

Жиынтық нақты ЖІӨ сұраныс тарапынан және ЖІӨ ұсыныс тарапынан ЖІӨ-нің желілік комбинациясы ретінде айқындалады:

$$GDP_R_Y = 0.5 * GDP_R_Y_SUPPLY + 0.5 * GDP_R_Y_DEMAND. (1.8)$$

Әлеуетті ЖІӨ Ходрик-Прескотт сүзгісін пайдалана отырып есептеледі (HP):

$$GDP_POT = HP (GDP_R). (1.9)$$

2-ші модуль (Мемлекеттік басқару) мемлекеттік басқару секторының түпкілікті тұтынуын модельдейтін кейбір көрсеткіштерден (оның бұрынғы деңгейлерінен, жалақы деңгейінен, сондай-ақ өндірісте жұмыспен қамтылған адамдар санынан) макроэкономикалық эконометрикалық тәуелділік түріндегі бір ғана теңдеуден тұрады (G_CON):

$$D(G_CON) = -0.51 * D(G_CON(-1)) + 0.007 * D(WAGE, 2) + 0.04 * D(EMP(-1)) + 0.19 * D(GDP_R(-3)) + 12.75. (2.1)$$

3-ші модуль (Бағалар және шығасылар).

Бұл модуль 5 теңдеуден тұрады, олар экономикадағы бағаны және шығасыларды модельдейді: CPI инфляцияны, ЖІӨ дефляторын, жалақыны, экономикаға кредиттер және жеке тұлғаларға кредиттер бойынша пайыздық ставкаларды. Жетінші теңдеу есептік сипатта болады және тұтыну бағаларының тоқсандық индекстерін жылдық инфляцияға қайта санау әдісін көрсетеді:

$$DLOG(CPI) = 0.38 * DLOG(CPI(-1)) + 0.00013 * (GDP_R - GDP_R_HP(-1)) + 0.0002 * D(P_OIL_BRENT) + 0.012, (3.1)$$

$$DLOG(PGDP) = 0.51 * DLOG(PGDP(-4)) + 0.80 * DLOG(EMP) - 0.15 * DLOG(GDP_R) + [AR(1) = -0.33], (3.2)$$

$$DLOG(WAGE) = 0.47 * DLOG(WAGE(-4)) + 0.71 * DLOG(CPI) + 0.13 * DLOG(GDP_R), (3.3)$$

$$I_RENTP = 3.67 + 0.67 * I_RENTP(-1) + 0.13 * I_NOTE(-2), (3.4)$$

$$I_LOANS = 2.48 + 0.84 * I_LOANS(-1) + 0.10 * I_NOTE(-4), (3.5)$$

$$INF_Y = (CPI / CPI(-4)) * 100 - 100. (3.6)$$

4-ші модуль (Сыртқы сектор) тек қана 2 теңдеуден тұрады – экспорт және импорт.

Экспорт жалпы ішкі өнімнің, нақты ЖІӨ және мұнай бағасы функциясы ретінде модельденген:

$$D(XGS) = 0.43 * D(XGS(-1)) + 115.88 * D(P_OIL_BRENT) + 11.92 * D(GDP_R(-3)) + 26.61. (4.1)$$

Импорт экспорттың, нақты ЖІӨ және мұнай бағасы³ өзгерістері ретінде модельденген:

$$D(MGS) = -0.41 * D(MGS(-1)) + 0.22 * D(XGS) + 27.00 * D(GDP_R) + 22.54 * D(P_OIL_BRENT(-1)). (4.2)$$

5-ші модуль (Монетарлық саясат ережесі).

Осы модуль ақша-кредит саясаты шешімдерін және модельде күрделі ауыспалыларға олардың ықпалын модельдеу үшін пайдаланылуы мүмкін монетарлық ережелерді⁴ модульдейді.

Пайыздық ставка ережесі.

Пайыздық ставкаға арналған ереже⁵ Ұлттық Банктің инфляцияның мақсатты мәннен ауытқуына және ЖІӨ-нің теңбе-тең мәннен ауытқуына пайыздық ставканы таңдау кезіндегі реакциясын береді. Инфляцияның мақсатты мәннен ауытқуы нақты мән мен оның теңбе-тең мән арасындағы айырма ретінде есептеледі⁶. Осыған ұқсас ЖІӨ-нің ауытқуы ЖІӨ-нің нақты мән мен ЖІӨ-нің теңбе-тең мән арасындағы айырма ретінде алынды. Нәтижесінде мынадай теңдеу алынды:

$$D(I_NOTE) = 0.19 * D(I_NOTE(-1)) + 1.5 * D(CPI(-1) - CPI_HP(-1)) / CPI(-1) + 0.5 * D(GDP_R(-1) - GDP_R_HP(-1)) / GDP_R(-1). (5.1)$$

Айырбастау бағамының ережесі. Ақша-кредит саясатын айқындайтын басқа ереже, айырбастау бағамының ережесі болып табылады:

$$D(S_KZT_USD) = 0.086 * D(S_KZT_USD(-2)) - 0.32 * D(P_OIL_BRENT(-1)). (5.2)$$

Осы ережеге сәйкес айырбастау бағамының мән бағамның алдыңғы мәндерінен және капитал ағынынан (мұнай бағасы) тәуелді болады.

Барлық теңдеулердің жиынтығы 4-қосымшада келтірілді. Құрылған теңдеулердің статистикалық сипаттары (5-қосымша) олардың статистикалық дәрменділігі туралы тұжырым жасауға мүмкіндік береді, яғни олардың тарихи деректерді бағалауын дәрменді деп санауға мүмкіндік береді. Алайда, оларды болжамдау мақсатында пайдалану мүмкіндігі үшін модельдің тұрақтылығына зерттеу жүргізу, яғни жаңа байқауларды қосу кезінде теңдеулер коэффициенттердің өзгерістігін бағалау қажет. Мұны бірқатар тестілердің көмегімен жасауға болады.

³ Бұл теңдеуде мұнайдың бағасы нақты тиімді айырбастау бағамы өзгеруінің ықпалын көрсететін құралдық ауыспалының рөлін атқарады

⁴ Типтік монетарлық ереже Дж. Тейлордың жұмысын негізге алады (Taylor, John B., 1993, Discretion versus policy rules in practice, Carnegie-Rochester, Conference Series on Public Policy 39, 195–214). Монетарлық ереже ақша-кредит саясатының әр түрлі құралдарына қатысты болуы мүмкін: пайыздық ставка, айырбастау бағамы және т.б..

⁵ Пайыздық ставка үшін Ережеде пайдаланылатын ставка ретінде қысқа мерзімді ноттар бойынша неғұрлым серпінді ставка ретінде Ұлттық Банктің ставкасы таңдап алынды.

⁶ Бұл жерде және бұдан әрі ауыспалының теңбе-тең мән Ходрик-Прескотт сүзгісінің көмегімен есептеледі

Әдеттегі неғұрлым аз квадраттар әдісімен бағаланған теңдеулер үшін (OLS), коэффициенттерді бағалаудың тұрақтылығына рекурстық тестілер жүргізілді. Қалған теңдеулер үшін (сұраныс тарапынан ЖІӨ, ЖІӨ дефляторы және халықтың тұтынуы) Чоу болжау тестілері жүргізілді. Бұл тест берілген үзу нүктесі үшін үзу нүктесіне дейінгі және кейінгі құрылған қатынастардың тұрақтылығын тексеруге мүмкіндік береді. Осы тестті қолдану 2002 жылғы 1 тоқсан мен 2009 жылғы 1 тоқсан аралығындағы кезеңде халықтың тұтынуына арналған құрылған қатынастардың тұрақтылығы туралы тұжырым жасауға мүмкіндік береді. Сұраныс тарапынан ЖІӨ үшін осы тест бойынша нәтижелер көңілге қонымды емес: олар 2005 жылғы 4-тоқсаннан кейін құрылған қатынастардың тұрақсыз болу ықтималдығын көрсетеді. Бұл модельді бұдан әрі жетілдіру болашағының ықтималдығын көрсетеді.

2. Модельдерді тестілеу нәтижелері.

Модельдің бара-барлығын бағалау үшін модельге тестілеу жүргізілді.

Бұл үшін 2010 жылдан бастап 2012 жыл аралығындағы кезеңге арналған, экономиканы

дамытудың экзогендік көрсеткіштері мәндерін барлық болжанатын кезең ішінде 2010 жылғы 2 тоқсандағы деңгейде сақтауды болжайтын базалық сценарий құрылды. Мәселен, 2010-2012 жылдар ішінде мұнайдың әлемдік бағасы бір баррель үшін 78.69 АҚШ доллары деңгейінде сақталады деп болжанады, республиканың экономикалық белсенді тұрғындары 8620 мың адамды құрайды, заңды тұлғалардың басқаруындағы табыстары 988.9 млрд. теңге болды.

Модельдерді тестілеу нәтижесінде 2010-2012 жылдарға арналған модельдерге кіретін макроэкономикалық көрсеткіштер үшін мынадай болжамдар алынды.

Экономиканы дамытудың базалық сценарийі іске асырылған кезде 2010-2012 жылдары теңгенің АҚШ долларына бағамының динамикасы және ҚР ҰБ ноттары бойынша кірістілік тұрақты болады. Бұл ретте теңгенің бағамы бір АҚШ доллары үшін 145.0 теңге деңгейінде тұрады, кезең аяғында ноттардың тиімді кірістілігі – 2.3% деңгейінде. Қаралып отырған кезеңдегі инфляция 7.3% - 7.9% шегінде, ал оқиға қолайлы дамыған кезде нақты ЖІӨ жылдық өсуі – 2.9% - 4.4% шегінде ауытқиды (1-кесте).

1-кесте

2010-2012 жылдарға арналған негізгі макроэкономикалық көрсеткіштердің болжамы

	2010 жыл	2011 жыл	2012 жыл
Нақты ЖІӨ (алдыңғы жылға қарағанда бір жылда, %)	4.4	4.3	2.9
Жылдық көрсеткіштегі тоқсандық инфляция, %	7.3	7.9	7.9
Кезең аяғындағы айырбастау бағамы, теңге/доллар	145.0	145.0	145.0
Ноттардың кезең аяғындағы тиімді кірістілігі, %	2.3	2.3	2.4

Базалық сценарий іске асырылған кездегі эндогендік көрсеткіштердің бүкіл тізімі бойынша неғұрлым жан-жақты болжамдар (тоқсандық бөлікте) 6-қосымшада келтірілді.

Тестілеу нәтижелері болжау мақсаты үшін құрылған модельдердің қолайлылығын көрсетеді.

Құрылған модель Ұлттық Банктің макроэкономикалық көрсеткіштер болжамы аясындағы мүмкіндіктерін кеңейтеді және Ұлттық Банктің болжау модельдерінің банкін толықтырады.

⁷ 2010 жылғы 1 қазандағы жағдай бойынша.

1-ҚОСЫМША

Экономиканың құрылымдық модельдері – әзірлеу кезінде экономиканың секторлық құрылымы және әр түрлі макроэкономикалық көрсеткіштер үшін анықталған теориялық заңдылық назарға алынатын модельдер, мәселен сатып алу қабілеттілігінің паритеті, Филипс инфляциясы теңдеуі, ақша массасына арналған негізгі сандық теңдеу, негізгі макроэкономикалық шоттар және т.б. Құрылымдық модельдер құрылымдық өзгерістерге аса ұшырамаған экономиканы ұзақ мерзімді болжау қолайлы. Модель қамтитын кезеңде ауқымды құрылымдық өзгерістер болған кезде, сондай-ақ қысқа мерзімді болжау кезінде теориялық модельдер шынайы болжам бермеуі де мүмкін.

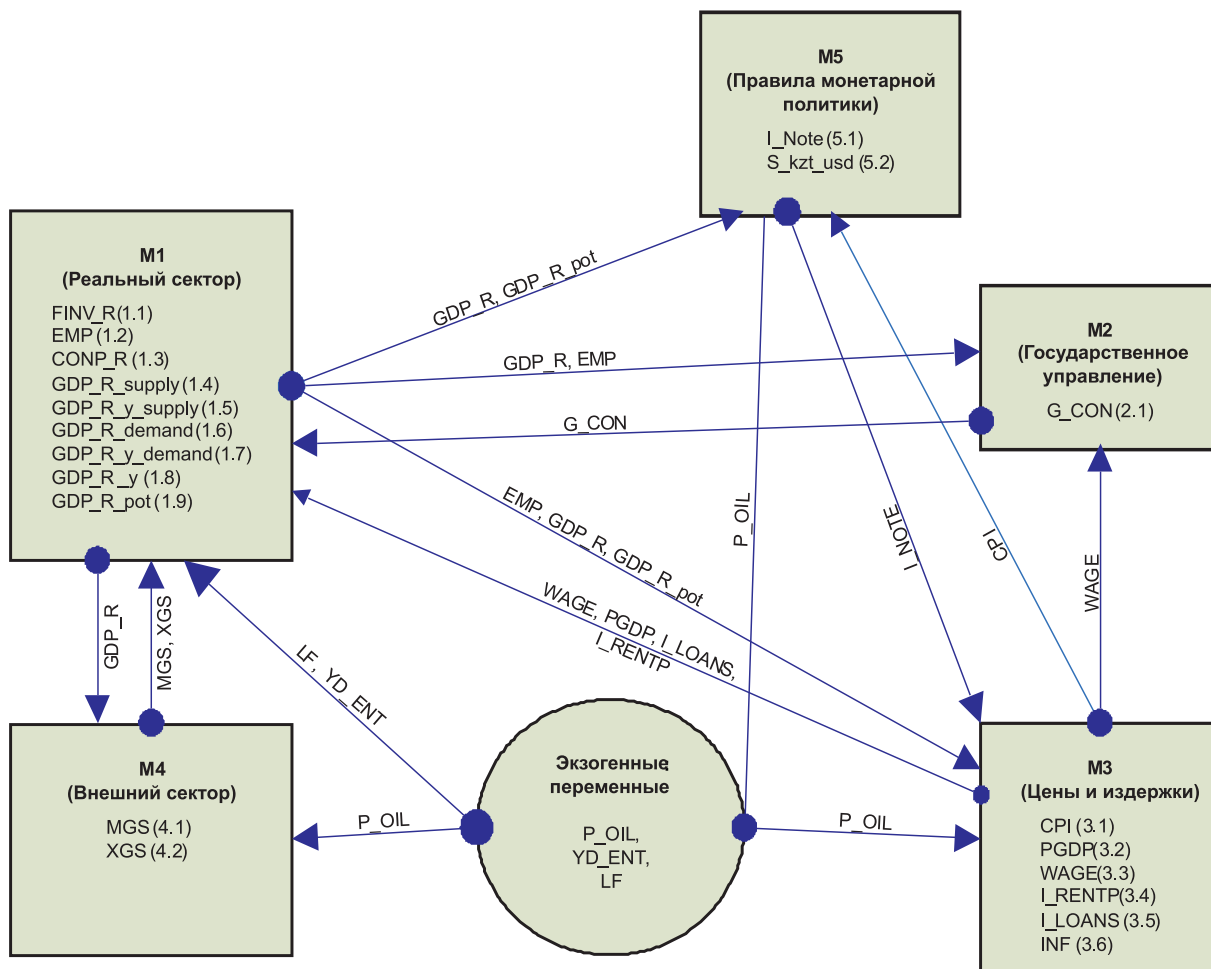
Іс-қимыл модельдері (теңдеу) модельдерді құру кезеңіне анықталған функционалдық өзара байланыстардың, ең дұрысы, жақын болашақта да болу ықтималдығы туралы жорамалдың қабылдануына негізделген. Бұл іс-қимыл моделі теңдеуінде, құрылымдық модельден айырмасы түсіндіріліп отырған ауыспалымен тікелей теориялық өзара байланысы жоқ, бірақ онымен жақсы байланыстырылатын ауыспалыны қосуға жол берілетінін білдіреді. Іс-қимыл модельдері қысқа және орташа мерзімді болжамдарды әзірлеу үшін неғұрлым қолайлы.

Ауыспалылардың атауы және белгіленуі

Ауыспалыны белгілеу	Ауыспалының атауы	Негізі
Эндогендік ауыспалылар		
GDP_R	нақты ЖІӨ (1994 жылғы бағамен), млрд. теңге	1-ші модуль
GDP_R_SUPPLY	ұсыныс тарапынан ЖІӨ, (1994 жылғы бағамен), млрд. теңге	1-ші модуль
GDP_R_DEMAND	сұраныс тарапынан ЖІӨ, (1994 жылғы бағамен), млрд. теңге	1-ші модуль
GDP_HP	нақты ЖІӨ-нің теңбе-тең мәні (Нақты ЖІӨ-ден HP-сүзгі)	1-ші модуль
CONP	үй шаруашылықтарының түпкілікті тұтынуға арналған шығыстар, млрд. теңге	1-ші модуль
FINV	негізгі капиталдың жалпы жинақталуы, млрд. теңге	1-ші модуль
EMP	кезең соңында жұмыспен қамтылғандар, мың адам	1-ші модуль
G_CON	мемлекеттік басқару секторының түпкілікті тұтынуға арналған тоқсан ішіндегі шығыстары, млрд. теңге	2-ші модуль
I_LOANS	коммерциялық банктер жеке тұлғаларға берген теңгедегі кредиттер бойынша сыйақы ставкасы,%	3-ші модуль
CPI	тұтыну бағаларының индексі,%, 4 тоқ. 2000 = 100	3-ші модуль
CPI_HP	Ходрик-Прескотт сүзгісінің көмегімен алынған ТИБ теңбе-тең (мақсатты) мәні.	3-ші модуль
INF_Y	жылдық көрсетудегі тоқсандық инфляция,%	3-ші модуль
I_RENTP	коммерциялық банктер банктік емес заңды тұлғаларға берген кредиттер бойынша сыйақы ставкасы,%	3-ші модуль
WAGE	орташа тоқсандық нақты жалақы, теңге	3-ші модуль
PGDP	ЖІӨ дефляторы,%, 4 тоқ. 2000 = 100	3-ші модуль
MGS	тауарлар мен қызмет көрсету импорты, млн. АҚШ долларымен	4-ші модуль
XGS	тауарлар мен қызмет көрсету экспорты, млн. АҚШ долларымен	4-ші модуль
NFA	таза инвестициялық позиция, млн. АҚШ долларымен	4-ші модуль
I_NOTE	кезең аяғындағы ноттардың орташа тоқсандық тиімді кірістілігі,%	6-шы модуль
S_KZT_USD	кезең аяғындағы нақты айырбастау бағамы, теңге/доллар	6-шы модуль
Экзогендік ауыспалылар		
LF	экономикалық белсенді халық, мың адам.	
P_OIL	Brent мұнайының бағасы, \$/баррель	
UER	нақты жұмыссыздық деңгейі,%	
YD	үй шаруашылықтарының басқаруындағы кіріс, млрд.теңге	
YD_ENT	кәсіпорындардың басқаруындағы кіріс (салық салынғаннан кейінгі кіріс), млрд. теңге	

KazMOD моделінің модульаралық байланыстар схемасы

- M 1** (Нақты сектор)
 - M 2** (Мемлекеттік басқару)
 - M 3** (Бағалар және шығасылар)
 - M 4** (Сыртқы сектор)
 - M 5** (Монетарлық саясат ережесі)
- Экзогенді ауыспалылар

KazMOD⁸ болжамды модель

1-ші модуль

$$\text{LOG}(\text{GDP_R_SUPPLY}/\text{EMP}) = 0.47 * \text{LOG}((\text{FINV}/\text{PGDP})/\text{EMP}) \quad (1.1)$$

$$\text{DLOG}(\text{FINV}) = -0.62 * \text{DLOG}(\text{FINV}(-1)) + 1.21 * \text{DLOG}(\text{GDP_R}) - 0.12 * \text{D}(\text{I_RENTP}(-1)) + 0.0004 * \text{DLOG}(\text{YD_ENT}(-1)) + 0.36 * \text{DLOG}(\text{G_CON}) \quad (1.2)$$

$$\text{D}(\text{EMP}) = 0.79 * \text{D}(\text{EMP}(-4)) + 0.19 * \text{D}(\text{GDP_R}) + 0.15 * \text{D}(\text{LF}) \quad (1.3)$$

$$\text{DLOG}(\text{GDP_R_DEMAND}) = 0.04 * \text{DLOG}(\text{FINV}/\text{PGDP}) + 0.16 * \text{DLOG}((\text{CONP} + \text{G_CON})/\text{PGDP}) + 4.37 * \text{D}(\text{LOG}(\text{XGS}(-2))/\text{PGDP}(-2)) - 8.49 * \text{D}(\text{LOG}(\text{MGS}(-2))/\text{PGDP}(-2)) + 0.01 + [\text{AR}(2) = -0.97] \quad (1.4)$$

$$\text{DLOG}(\text{CONP}) = -0.53 * \text{DLOG}(\text{CONP}(-1)) - 0.01 * \text{D}(\text{I_LOANS}(-3)) + 3.00 * \text{DLOG}(\text{EMP}(-1)) + 0.18 * \text{DLOG}(\text{GDP_R}(-4)) + 0.38 * \text{DLOG}(\text{WAGE}) + 0.02 + [\text{AR}(2) = -0.63] \quad (1.5)$$

$$\text{GDP_R_Y_SUPPLY} = ((\text{gdp_r_supply} + \text{gdp_r_supply}(-1) + \text{gdp_r_supply}(-2) + \text{gdp_r_supply}(-3)) / (\text{gdp_r_supply}(-4) + \text{gdp_r_supply}(-5) + \text{gdp_r_supply}(-6) + \text{gdp_r_supply}(-7))) * 100 - 100 \quad (1.6)$$

$$\text{GDP_R_Y_DEMAND} = ((\text{gdp_r_demand} + \text{gdp_r_demand}(-1) + \text{gdp_r_demand}(-2) + \text{gdp_r_demand}(-3)) / (\text{gdp_r_demand}(-4) + \text{gdp_r_demand}(-5) + \text{gdp_r_demand}(-6) + \text{gdp_r_demand}(-7))) * 100 - 100 \quad (1.7)$$

$$\text{GDP_R_Y} = 0.5 * \text{GDP_R_Y_SUPPLY} + 0.5 * \text{GDP_R_Y_DEMAND} \quad (1.8)$$

$$\text{GDP_POT} = \text{HP}(\text{GDP_R}) \quad (1.9)$$

1-ші модульдің соңы

2-ші модуль

$$\text{D}(\text{G_CON}) = -0.51 * \text{D}(\text{G_CON}(-1)) + 0.007 * \text{D}(\text{WAGE}, 2) + 0.04 * \text{D}(\text{EMP}(-1)) + 0.19 * \text{D}(\text{GDP_R}(-3)) + 12.75 \quad (2.1)$$

2-ші модульдің соңы

3-ші модуль

$$\text{DLOG}(\text{CPI}) = 0.38 * \text{DLOG}(\text{CPI}(-1)) + 0.00013 * (\text{GDP_R} - \text{GDP_R_HP}(-1)) + 0.0002 * \text{D}(\text{P_OIL_BRENT}) + 0.012 \quad (3.1)$$

$$\text{DLOG}(\text{PGDP}) = 0.51 * \text{DLOG}(\text{PGDP}(-4)) + 0.80 * \text{DLOG}(\text{EMP}) - 0.15 * \text{DLOG}(\text{GDP_R}) + [\text{AR}(1) = -0.33] \quad (3.2)$$

$$\text{DLOG}(\text{WAGE}) = 0.47 * \text{DLOG}(\text{WAGE}(-4)) + 0.71 * \text{DLOG}(\text{CPI}) + 0.13 * \text{DLOG}(\text{GDP_R}) \quad (3.3)$$

$$\text{I_RENTP} = 3.67 + 0.67 * \text{I_RENTP}(-1) + 0.13 * \text{I_NOTE}(-2) \quad (3.4)$$

$$\text{I_LOANS} = 2.48 + 0.84 * \text{I_LOANS}(-1) + 0.10 * \text{I_NOTE}(-4) \quad (3.5)$$

$$\text{INF_Y} = (\text{CPI} / \text{CPI}(-4)) * 100 - 100 \quad (3.6)$$

3-ші модульдің соңы

4-ші модуль

$$\text{D}(\text{XGS}) = 0.43 * \text{D}(\text{XGS}(-1)) + 115.88 * \text{D}(\text{P_OIL_BRENT}) + 11.92 * \text{D}(\text{GDP_R}(-3)) + 26.61 \quad (4.1)$$

$$\text{D}(\text{MGS}) = -0.41 * \text{D}(\text{MGS}(-1)) + 0.22 * \text{D}(\text{XGS}) + 27.00 * \text{D}(\text{GDP_R}) + 22.54 * \text{D}(\text{P_OIL_BRENT}(-1)) \quad (4.2)$$

4-ші модульдің соңы

5-ші модуль

$$\text{D}(\text{I_NOTE}) = 0.19 * \text{D}(\text{I_NOTE}(-1)) + 1.5 * \text{D}(\text{CPI}(-1) - \text{CPI_HP}(-1)) / \text{CPI}(-1) + 0.5 * \text{D}(\text{GDP_R}(-1) - \text{GDP_R_HP}(-1)) / \text{GDP_R}(-1) \quad (5.1)$$

$$\text{D}(\text{S_KZT_USD}) = 0.086 * \text{D}(\text{S_KZT_USD}(-2)) - 0.32 * \text{D}(\text{P_OIL_BRENT}(-1)) \quad (5.2)$$

5-ші модульдің соңы

⁸ Болжауға арналған теңдеулерде бүкіл болжау кезеңінде тек қана нөлдік мәнді қабылдайтын жалған ауыспалыларды алып тастауға болады.

Эконометрикалық теңдеулердің кесте нысаны

1-ші модульге

Ұсыныс тарапынан ЖІӨ (1.1)

Dependent Variable: LOG(GDP_R_SUPPLY/EMP)				
Method: Least Squares				
Date: 10/01/10 Time: 10:24				
Sample: 1996Q1 2010Q2				
Included observations: 58				
	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
LOG((FINV/PGDP)/EMP)	0.470972	0.001676	281.0512	0.0000
R-squared	0.840138	Mean dependent var		-3.858659
Adjusted R-squared	0.840138	S.D. dependent var		0.262009
S.E. of regression	0.104759	Akaike info criterion		-1.657224
Sum squared resid	0.625539	Schwarz criterion		-1.621699
Log likelihood	49.05950	Hannan-Quinn criter.		-1.643387
Durbin-Watson stat	1.675623			

Ұсыныс тарапынан ЖІӨ (норма белгіленбеген нұсқа) (1.1а)

Dependent Variable: LOG(GDP_R_SUPPLY)				
Method: Least Squares				
Date: 10/01/10 Time: 10:25				
Sample: 1996Q1 2010Q2				
Included observations: 58				
	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
LOG(FINV/PGDP)	0.478481	0.023363	20.48062	0.0000
LOG(EMP)	0.527868	0.002300	229.5534	0.0000
R-squared	0.914683	Mean dependent var		4.973030
Adjusted R-squared	0.913103	S.D. dependent var		0.344900
S.E. of regression	0.101671	Akaike info criterion		-1.699092
Sum squared resid	0.558196	Schwarz criterion		-1.626758
Log likelihood	49.57457	Hannan-Quinn criter.		-1.671048
Durbin-Watson stat	1.852691			

Капиталдың жалпы жинақталу теңдеуі (1.2)

Dependent Variable: DLOG(FINV)				
Method: Least Squares				
Date: 10/01/10 Time: 10:29				
Sample (adjusted): 2001Q4 2010Q2				
Included observations: 42 after adjustments				
	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
DLOG(FINV(-1))	-0.616994	0.085959	-7.177802	0.0000
DLOG(GDP_R)	1.205894	0.211408	5.704117	0.0000
D(I_RENTP(-1))	-0.118475	0.039549	-2.995669	0.0049
D(YD_ENT(-1))	0.000393	0.000128	3.064606	0.0041
DLOG(G_CON)	0.362278	0.149428	2.424428	0.0203
R-squared	0.826491	Mean dependent var		0.058565
Adjusted R-squared	0.807733	S.D. dependent var		0.353872
S.E. of regression	0.155166	Akaike info criterion		-0.777293
Sum squared resid	0.890835	Schwarz criterion		-0.570428
Log likelihood	21.32316	Hannan-Quinn criter.		-0.701469
Durbin-Watson stat	1.721322			

АҚША-КРЕДИТ САЯСАТЫНЫҢ ДАМУЫ

Жұмыспен қамтылу теңдеуі (1.3)

Dependent Variable: D(EMP)				
Method: Least Squares				
Date: 10/01/10 Time: 14:44				
Sample (adjusted): 1997Q1 2010Q2				
Included observations: 54 after adjustments				
	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
D(EMP(-4))	0.789924	0.069298	11.39900	0.0000
D(GDP_R)	0.187942	0.576560	0.325971	0.7458
D(LF)	0.147921	0.065609	2.254598	0.0285
R-squared	0.773814	Mean dependent var		29.99630
Adjusted R-squared	0.764944	S.D. dependent var		225.2426
S.E. of regression	109.2034	Akaike info criterion		12.27825
Sum squared resid	608194.4	Schwarz criterion		12.38875
Log likelihood	-328.5129	Hannan-Quinn criter.		12.32087
Durbin-Watson stat	1.557100			

Сұраныс тарапынан ЖІӨ (1.4)

Dependent Variable: DLOG(GDP_R_DEMAND)				
Method: Least Squares				
Date: 10/01/10 Time: 14:45				
Sample (adjusted): 1998Q4 2010Q2				
Included observations: 47 after adjustments				
Convergence achieved after 8 iterations				
	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
DLOG(FINV/PGDP)	0.045144	0.017505	2.578868	0.0136
DLOG((CONP+G_CON)/PGDP)	0.163155	0.067125	2.430608	0.0195
D(LOG(XGS(-2))/PGDP(-2))	4.373749	3.801764	1.150452	0.2566
D(LOG(MGS(-2))/PGDP(-2))	-8.494163	4.166586	-2.038639	0.0480
C	0.009471	0.004161	2.276230	0.0281
AR(2)	-0.973690	0.056928	-17.10385	0.0000
R-squared	0.929999	Mean dependent var		0.016282
Adjusted R-squared	0.921462	S.D. dependent var		0.157594
S.E. of regression	0.044165	Akaike info criterion		-3.283013
Sum squared resid	0.079973	Schwarz criterion		-3.046824
Log likelihood	83.15080	Hannan-Quinn criter.		-3.194133
F-statistic	108.9405	Durbin-Watson stat		1.980329
Prob(F-statistic)	0.000000			

Халықтың тұтыну теңдеуі (1.5)

Dependent Variable: DLOG(CONP)				
Method: Least Squares				
Date: 10/01/10 Time: 14:45				
Sample (adjusted): 1999Q3 2010Q2				
Included observations: 44 after adjustments				
Convergence achieved after 10 iterations				
	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
DLOG(CONP(-1))	-0.525386	0.093123	-5.641839	0.0000
D(I_LOANS(-3))	-0.010621	0.004179	-2.541534	0.0154
DLOG(EMP(-1))	3.002608	0.627929	4.781763	0.0000
DLOG(GDP_R(-4))	0.176132	0.160832	1.095127	0.2805
DLOG(WAGE)	0.376224	0.159704	2.355758	0.0239
C	0.021826	0.010682	2.043304	0.0482
AR(2)	-0.629905	0.145129	-4.340312	0.0001
R-squared	0.821733	Mean dependent var		0.039429
Adjusted R-squared	0.792825	S.D. dependent var		0.137402
S.E. of regression	0.062541	Akaike info criterion		-2.561091
Sum squared resid	0.144719	Schwarz criterion		-2.277243
Log likelihood	63.34401	Hannan-Quinn criter.		-2.455827
F-statistic	28.42565	Durbin-Watson stat		2.168819
Prob(F-statistic)	0.000000			

Мемлекеттік шығыстар теңдеуі (2.1)

Dependent Variable: D(G_CON)				
Method: Least Squares				
Date: 10/01/10 Time: 10:24				
Sample (adjusted): 1998Q3 2010Q2				
Included observations: 48 after adjustments				
	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
D(G_CON(-1))	-0.510501	0.095670	-5.336067	0.0000
D(WAGE_2)	0.006584	0.001122	5.867249	0.0000
D(EMP(-1))	0.037582	0.017632	2.131476	0.0388
D(GDP_R(-3))	0.193624	0.132962	1.456238	0.1526
C	12.74925	3.433775	3.712896	0.0006
R-squared	0.810815	Mean dependent var		11.83809
Adjusted R-squared	0.793216	S.D. dependent var		49.28326
S.E. of regression	22.41082	Akaike info criterion		9.155297
Sum squared resid	21596.53	Schwarz criterion		9.350214
Log likelihood	-214.7271	Hannan-Quinn criter.		9.228957
F-statistic	46.07261	Durbin-Watson stat		1.732956
Prob(F-statistic)	0.000000			

Инфляция теңдеуі (3.1)

Dependent Variable: DLOG(CPI)				
Method: Least Squares				
Date: 10/01/10 Time: 10:24				
Sample (adjusted): 1996Q1 2010Q2				
Included observations: 58 after adjustments				
	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
DLOG(CPI(-1))	0.380894	0.091887	4.145263	0.0001
GDP_R-GDP_R_HP(-1)	0.000126	0.000122	1.040242	0.3029
D(P_OIL_BRENT)	0.000216	0.000227	0.954010	0.3444
D1999Q2	0.093657	0.017398	5.383084	0.0000
C	0.012246	0.003389	3.613458	0.0007
R-squared	0.445900	Mean dependent var		0.024397
Adjusted R-squared	0.404081	S.D. dependent var		0.022027
S.E. of regression	0.017004	Akaike info criterion		-5.228470
Sum squared resid	0.015324	Schwarz criterion		-5.050846
Log likelihood	156.6256	Hannan-Quinn criter.		-5.159282
F-statistic	10.66264	Durbin-Watson stat		2.113866
Prob(F-statistic)	0.000002			

ЖІӨ дефляторының теңдеуі (3.2)

Dependent Variable: DLOG(PGDP)				
Method: Least Squares				
Date: 10/01/10 Time: 10:28				
Sample (adjusted): 1996Q3 2010Q2				
Included observations: 56 after adjustments				
Convergence achieved after 11 iterations				
	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
DLOG(PGDP(-4))	0.508322	0.108195	4.698197	0.0000
DLOG(EMP)	0.798915	0.293474	2.722271	0.0089
DLOG(GDP_R)	-0.151257	0.063920	-2.366351	0.0218
D2008Q4	-0.155860	0.062078	-2.510711	0.0153
AR(1)	-0.331521	0.142937	-2.319357	0.0244
R-squared	0.438076	Mean dependent var		0.030495
Adjusted R-squared	0.394004	S.D. dependent var		0.081206
S.E. of regression	0.063216	Akaike info criterion		-2.599481
Sum squared resid	0.203808	Schwarz criterion		-2.418646
Log likelihood	77.78547	Hannan-Quinn criter.		-2.529372
Durbin-Watson stat	1.888402			

АҚША-КРЕДИТ САЯСАТЫНЫҢ ДАМУЫ

Жалақы теңдеуі (3.3)

Dependent Variable: DLOG(WAGE)				
Method: Least Squares				
Date: 10/01/10 Time: 10:28				
Sample (adjusted): 1996Q2 2010Q2				
Included observations: 57 after adjustments				
	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
DLOG(WAGE(-4))	0.466445	0.088444	5.273876	0.0000
DLOG(CPI)	0.706391	0.201956	3.497747	0.0009
DLOG(GDP_R)	0.126827	0.038427	3.300471	0.0017
R-squared	0.588748	Mean dependent var		0.045349
Adjusted R-squared	0.573517	S.D. dependent var		0.054354
S.E. of regression	0.035496	Akaike info criterion		-3.787598
Sum squared resid	0.068038	Schwarz criterion		-3.680069
Log likelihood	110.9465	Hannan-Quinn criter.		-3.745809
Durbin-Watson stat	2.192950			

Экономикаға кредиттер бойынша ставкалар теңдеуі (3.4)

Dependent Variable: I_RENTP				
Method: Least Squares				
Date: 10/01/10 Time: 10:28				
Sample (adjusted): 1997Q2 2010Q2				
Included observations: 53 after adjustments				
	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	3.668608	0.621709	5.900846	0.0000
I_RENTP(-1)	0.672798	0.053513	12.57255	0.0000
I_NOTE(-2)	0.127189	0.031462	4.042673	0.0002
R-squared	0.952080	Mean dependent var		15.27236
Adjusted R-squared	0.950163	S.D. dependent var		3.605732
S.E. of regression	0.804953	Akaike info criterion		2.458872
Sum squared resid	32.39744	Schwarz criterion		2.570398
Log likelihood	-62.16011	Hannan-Quinn criter.		2.501760
F-statistic	496.6985	Durbin-Watson stat		1.610836
Prob(F-statistic)	0.000000			

Жеке тұлғаларға кредиттер бойынша ставкалар теңдеуі (3.5)

Dependent Variable: I_LOANS				
Method: Least Squares				
Date: 10/01/10 Time: 10:25				
Sample (adjusted): 1998Q2 2010Q2				
Included observations: 49 after adjustments				
	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	2.483224	1.659426	1.496435	0.1414
I_LOANS(-1)	0.840781	0.076015	11.06067	0.0000
I_NOTE(-4)	0.101810	0.040755	2.498099	0.0161
R-squared	0.734777	Mean dependent var		21.00868
Adjusted R-squared	0.723246	S.D. dependent var		3.273442
S.E. of regression	1.722073	Akaike info criterion		3.984205
Sum squared resid	136.4147	Schwarz criterion		4.100031
Log likelihood	-94.61303	Hannan-Quinn criter.		4.028149
F-statistic	63.71960	Durbin-Watson stat		2.035489
Prob(F-statistic)	0.000000			

Экспорт теңдеуі (4.1)

Dependent Variable: D(XGS)				
Method: Least Squares				
Date: 10/01/10 Time: 10:27				
Sample (adjusted): 1996Q3 2010Q2				
Included observations: 56 after adjustments				
	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
D(XGS(-1))	0.430794	0.082639	5.212983	0.0000
D(P_OIL_BRENT)	115.8752	13.37779	8.661758	0.0000
D(GDP_R(-3))	11.92222	5.818231	2.049115	0.0455
C	0.430794	0.082639	5.212983	0.0000
R-squared	0.709971	Mean dependent var		280.8370
Adjusted R-squared	0.693239	S.D. dependent var		1680.332
S.E. of regression	930.6691	Akaike info criterion		16.57843
Sum squared resid	45039541	Schwarz criterion		16.72310
Log likelihood	-460.1961	Hannan-Quinn criter.		16.63452
F-statistic	42.43085	Durbin-Watson stat		2.710061
Prob(F-statistic)	0.000000			

Импорт теңдеуі (4.2)

Dependent Variable: D(MGS)				
Method: Least Squares				
Date: 10/01/10 Time: 10:53				
Sample (adjusted): 1996Q3 2010Q2				
Included observations: 56 after adjustments				
	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
D(MGS(-1))	-0.412047	0.090407	-4.557680	0.0000
D(XGS)	0.219759	0.082577	2.661280	0.0103
D(GDP_R)	26.99957	3.395521	7.951526	0.0000
D(P_OIL_BRENT(-1))	22.54174	14.37826	1.567765	0.1230
R-squared	0.786788	Mean dependent var		153.5438
Adjusted R-squared	0.774487	S.D. dependent var		1229.515
S.E. of regression	583.8740	Akaike info criterion		15.64600
Sum squared resid	17727258	Schwarz criterion		15.79066
Log likelihood	-434.0879	Hannan-Quinn criter.		15.70208
Durbin-Watson stat	1.676019			

Пайыздық ставка ережесі (5.1):

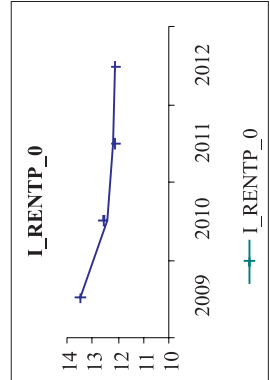
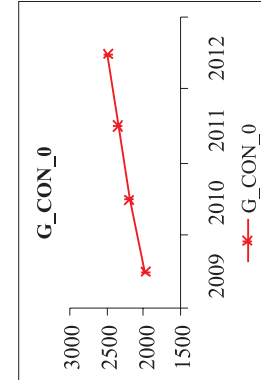
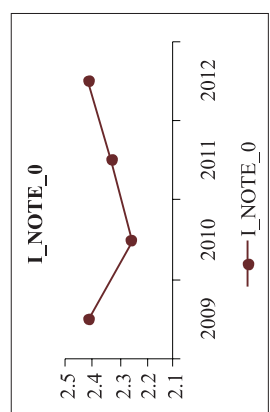
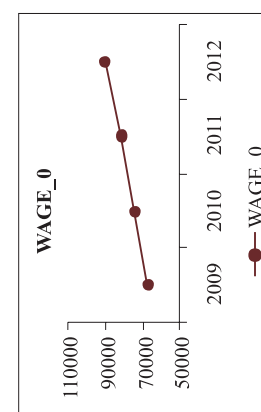
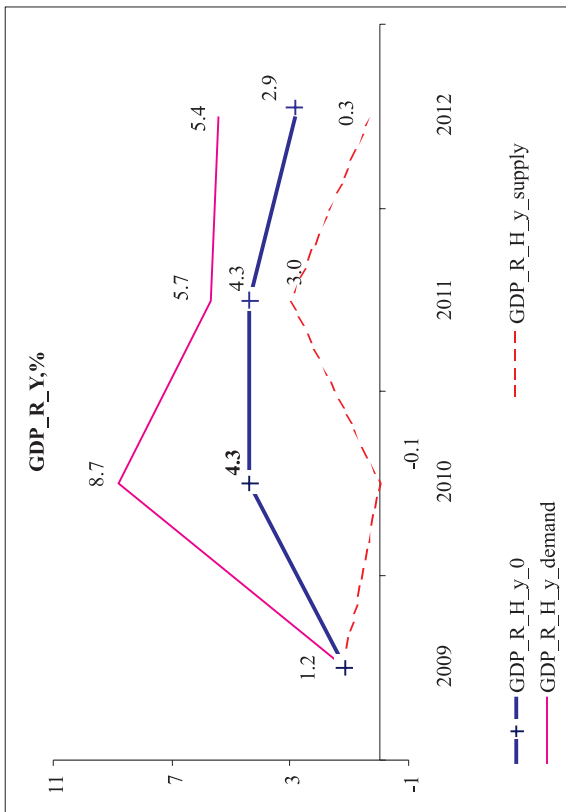
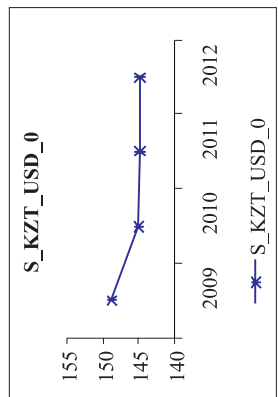
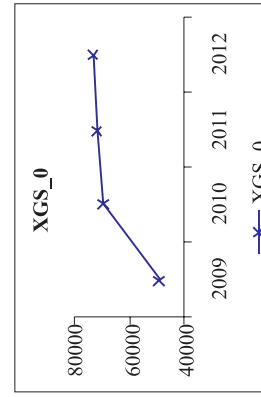
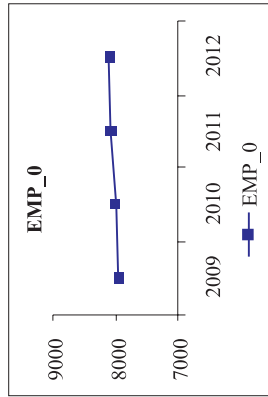
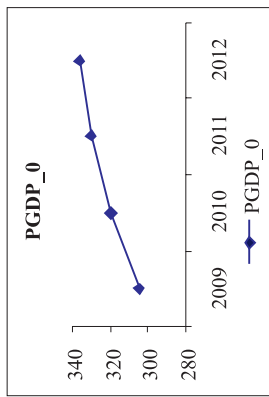
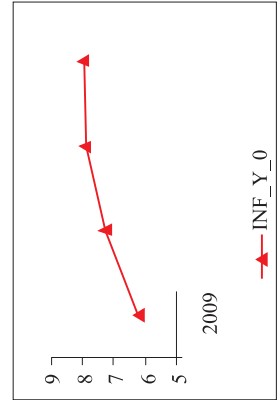
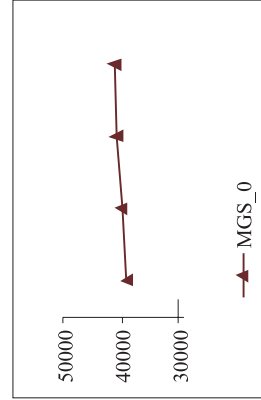
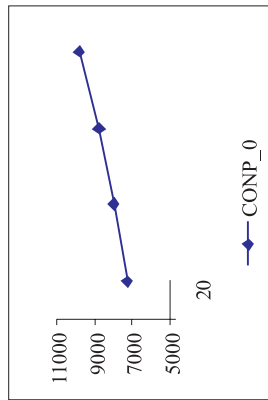
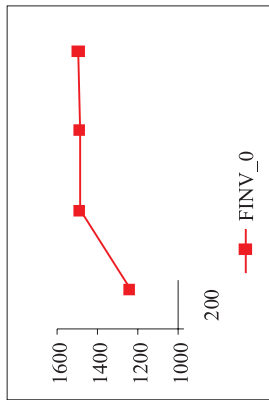
Dependent Variable: D(I_NOTE)				
Method: Least Squares				
Date: 10/01/10 Time: 15:42				
Sample: 1996Q3 2010Q2				
Included observations: 56				
D(I_NOTE) = C(1)*D(I_NOTE(-1)) + 1.5*D(CPI(-1)-CPI_HP(-1))/CPI(-1) + 0.5*D(GDP_R(-1)-GDP_R_HP(-1))/GDP_R(-1) + C(5)*D1997Q2 + C(6)*D1998Q1 + C(7)*D1998Q4 + C(9)*D1999Q3				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C(1)	0.195020	0.057375	3.399023	0.0013
C(5)	-11.21317	1.131203	-9.912606	0.0000
C(6)	4.280671	1.127921	3.795185	0.0004
C(7)	6.733138	1.138976	5.911574	0.0000
C(9)	-5.546604	1.156053	-4.797879	0.0000
R-squared	0.781487	Mean dependent var		-0.486753
Adjusted R-squared	0.764349	S.D. dependent var		2.323340
S.E. of regression	1.127841	Akaike info criterion		3.163533
Sum squared resid	64.87329	Schwarz criterion		3.344368
Log likelihood	-83.57892	Hannan-Quinn criter.		3.233642
Durbin-Watson stat	1.769151			

АҚША-КРЕДИТ САЯСАТЫНЫҢ ДАМУЫ

Айырбастау бағамы ережесі (5.2)

Dependent Variable: D(S_KZT_USD)				
Method: Least Squares				
Date: 10/01/10 Time: 10:25				
Sample: 1996Q1 2010Q2				
Included observations: 58				
	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
D(S_KZT_USD(-2))	0.085890	0.065464	1.312022	0.1950
D(P_OIL_BRENT(-1))	-0.316892	0.049630	-6.385034	0.0000
D1999Q2	44.11538	3.760892	11.73003	0.0000
R-squared	0.758770	Mean dependent var		1.435425
Adjusted R-squared	0.749998	S.D. dependent var		7.503501
S.E. of regression	3.751764	Akaike info criterion		5.532668
Sum squared resid	774.1651	Schwarz criterion		5.639242
Log likelihood	-157.4474	Hannan-Quinn criter.		5.574181
Durbin-Watson stat	1.917196			

6-ҚОСЫМША

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ БАНКІНІҢ МОНЕТАРЛЫҚ САЯСАТ ЖҮРГІЗУДЕГІ ВАЛЮТАЛЫҚ БАҒАМ АРНАСЫНЫҢ РӨЛІ

*И. Мұхаметов Қазақстан Республикасының
Ұлттық Банкі Қаржы тұрақтылығы
басқармасының сарапшысы*

Зерттеулер көрсеткендей, дамушы елдерде монетарлық саясаттың трансмиссияларының дәстүрлі арналары циклдық құлдырауы кезеңінде тиімділігін жоғалтуы мүмкін. Қазақстан бұл проблемаға ұлттық қаржы секторына кері әсер еткен соңғы жаһандық қаржы дағдарысы кезінде тап болды. Векторлық авторегрессияның қателерді түзете отырып (VECM) қазақстандық осы үлгіде құрылған талдау дәстүрлі пайыздық арнаның толық еместігін растады және ішкі инфляция динамикасын айқындауда валюта бағамы арнасының маңыздылығын анықтады.

Зерттеуді негіздеу

Дамушы елдер, оның ішінде Қазақстан сауда арналары және экономикалық өсім көздерін таратушы болып табылатын қаржылық ағындар арқылы өлемдік экономикамен тығыз ықпалдасқандықтарын көрсетті, ал экономикалық турбуленциялар кезеңінде – сыртқы келеңсіздіктерге тап келеді. Осы мәнмәтінде монетарлық билік инфляцияның динамикасына саяси шаралар тиімділігінің трансмиссиялар механизмдерін және экономикалық белсенділік пен монетарлық саясаттың өзін оңтайлы таңдауды анықтау проблемасына тап болады.

Монетарлық саясаттың тиімділігінің трансмиссиялар процесіне дәстүрлі көзқарас экономиканың нақты секторына қаржы жүйесі арқылы қысқа мерзімді реттелетін пайыздық ставканың (ашық нарықтағы операциялар бойынша есептік ставка және басқа ставкалар) өзгерістер импульстерін беруде негізделеді. Барынша кең таралғаны пайыздық арна (өтімділіктің, инвестициялардың көлемдерінің өзгеруі), активтерге баға арқылы (қор нарығының бағасы, жылжымайтын мүлік бағасы, облигацияның табыстылық ауытқымасы) монетарлық импульстер беру арнасы, кредиттік арна бөлу болып табылады. Алайда, зерттеулер көрсеткендей, дамушы елдердегі нашар дамыған қаржы нарықтары аталған арналар арқылы монетарлық саясат тудыратын импульстердің трансмиссияларын нашарлатады.

Әдетте дамушы елдердегі қаржы жүйесі арналары тиімсіздігінің негізгі үш себебі байқалады:

1) Облигациялар нарығының дамымауы. Қысқа мерзімді реттелетін пайыздық ставкалар өзгерісінің табыстылық ауытқымасына ықпалы әдетте өте нашар болып, нарыққа ұзақ мерзімді тәуекелсіз және базалық (benchmark) табыстылық ауытқымасының динамикасын сайма-сай анықтауға мүмкіндік бермейді (қараңыз Mogeno және басқалары).

2) Банк секторы икемділігінің нашарлығы. Бәсекелестіктің төмен деңгейі, кредиттердің оңтайландырылуы және банктердің меншік капита-

лына мемлекеттік қатысу деңгейінің жоғарылығы депозиттік және кредиттік ставкалардың өзгерісіне реттелетін пайыздық ставкалар өзгерісінің тиімділіктің жылдам трансмиссияларына кедергі келтіреді (қараңыз Ageron және басқалары). Қосымша ретінде жеке секторды ІЖӨ-ге қатысты кредиттеу көлемінің төмендігі, тіпті кредиттік ставкалар өзгеріп жатса да, жиынтық сұранысқа ықпалы төмен болатындығын білдіреді. Қазақстанда кредиттік арна экономиканың шуы кезеңінде, бірақ дағдарысты кезеңде сұранысты ұлғайтуда барынша маңызды рөл атқарған жағдайда, ҚР Ұлттық Банкі берген өтімділіктің өсіміне қарамастан, кредиттік белсенділік төмен деңгейде қалады.

3) Дамымаған қаржы нарығының проблемасы бірқатар бейресми қаржы секторының болуымен тереңдей түседі. Ішінара мысалдарға көлеңкелі корпоративтік секторға қызмет көрсететін қаржы ағындары, алыпсатарлық капитал, майда жеке несиелік ұйымдардың капиталы, сыбайлас қаржы ағындары, ұрлық және т.б. жатады. Орталық банктер пайыздық ставкаларын жоғарылатқанда, сондай-ақ қарыз алу құны салыстырмалы түрде төмен болып қалатын, монетарлық саясат тиімділігімен қозғалмаған, бейресми қаржы секторына ауысып кете алатын заемшылар бар болып отырғанда трансмиссиялар тиімділігі олардың бейресми қаржы секторына тікелей ықпал ете алмайтындығына қарай нашарлауы мүмкін.

Дамымаған қаржы нарығы бар шағын ашық экономикада валюта бағамының динамикасы монетарлық саясат үшін қосымша трансмиссиялық арна болуы мүмкін. Орталық банктер пайыздық ставкаларын жоғарылатқанда, сондай-ақ ұлттық валютаның нығаюына ықпал етеді, бұл сатылатын тауарлардың арзандағанын білдіреді. Сонымен бірге тұтыну шығыстарын барынша арзан импортталатын тауарларға көшіру арқылы инфляцияға ұлттық валютаны нығайтудың қосымша жанама тиімділігі бар. Осы екі фактор тиімділік деп аталатын валюта бағамын (exchange rate pass-through) – ішкі бағаның валюта бағамының 1%-дық өзгерісі нәтижесіндегі пайыздық өзгерісін құрайды.

Валюта бағамын өзгерту тиімділігінің маңыздылығы монетарлық саясаттың оңтайлы стратегиясын таңдауға ықпал етеді. Егер валюта бағамы арнасының маңыздылығы төмен болған жағдайда, монетарлық импульстер трансмиссиясының негізгі жүгі пайыздық арнаға түседі. Және керісінше, монетарлық саясаттың облигациялар нарығына және банк секторына ықпалы нашар болса, тиімділіктердің көп бөлігі валюта бағамы арнасы арқылы өтуге тиіс. Біз қазақстандық монетарлық саясат үшін экономиканың ашықтығына қарай және төмен саудалық кедергілерге, сондай-ақ дамыған банк секторына қатысты екі арнаның да маңыздылығын болжамаймыз. Алайда, ағымдағы ахуал көрсеткендей, кредиттік арна ықпалының маңыздылығы қаржы нарығының циклділігіне қарай күрт өзгеруі мүмкін. Бұл валюта бағамының өзгеруі тиімділігін бағалаумен әрекеттесе отырып дәстүрлі трансмиссиялық арналарды зерттеудің өзектілігін күштеп таңады, бұл біздің пікірімізше ішкі және сыртқы экономикалық талаптардың циклділігіне қарай оңтайлы монетарлық саясатты дұрыс таңдауға жағдай жасауы мүмкін.

Үлгілеу стратегиясы

Осы мақалада валюта бағамы арнасын талдау үшін валюта бағамын өзгерту тиімділігін бағалауды және жұмыста ұсынылған монетарлық саясат трансмиссиясын біріктіретін тәсіл пайдаланылды (Bhattacharya және басқаларын қараңыз).

Бұл жұмыста өзгермелілер арасындағы ұзақ мерзімді және қысқа мерзімді байланыстарды табуға, сондай-ақ осы өзгермелілердің өзара іс-қимылдарының экономикалық қисынына қарай өзгермелілердің өзара импульстік талықсытпасын құрылымдауға мүмкіндік беретін қателерді (SVECM) түзете отырып, құрылымдық векторлық авторегрессияның үлгісі қолданылады.

Қазақстандық экономика үшін үлгі құрылымына қосымша экономиканың шикізат секторына айтарлықтай құрылымдық тәуелділігіне қарай мұнайға өзгермелі баға қосылды. Осылайша, үлгіде 7 макроэкономикалық көрсеткіш бағаланады: құн, мұнай бағасы, прокси-өзгермелі сыртқы сатылатын баға ретінде АҚШ-тың өнеркәсіптік бағасы, ішкі бағалар, теңгенің валюталық бағамы және реттелетін қысқа мерзімді пайыздық ставка (ҚРҰБ ноталар бойынша ставка) және әлемдік прокси-өзгермелі пайыздық ставка ретінде американдық пайыздық ставка. Үлгі ішкі макроэкономикалық көрсеткіштер эндогендік болып табылатын және сыртқы экзогендік әсерлерге ұшырайтын, бірақ керісінше емес, шағын ашық экономика ретінде қазақстандық экономиканың болжамынан құрылды.

Деректер

Талдау деректері ҚРҰБ, Статистика жөніндегі агенттіктең, Дүниежүзілік Банктен және Сент Луис Федералдық Резервтік Банкінен 2000 қаңтар-2010 желтоқсан кезеңіндегі айлық кесіндіде алынған болатын (132 бақылау). Баға және өнеркәсіп өндірісінің индекстері жылдық тұрғыда есептелді. Пайыздық ставкалардан басқа барлық уақытша қатарлар табиғи логарифмге алынды және қажеттігіне қарай маусымдық тазартылды.

Өзгермелі (Қосымшаны қараңыз):

prod_sa ... маусымдық тазартылған жылдық тұрғыдағы өнеркәсіп өндірісі индексінің логарифмі
 cpi_kz... жылдық тұрғыда тұтыну бағасы индексінің логарифмі
 realEx ... айырбас бағамының нақты тиімді логарифмі
 i_kz... ҚРҰБ ноталар бойынша ставка,%
 i_us... қорландырудың федералдық ставкасы,%
 oilprice... 2000ж. тұрақты АҚШ долл. Brent маркалы мұнайға баға логарифмі
 ppi_us... жылдық тұрғыда АҚШ өнеркәсібі бағалар индексінің логарифмі

Төменде ресми түрдегі SVECM үлгісі берілді.

$$y_t = \alpha \beta y_{t-1} + A(L) \Delta y_{t-1} + Z_t + u_t$$

$$y_t = (oilprice \ realEx \ prod_kz \ cpi_kz)^T$$

$$Z_t = (ppi_us \ i \ us)$$

где
 A(L)... лаг операторы

$y_t = (oilprice \ realEx \ prod_kz \ cpi_kz)^T$... өзгермелі эндогенді вектор

$Z_t = (ppi_us \ i \ us)$... өзгермелі эндогенді вектор,
 u_t ... кемітілген қалдық

Баға беру функцияларын құрған кезде төменүшбұрышты матрица пайдаланылатын Холецки әдісімен қалдықтар декомпозициясы пайдаланылатын болады. Тиісінше, өзгермелілер жүйеде келесі құрылымдық тізбектілікпен ретке келтіріледі: мұнай бағасы – валюта бағамы – пайыздық ставка – құн – инфляция. Осы тәртіпке сәйкес мұнай бағасы күйзелістер пайда болғанда жауап бере алмайды, тек келесі кезеңде мұнай бағасының күйзелісіне және ретретімен әрмен қарай дереу валюта бағамы ғана жауап береді.

Эмпирикалық нәтижелер

Жеке-дара түбірдің болуын тексеруге қатарларда нәтижелер бағаның нақты тәсіліне тәуелді болмас үшін үш түрлі тест пайдаланылды.

1-кесте.

Қатарлар деңгейінде тұрақтылықты анықтау тесттері

Өзгермелі	Деңгейлердегі жеке-дара түбірге тест		
	ADF	KPSS	Phillips-Perron
prod_sa	-1.828588	1.370342	-2.989147
cpi_kz	-0.051387	1.415605	0.128860
realEx	-1.638031	0.418398	-1.446078
i_kz	-3.622044	0.640764	-3.375990
ppi_us	-0.128403	1.372097	-0.254227
oilprice	-1.155447	1.188015	-1.273080
i_us	-2.027577	0.344513	-1.292837

Дерек көзі: автордың есебі 1-кесте.

Қатарлардың бірінші айырмашылығында тұрақтылықты анықтау тесттері

Өзгермелі	Бірінші айырмашылықта жеке-дара түбірге тест		
	ADF	KPSS	Phillips-Perron
prod_sa	-12.91470	0.090248	-15.94252
cpi_kz	-6.946054	0.128860	-7.026394
realEx	-8.189164	0.144866	-8.185106
i_kz	-4.760427	0.289505	-8.025311
ppi_us	-9.115602	0.066837	-9.223694
oilprice	-10.75373	0.043640	-10.76570
i_us	-3.769516	0.136659	-9.550205

Дерек көзі: автордың есебі

Тесттер көрсеткендей, барлық өзгермелілер бірінші кезекте біріктірілген. Қазақстандық пайыздық ставка кеңейтілген Дики-Фулер бойынша деңгейде тұрақтанады, бірақ KPSS және PP бойынша маңыздылықтың 1% деңгейінде тұрақтанбайды, сондықтан оны сондай-ақ бірінші тәртіпте біріккен деп санаймыз. Демек, қатарларды коинтеграцияға тексеру мүмкін болады.

Коинтеграцияға Йохансен тесті Трасе-тесті маңыздылығының 1%-дық деңгейінде және 5%-

дық деңгейде «ең жоғары жеке сан» (Maximum eigenvalue) бес эндогенді өзгермелі арасында: ішкі баға, өнеркәсіп өндірісінің индексі, ішкі пайыздық ставка, нақты тиімді валюта бағамы және мұнай бағасы арасында бір ұзақ мерзімді арақатынасты тапты. Коинтеграциялық теңдіктің ұзақ мерзімді коэффициенттерінің икемділігі, сондай-ақ қателерді түзетілген коэффициенттері төменде кестеде келтірілген.

Ішкі бағаларға қатынасы бойынша қалыпқа келтірілген ұзақ мерзімді икемділік және қателерді түзету параметрлері

Өзгермелі	Икемділік коэффициенттері	Түзетілген коэффициенттер
Лог cpi_kz	1	-0,04*
Лог prod_sa	-0.52***	0,25***
i_kz	-0.02***	2,5***
Лог realEx	0.09***	0,02
Лог oilprice	-0.1***	-0,01

* - 10% маңыздылық деңгейі

*** - 1% маңыздылық деңгейі

Дрек көзі: автордың есебі

Бағаланған коинтеграциялық теңдік ұзақ мерзімді кезеңде баға өнеркәсіп өндірісінің өсуіне және мұнай бағасына

оң әсер ететінін көрсетеді, бұл осы өзгермелілердің күтілген сипатымен келіседі. Реттелетін пайыздық ставка мен инфляция арасындағы оң ұзақ мерзімді байланыс түсініксіз болып қалды, ең алдымен егер ұзақ мерзімді кезеңде монетарлық саясат тиімсіз болса, өзгермелілер арасындағы себепсіз-салдарсыз байланысты көрсетпейді, ал монетарлық саясаттың экономикада инфляция деңгейінің өзгеруіне бейімделгіш сипатын көрсетеді. Басқаша сөзбен айтсақ, инфляция деңгейі жоғарылағанда монетарлық билік бір мезгілде қысқа мерзімді пайыздық ставкаларды көтеруге әрекеттенеді. Сондай-ақ негізгі саудалық әріптестер валюталары қоржынына қатысты теңгенің салыстырмалы бағасына түзетілген арзандауы кезінде инфляцияның жылдамдағанын білдіретін нақты тиімді валюта бағамының маңызды теріс әсері анықталды. Коэффициент егер валюта бағамы 10%-ға нығаятын болса, өзге тең жағдайларда инфляция 1%-ға дерлік қысқаратынын көрсетеді. Бұл импорт бағасының

өзгеру арнасы және/немесе кем дегенде ұзақ мерзімде пайыздық ставка арнасы арқылы валюта бағамын өзгерту тиімділігінің бар екендігін білдіреді.

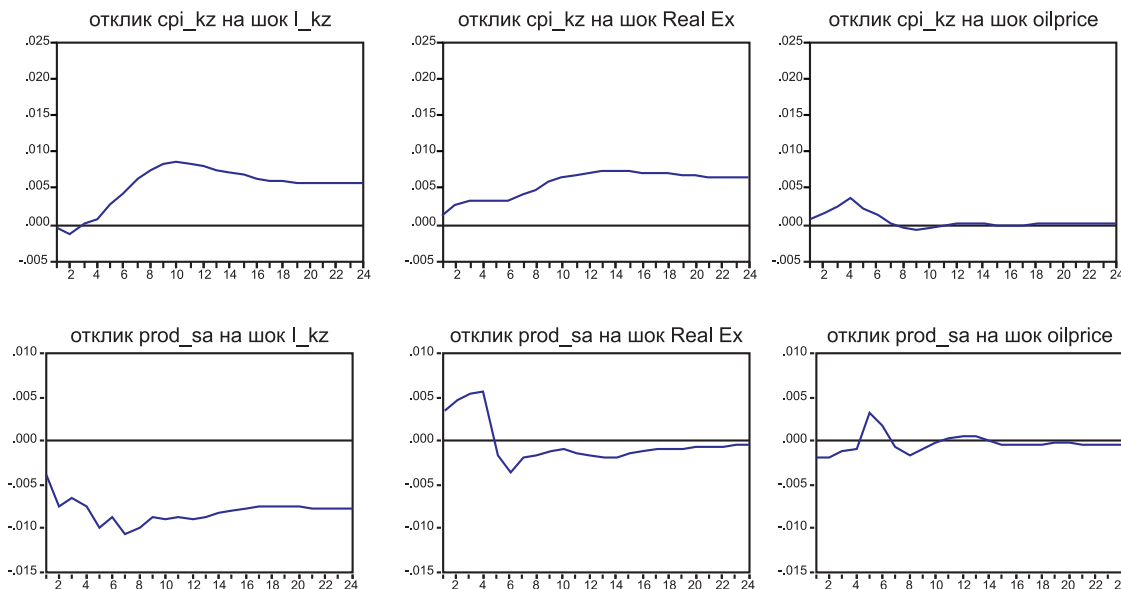
Қателерді түзету коэффициенттері коинтеграциялық арақатынаспен берілген эндогендік өзгермелілердің ұзақ мерзімді тепе-теңдікке қайтып оралу жылдамдығын сипаттайды. Ауытқуға қысқа мерзімді пайыздық ставка барынша тез бейімделеді. Инфляция көрсеткішінде қателерді түзету коэффициенті статистикалық мәнді, бірліктен аз және теріс болса, инфляцияның бірте-бірте өзінің тепе-теңдік мәніне ұқсастығы туралы айталы. Алайда, коэффициенттің үлкен емес мәні (-0,04) тек күйзеліс пайда болған соң 1 жылдан кейін ғана тепе-теңдіктен ауытқу жартысының жұтылып кететінін білдіреді. Валюта бағамында және мұнай бағасында коэффициенттердің статистикалық мәні жоқ, бұл өзгермелілердің нақты тиімді валюта бағамы жағдайында экзогенді не әлсіз экзогенді болып табылатынын куәландырады.

1-сурет. Инфляция және күйзелістер динамикасында өндіріс көрсеткіштерінің, валюта бағамы қалдықтарының стандартты ауытқуының, пайыздық

ставканың және мұнай бағасының импульстік әсерінің болжамдық мәнін көрсетеді.

1-сурет.

Холески бойынша талданған бір стандартты ауытқу күйзелісіне баға беру функциялары

Дерекөзі: автордың есебі

Тұтастай алғанда, инфляция 2 айға дейін теріс қалыптасады, бірақ пайыздық ставка шамалы ғана жоғарылайды, алайда кейінгі айларда инфляция оң болып ұзақ мерзімді байланыс талдауында жасалған қорытындыны растайды. Қысқа мерзімді кезеңде пайыздық ставкалар күткен белгі құнына айтарлықтай ықпал етеді, ол Ұлттық Банктің кредиттік және/немесе пайыздық арна арқылы шығару мүмкіндігін білдіреді. Нақты тиімді валюта бағамын нығайту күйзелісі инфляцияға 12-айға ең жоғары тиімділікпен оң ықпал жасайды. Осы нәтиже ұзақ мерзімді байланыстарды талдау кезінде жасалған қорытындыларға, сондай-ақ тасы-

малдау тиімділігі теориясына қарама-қайшы келеді. Валюта бағамы мен инфляция арасындағы интуициялық оң байланысты валюта бағамының шикізат бағасына қатты тәуелділігімен түсіндіруге болады, ол өз кезегінде саудаласатын секторда шикізат тауарлары өндірісінің жоғары деңгейі аясында молшылық арнасы арқылы бағаның ішкі деңгейіне оң ықпал етеді. Шикізат бағасының өсуімен ықтимал ұқсастырылған валюта бағамын нығайту алғашқы 4 ай шегінде өнеркәсіп өндірісіне жағымды ықпал етеді, сонан соң оң нәтиже ішінара экспорт тауарларын салыстырмалы қымбаттауына қарай құнға бағам нығаюының теріс ықпалымен қалпына келтіріледі.

4-кесте

Қателердің түрленуінің болжамдық декомпозициясы, %

	Шегі (ай.)	Валюта бағамы	Пайыздық ставка	Мұнай бағасы	Өндіріс	Инфляция
Валюта бағамы	1	96.42	0	3.57	0	0
	6	96.92	0.62	1.95	0.39	0.09
	12	93.24	1.60	3.28	0.254	1.60
Пайыздық Ставка	1	0.045	95.90	4.05	0	0
	6	7.20	68.01	12.74	2.61	9.42
	12	22.8	44.39	13.18	5.92	13.65
Шығарылым	1	1.39	1.75	0.37	96.46	0
	6	4.76	14.75	1.006	73.00	6.47
	12	3.12	21.37	0.69	62.59	12.21
Инфляция	1	3.91	0.20	0.004	0.74	95.13
	6	4.24	1.48	0.78	0.28	93.19
	12	8.71	9.78	0.49	0.21	80.78

Дреккөзі: автордың есебі

Қателер декомпозициясының талдауы валюта бағамы салымының және инфляция динамикасында түрлендірілген пайыздық ставканың маңыздылығын көрсетеді. 12 айдың қорытындысы бойынша салымдар салыстырмалы түрде тепе-тең, бірақ пайыздық ставканың өзгерісі әсер етпейтіндігін ескеретін болсақ, ол көп жағдайда инфляция динамикасына қарай ыңғайласатындықтан валюта бағамын қарастырылып отырған жүйеде негізгі арнаның инфляцияға ықпалы ретінде қабылдауға болады. Өз кезегінде валюта бағамының түрленуіне мұнай бағасы өте көп үлес қосады, бірақ оның көп бөлігі түсініксіз болып қалды. Құнды түрлендіруге пайыздық ставканың үлесі айтарлықтай, сондай-ақ ол нақты секторға монетарлық ықпалдың бар екендігін туралы қорытындыны қолдайды. Сол уақытта пайыздық ставканың өзінің түрленуінің жартысынан астамы валюта бағамының салымдарымен, инфляциямен, мұнай бағасымен және құнның маңыздылығының шамалы дәрежесімен анықталады. Бұл монетарлық билік саясат жүргізуде инфляцияның мақсатты деңгейі және құн циклдарын азайту арасындағы ымыраға ғана бейімделмейтінімен, валюта бағамының динамикасын және мұнай бағасын өзінен-өзі түсінікті есепке алатынымен түсіндірілуі мүмкін.

Бағаланған үлгідегі экзогенді өзгермелілер статистикалық жағынан мәнісіз болып табылды.

Негізгі қорытынды

Құрылған үлгінің талдауы Қазақстан экономикасында пайыздық арнаның да, сондай-ақ валюта бағамы арнасының да бар екендігін анықтады. Оның үстіне, екі арна да толық емес болып табылады, бәріне бұрын олар орын алмастырғаннан гөрі, бір бірін толықтырады. Пайыздық ставканың инфляцияға статистикалық жағынан мәнді оң ықпал жасауы бірақ себепті-салдарлы байланыс туралы

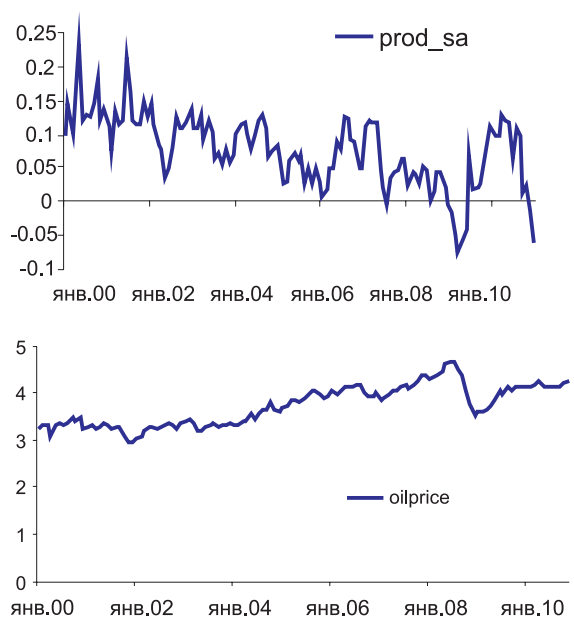
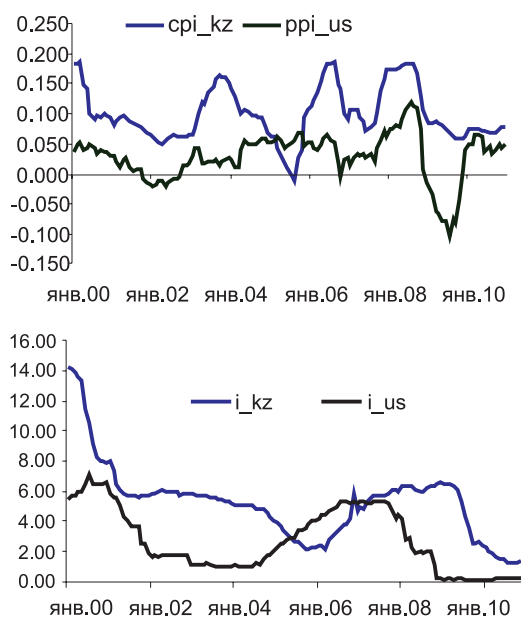
емес, реттелетін пайыздық ставканың бейімделгіш контрциклдық өзгерістері туралы көрсетуі мүмкін. Құнға статистикалық мәні теріс пайыздық ставканың әсері қысқа мерзімді кезеңде монетарлық билік инфляцияның тұрақты деңгейін сақтауға ғана бейімделіп қоймай, инфляцияның мақсатты параметрлеріне қол жеткізгенде құнның циклдық ауытқуларын оңтайландыруға талаптанады. Валюта бағамы құнға әлсіз әсер етеді, бірақ бағаның ішкі деңгейіне айтарлықтай ықпал көрсетеді. Монетарлық саясат үшін салыстырмалы маңыздылық валюта бағамы мен инфляция арасындағы қысқа мерзімді статистикалық байланысты талдау қорытындылары болады, ол нақты тиімді валюта бағамының ішкі бағаға оң ықпал жасайтын шикізат бағасымен өзара оң байланыспен түсіндірілуі мүмкін теориялық болжамдардан ерекше өзара тәуелділікті көрсетеді. Берілген үлгідегі валюта бағамының түрлендірмесінің негізгі бөлігі түсіндірілмегендіктен болашақтағы зерттеулер үшін валюта бағамы динамикасына ықпал ету факторларын анықтау міндеті қойылып, сондай-ақ валюта арнасымен қауымдастырылған, инфляцияның зерттелмеген көздерін анықтай түсуі мүмкін.

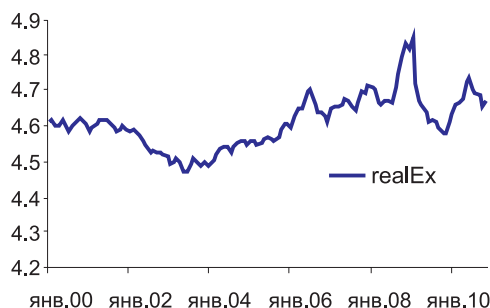
Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- 1) Rudrani Bhattacharya, Ila Patnaik and Ajay Shah, 2011 «Monetary policy transmission in an emerging market setting» IMF working paper.
- 2) Moreno, R, 2008. Monetary Policy Transmission and Long Term Interest Rate in Emerging Markets. In Transmission Mechanism for Monetary Policy in Emerging Market Economies. No. 35, BIS.
- 3) Agenor, PR, Aynaoui, KE, 2010. Excess Liquidity, Bank Pricing Rule, and Monetary Policy. Journal of Banking and Finance 34, 923 (933).

Қосымша

Үлгіде пайдаланылған деректер

Дерек көзі: ҚРҰБ, ҚРСА, Дүниежүзілік Банк, Сент Луис Федералды Резервтік Банкі (АҚШ)

ПАВЛОДАР ОБЛЫСЫНДА ӨСІМДІК ШАРУАШЫЛЫҒЫНЫҢ ДАМУЫ

Карпец С.Н., Бегежанов Е.М. - «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі» мемлекеттік мекемесінің Павлодар филиалы экономикалық талдау және статистика бөлімі

«Дамудың жаңа кезеңі ел агроөнеркәсіп кешенінің алдына бірқатар жаңа, аса маңызды міндеттер қойып отыр.

...Елдің азық-түлік қауіпсіздігі қамтамасыз етілуге тиіс.

Ол үшін ауыл шаруашылығына және тамақ өнеркәсібіне инвестициялар тартуды ұлғайту қажет. Қазақстан азық-түліктің негізгі түрлері бойынша өз қажеттілігін қамтамасыз етеді әрі экспорттық өлеуетке ие.

Ел мұқтажы қанағаттандырылмай отырған маңызды тамақ өнімдерін өндіруді ынталандыруға ерекше назар аудару талап етіледі. Мәселен, өсімдік майы, жемістер, қант және басқалар. Біздің бұл проблемаларды шешуге мүмкіндігіміз бар».

(Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстан халқының әл-ауқатын арттыру – мемлекеттік саясаттың басты мақсаты» Жолдауынан)

Павлодар облысының ауылшаруашылық саласы алдымен мал шаруашылығымен көрсетіледі, оның үлесіне 60%-ға жуық ауыл шаруашылығының жалпы өнімі келеді. Өсімдік шаруашылығының өнімі облыстың ауыл шаруашылығы жалпы өнімінің 40% құрайды, мұнда негізгі үлес салмағы дәнді және майлы дақылдарды өсіруге тиесілі, бұлардың үлесі 2010 жылы облыстық егіс алқаптарының 72,7%-ын құрады. 2010 жылы картоп және көкөністер салынған егіс алқаптары 1,3% және 0,3% немесе 13,1 мен 3,5 мың га құрады.

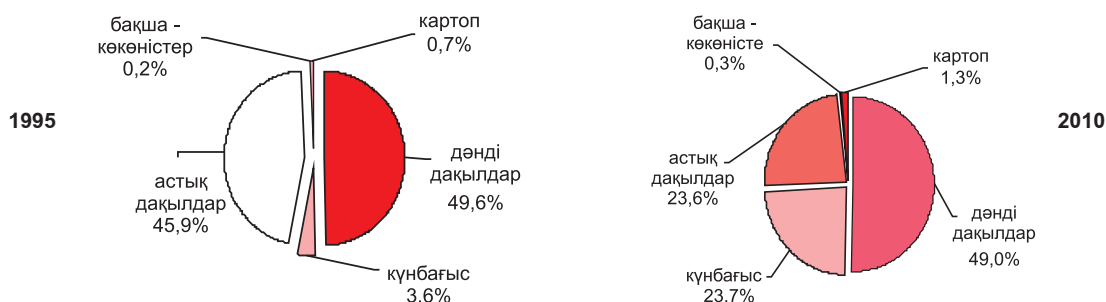
Төменде көрсетілген кестеде келтірілген деректер 1995 жылмен салыстырғанда ауылшаруашылық дақылдардың егіс алқаптарының айтарлықтай төмендеуін куәландырады, 2000 жылдан бастап жағдай өзгерді және егіс алқаптары біртіндеп ұлғайды, бірақ 2010 жылы олар 1995 жылы ауылшаруашылық дақылдар салынған алаңдардың 37,2%-ын құрады.

Өсімдік шаруашылығы бойынша негізгі көрсеткіштер

(шаруашылықтың барлық санаттары бойынша)

	Өлшем бірлігі	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Ауыл шаруашылық дақылдарының егістік көлемі	мың га.	2696	647	985	896	940	1043	1083	1001,9
оның ішінде:									
Дәнді	мың га.	1338	406	587	555	634	624	621	491,4
Майлы	мың га.	96	52	103	96	85	168	198	237,2
Картоп	мың га.	20	8	12	10	11	11	12	13,1
Көкөністер	мың га.	3,7	2,3	4	3	3	3	3	3,5
Өнімнің жалпы жиыны									
Дәнді	мың т.	529	217	287	355	515	186	827	232,1
Күнбағыс	мың т.	18	9	29	32	27	17	83	40,7
Картоп	мың т.	263	88	208	167	187	182	231	229,1
Көкөністер	мың т.	71	38	91	75	83	84	88	92,7
Өнімділігі									
Дәнді	ц/га	4,0	5,6	5,2	6,7	8,3	3,7	13,5	5,4
Күнбағыс	ц/га	1,9	1,7	3,0	3,4	3,5	1,5	4,4	2,3
Картоп	ц/га	133	108	174	172	177	168	196	177,3
Көкөністер	ц/га	190	176	231	234	271	265	260	269,3

1995 және 2010 жылдары шаруашылықтың барлық санаттарында егіс алқаптарының құрылымы

Павлодар облысының Статистика департаментінің деректері бойынша 2009 жылмен салыстырғанда қара құмықтың көлемі 23,4 мың гектарға ұлғайды және 186,8% құрады, техникалық дақылдар - 40,3 мың гектарға және 120,3% (соның ішінде күнбағыстың егіс алқабы 35,8 мың гектарға ұлғайды), картоп - 1,1 мың гектарға және 112,8%, көкөністер - 0,5 мың гектарға және 104,8%, астық дақылдар - 5,1 мың гектарға ұлғайды және 102,0% құрады.

Дәл сол уақытта бидай егісі 103,7 мың гектарға немесе 22,0%-ға, арпа 24,6 мың гектарға немесе 32,6%-ға, сұлы 1,3 мың гектарға немесе 8,0%-ға төмендеді, бұл 2010 жылғы жағымсыз ауа райы жағдайларына байланысты болған төмен өнімділікпен қатар дәнді дақылдардың жалпы жинауына теріс әсерін тигізді.

Күнбағыс салынған егіс алқаптарының айтарлықтай өсуі өсімдік шаруашылығының диверсификациялауына, егіс алқаптары құрылымының оңтайландыруына, егіс айналымының сақталуына, сонымен қатар мемлекеттік қолдау көлемінің өсуіне байланысты. Сөйтіп 2010 жылы бөлінген бюджеттік қаражаттың өсуіне байланысты ағымдағы жылда майлы дақылдарды қоса барлық дақылдар бойынша 1 гектарға жәрдем ақша мөлшері өсті. Егер 2007 жылы майлы дақылдардың 1 гектарына жәрдем ақша мөлшері 1200 теңгені (\$10) құраса, 2010 жылы 4800 теңге (\$40) құрады, яғни жәрдем ақша мөлшері 3600 теңгеге (\$30) өсті. Одан басқа майлы дақылдардың егіс алқаптарының кеңеюіне өсімдік май нарығының қолайлы конъюктурасы әсер етті. Бүгін майлы дақылдардың жалпы көлемінде негізгі үлесін күнбағыс құрайды, ол егіс алқаптарының 23,7%-ын алады. Бұл әртүрлі өсімдік майлар түрлерінің арасында қазақстандық тұтынушының ерекше танымал күнбағыс майы болып табылады.

Бүгінгі күні Павлодар облысы Шығыс Қазақстан облысымен қатар Республикамыздың күнбағысты егудің негізгі аймақтары болып табылады.

Бірақ ғылыми дәлелденген егіс айналымын сақтауға байланысты проблемалар бар, мысалы Павлодар облысының Успен ауданы – аудан қызметінің негізгі түрі - өсімдік шаруашылығы, күнбағысты егуге жәрдем ақшаның бөлінуі егістік жерлерінің 40%-ға жуығын күнбағыспен егуге әкелді. Ауданда жерді аймақтандыру бағдарламасы қабылданды, бұл ғалымдардың ұсыныстарын тиімді пайдалануға мүмкіндік береді.

Бір дақылдардан әртүрлі дақылдарды өсіруге ауысу шаруашылықтың нарықта өз өнімін өткізу икемділігін арттырады, бұл қазіргі уақытта бизнестен талап етіледі. Мысалы Ертіс ауданында «Солтанбек» ШҚ бірінші болып рапсты өсіруді бастады, үш жыл бұрын 500 гектарға егілсе, 2009 жылы - 800 гектар бол-

ды, өнімділігі 12 цн/га құрады, рапстың 1 тоннасының құны бидайдың бағасынан жоғары және 45000 теңгеге дейін жетті. Оның себебі биоотынды өндіру үшін шикізат ретінде рапсқа сұраныстың өсуі болып табылады. Бұдан басқа рапс майы ішкі қажеттілікке маргаринді өндіру үшін пайдаланылады.

2010 жылы тәжірибе ретінде сол шаруашылық зығыр тұқымымен 117 гектарды егіп, 50 тонна өнім алды. Егер зығырды тұқым алу үшін өндірсе, онда 1 тонна зығыр тұқымының нарықтық құны 250000 теңге. Шикізат түрінде өткізу бидайдан 2,5 есе қымбат. Өткізуге байланысты қиындық жоқ, өйткені Қостанай зауыты зығырды майды өндіру үшін қабылдайды.

Бүгінгі күні егістік алқаптарын оңтайлы және тиімді пайдалануға әсер ететін негізгі ішкі факторлардың бірі болып жыртылған жердің сапасы қалып отыр – облыс бойынша жыртылған жердің сапасы біршама төмен: бонитет балы – 18 балл, егістік алқаптарының 10%-на ғана 30 балл тиесілі (салыстыру үшін республикамыздың солтүстік облыстарының дәнді егетін жерлері жоғары бонитет балдарына ие – Ақмола (38), Қостанай (32), Солтүстік Қазақстан (34) және Шығыс Қазақстан (31) облыстары).

Бұл мәселені шешу үшін жер құнарлылығын көтеру бойынша іс-шаралар қажет, себебі жер құнарлылығы егін шаруашылығы өнімділігі деңгейінің негізгі айқындаушы талабы болып табылады. Бұл ретте жер құнарлылығын сақтайтын және ауылшаруашылық дақылдардың өнімділігін көтеретін негізгі фактор тыңайтқыштарды қолдану болып табылады.

Павлодар облысы жерлерінің агрохимикалық зерттеу материалдарын жинақтау облыс жерлеріндегі гумус және азоттың аз екені туралы куәландырады. Құрамындағы гумустың және жеңіл гидролизденетін азоттың төмен деңгейі бар жерлер жыртылған жердің зерттелген көлемінен тиісінше 83,7 және 80,3% құрайды. Жердің агрохимикалық мониторингісі негізінде өткізілген тыңайтқыштар қажеттілігінің есептері облыстың жыртылған жерлерінің тыңайтқыштарға жоғары қажеттілігі туралы куәландырады.

Тыңайтқышқа қажеттілік орташа алғанда мынадай: азоттық - 37,1 мың тн д.в., фосфорлық - 38,5 мың тонна д.в., калий - 5,3 мың тн д.в. құрайды. Бірақ облыста тыңайтқыштарды қолдану төмен деңгейде қалып отыр. 2010 жылы 2232,85 тонна минералдық тыңайтқыштар өнгізілді, бұл қайта есептегенде жыртылған жердің 1 гектар көлеміне орташа алғанда 1,7 кг құрайды. Тыңайтқыштар негізінен картоп және көкөністер салынған суармалы жерлерге өнгізіледі.

Жағымды мысал ретінде «Победа» ЖШС көрсеткіштерін келтіруге болады, 2010 жылы кейбір жер бөліктерінде бидай өнімділігі 19 цн/га асты,

өйткені бұл егістіктерде минералдық тыңайтқыштарды енгізумен және кулисаны егумен байланысты буларды өңдеу технологиясы қолданылды.

Павлодар облысының ауылшаруашылық басқармасы облыс аудандарының перспективалық даму жоспарларын дайындады. Мысалы, жоспарға сәйкес Ақтоғай ауданы 3 аймаққа бөлінген: жағалық, қала маңындағы және далалық. Әрбір аймақ өзінің ерекшелігі бойынша дамуы қажет. Бұл ретте жағалық аймақта көкөністерді өсіруге, қала маңындағы аймақта – сүт - тауар фермаларын және қайта өңдеу объектілерін ашуға, далалық аймақта ет бағытындағы бордақылау алаңдарын орналастыруға болады.

Жер құнарлылығын көтерудің басқа қажетті талабы ылғалды ресурсты сақтайтын технологияларды қолдану болып қала береді, өйткені суармалы емес жер шаруашылығымен салыстырғанда суармалы жер шаруашылығының пайдаланған қаражат пен еңбегінің қайтарымы мол.

Өкінішке қарай соңғы жылдары суландырылатын жерлердің бөлігі айналымнан шығарылды және тағы суландырылатын жерлердің бір бөлігі пайдаланылмайды. Павлодар облысының әкімшілігімен 2009 жылғы 25 желтоқсандағы №269/18 қаулысымен бекітіліген Павлодар облысының 2010-2014 жылдарға арналған стратегиялық жоспарында бар деректерге сәйкес Павлодар облысында 59,5 мың гектар суландырылатын жер бар, оның ішінде 2008 жылы 13,4 мың гектар немесе 22% пайдаланылды, 1780 гектар қосымша енгізілді. Өйткені, колхоздар мен совхоздарды ұсақ шаруа қожалықтарына бөлу нәтижесінде болған барлық ішкі шаруашылық гидромелиоративтік инфрақұрылым иесіз және тиісті күтімсіз қалды. Бұның барлығы суландыратын және дренаждық жүйелердің

үдемелі тозуына, жердің экологиялық мелиоративтік жағдайының нашарлауына әкелді. Суландыратын және коллектор - дренаждық жүйелердің ақаулығы нәтижесінде, бір жағдайларда сумен қамтамасыз етілмегені, басқа жағдайларда – жердің сортаңдануы, аздап батуы және батпақтануы болды. Содан кейін бұл жүйелердің бөлігі жекешелендірілді, бірақ олардың жартысына жуығы қанағаттанарлық жағдайда емес, өйткені құрылыстардың және су қайтарғыш жүйелер желілерінің көбі 20-30 жыл бұрын пайдалануға енгізілді, оларды күрделі жөндеу немесе толық ауыстыру қажет.

Қазіргі замандағы суаратын машиналар мен техника сатып алынғаннан кейін, картоп және көкөністерді егу бойынша ылғалды сақтау технологиясы қолдана басталды. Республикалық бюджет қаражатынан ауылшаруашылық тауар өндірушілеріне су жеткізу қызметінің құнына жәрдем ақшаның берілуі жер суландыруға қолданылатын су беру құнын 17,6 млн. м³ көлемінде арзандату мүмкіндігін қамтамасыз етті.

2008 жылғы 30 қыркүйектегі Павлодар облысына іссапары барысында Елбасы берген тапсырмаға сәйкес «Иртыш - Успенка» каналын одан әрі мақсатты қолдану үшін Павлодар ауданының «Заря» шаруа қожалығына жалға беру бойынша дайындық жұмыстары жүргізілуде.

Жағымды мысал ретінде Ақтоғай ауданының «Ақтоғай - Агро» фирмасы ЖШС көрсеткіштерін келтіруге болады, бұның суарылатын бөлігіндегі бидай өнімділігі 9 цт/га, ал суарылмайтын бөлігінде 4 цн/га құрады.

2011-2014 жылдары облыста ылғалды ресурстарды сақтау технологиясымен егілетін дөңді дақылдар алаңдарының көлемін ұлғайту бойынша суландырылатын жерлерді қалпына келтіру және қайта жаңарту үшін жұмыс жалғастырылады.

№2 кесте

№р/с	Атауы	Өлшем бірлігі	Жоспарлы кезең			
			2011 жыл	2012 жыл	2013 жыл	2014 жыл
1	2	3	7	8	9	10
1	Ылғалды ресурстарды сақтау технологиясымен егілетін дөңді дақылдар алаңдарының көлемі	мың га	280	290	295	300
2	Жер суарумен мал азығын өндіру көлемдерін көбейту	%	118,0	118,2	120,0	120,0
3	Жер суарумен картоп пен көкөністерді өндіру көлемдерін көбейту	%	118,8	119,1	119,6	120,0
4	Суармалы жерлерді қайта қалпына келтіру және қайта жаңарту, оның ішінде:	мың га	1000	1000	1000	1000
	мал азығы дақылдары	мың га	500	550	550	600
5	Елден тыс жерлерге өнімді өткізу көлемдерін көбейту: дән (бидай)	%	135	140	140	140
	ұн		135	140	140	140
	картоп		130	135	135	135
	көкөністер		120	125	125	125
	ет және ет өнімі		-	100	100	100

Облыста тұқым шаруашылығының дамуы ауылшаруашылық жерлерін оңтайлы және тиімді пайдалануға мүмкіндік береді.

Егілетін тұқымдардың жоғары репродукцияларының үлесі 75,0%-ға дейін ұлғайды. «КазАгроИнновация» АҚ филиалы «Павлодарлық АшФЗИ» жұмыс істейді, оның негізгі міндеті жаңа аудандастырылған сорттарды шығару және енгізу болып табылады. Тұқым шаруашылығымен 2 оригинатор, 4 таңдаулы

шаруашылық, 10 тұқым шаруашылығы айналысады. Бидайдың 12 түрі егіледі, оның ішінде 7 түрі отандық селекциянікі, сол уақытта тұқым шаруашылығында маңызды үлесін (34,0%) ескірген түрі Саратовская – 29 сорты алады.

Дәл сол уақытта күнбағыс бойынша тұқым шаруашылығы жоқ, жемшөп және жарма дақылдарының аудандастырылған сорттары бойынша тұқым шаруашылығы жеткіліксіз ұйымдастырылған.

Сөйтіп, бүгінгі күнгі проблемалар: ауылшаруашылық дақылдарды егудің экстенсивті технологиялары; тұқым шаруашылығының жеткіліксіз дамуы; төмен техникалық жабдықталуы; химияландырудың төмен деңгейі; ғылыми-дәлелденген агро-технологиялардың сақталмауы; көп жылғы жеміс-жидек дақылдарының желектері алаңдарының қысқаруы.

Жалпы алғанда, биыл ауыл шаруашылығы өндірушілерінде өсірілген өнімділікті өткізуге байланысты проблемалар жоқ, бұл ауыл шаруашылығы өндірушілері үшін күмәнсіз игілік. Өткен жылы дәнді төмен бағамен сатуға асықпағандар да ұтылған жоқ. Биылғы күзгі бағаның өсуі және қара құмықпен сәтсіздік, оның басым бөлігі дауылдан кейін егістікте қалғанына қарамастан, кейбір басшылардың осы көктемде жарма дақылдарының алаңдарын ұлғайтуға ниеттері туралы айтуға мүмкіндік береді. Бидайды аз жинады, бірақ осындай да өнім келесі жылға арналған тұқым қорын жасауға мүмкіндік берді.

Павлодар облысының Статистика департаментінің деректері бойынша 2010 жылғы 1 желтоқсандағы жағдай бойынша облыстың шаруашылықтарында және кәсіпорындарында 214562 тонна дәнді дақылдар болған. Дәнді дақылдардың ең жоғары деңгейі бидайға келеді - 179439 тонна. Оның ішінде азық-түлікке - 104030 тонна, мал азығына - 18681 тонна және тұқымға - 56728 тонна. Бидайдың басымдылығының аясында басқа дақылдардың көлемі, әсіресе мал азығы дақылдары, азғантай болып көрінеді. Сөйтіп, Павлодар облысында арпаның барлығы - 20793 тон-

на, тек 12120 тоннадан сәл көбірегі азық мақсатына бөлінген. 1 желтоқсанға элеваторларда және астық қабылдағыш пункттерде дәнді дақылдардың 66635 тоннасы сақталынды.

Облыстың өсімдік шаруашылығының өнімін өткізудің негізгі үлесі Қазақстан Республикасының шегінде іске асырылады және обыстың ішкі қажеттілігін қанағаттандыру үшін пайдаланылады. Сөйтіп, кедендік статистика деректері бойынша 2010 жылғы қаңтар - қарашада Павлодар облысы бойынша бидай экспорты 4167,8 мың АҚШ доллары сомасында 23649,2 тоннаны құрады (яғни облыс қорының 10% аз). Бидайдың негізгі экспорттері - Тәжікстан, оның үлесіне экспорттың 80,7%-ы келеді. 2010 жылғы қаңтар - қарашада 1 тонна экспортталған бидайдың орташа бағасы 176,23 АҚШ долларын құрады.

Одан басқа 2010 жылғы қаңтар - қарашада облыстан 1035,6 мың АҚШ доллары сомасында 3156,2 тонна күнбағыс тұқымы экспортталды, оның ішінде Қытайға - құны 846,8 мың АҚШ доллары 2311,3 тонна.

2010 жылғы қаңтар - қарашада көкөніс өнімдерінен көп орам экспорты 47,2 мың АҚШ доллары сомасында 188,5 тонна көлемінде белгіленді. Басқа көкөніс өнімін және картопты өткізу тек қана облыс қажеттілігіне және Қазақстан Республикасының шегінде жүзеге асырылады.

Павлодар облысының Статистика департаментінің деректері бойынша Павлодар облысындағы соңғы 5 жылда өсімдік шаруашылығы өнімін өткізу бағаларының индекстері мынадай болды:

*№2 кесте
кезеңнің соңына, өткен жылдың желтоқсанына, %*

	2006 жыл	2007 жыл	2008 жыл	2009 жыл	2010 жыл
Астық дақылдары	101,0	108,2	165,4	80,4	94,1
Картоп	153,7	114,1	106,0	83,2	126,6
Көкөністер	126,5	113,1	108,2	106,9	135,1

2010 жылғы 3 тоқсандағы ауылшаруашылық кәсіпорындардың қаржы - шаруашылық қызметінің нәтижесі бойынша өнімді сатудан түскен кіріс -

3093,9 млн. теңгені, сатылған өнімнің өзіндік құны - 2361,5 млн.теңгені құрады, оның ішінде тоқсандар бойынша:

	2010 жылғы 1 тоқсан	2010 жылғы 2 тоқсан	2010 жылғы 3 тоқсан
Сатудан түскен кіріс (млн. теңге)	961,2	1008,2	1124,5
Сатылған өнімнің өзіндік құны (млн. теңге)	726,5	805,9	829,1
Өндірістің рентабельділігі (%)	15,0	24,4	33,7

Келтірілген кестеден мынаны байқауға болады, ауылшаруашылық өндірістің рентабельділігі тікелей оның маусымдық сипатына байланысты, рентабельділігінің ең жоғары көрсеткіші 2010 жылғы 3 тоқсанның қорытындылары бойынша ауылшаруашылық өнімді өткізу басталған кезде қалыптасты және 27,2% құраған орташа облыстық көрсеткіштен асты («электр энергиясымен жабдықтау, газды, суды беру және ауаны баптау») саласы бойынша ғана рентабельділік көрсеткіші жоғары болды - 52,8%).

«Облыстық агроөнеркәсіптік кешеннің осы күнгі проблемаларын шешу аймақтың ерекшелігін есепке ала отырып аймақтық немесе қазақстандық

нарықта әлуәтті артықшылықтары бар өндірістерді қолдау арқылы бар сәйкессіздіктерді тегістеумен ауыл шаруашылықтың басым сипаттағы салаларының дамуын қамтамасыз етуге, ауылшаруашылық өндірістің өнімділігін жоғарлату және бәсекеге қабілетті отандық тауар өндірушілері мен қызметтерді жеткізушілердің қолдау үшін жағдайлар жасауға мүмкіндік береді». (Павлодар облысының АӨК дамуы Концепциясынан).

Ескертпе: мақала дайындалғанда «Звезда Прииртышья» Павлодар облыстық газетінің материалдары қолданылды.

ҚОЛМА-ҚОЛ ШЕТЕЛ ВАЛЮТАСЫНЫҢ ІШКІ НАРЫҒЫНДАҒЫ АХУАЛ ТУРАЛЫ

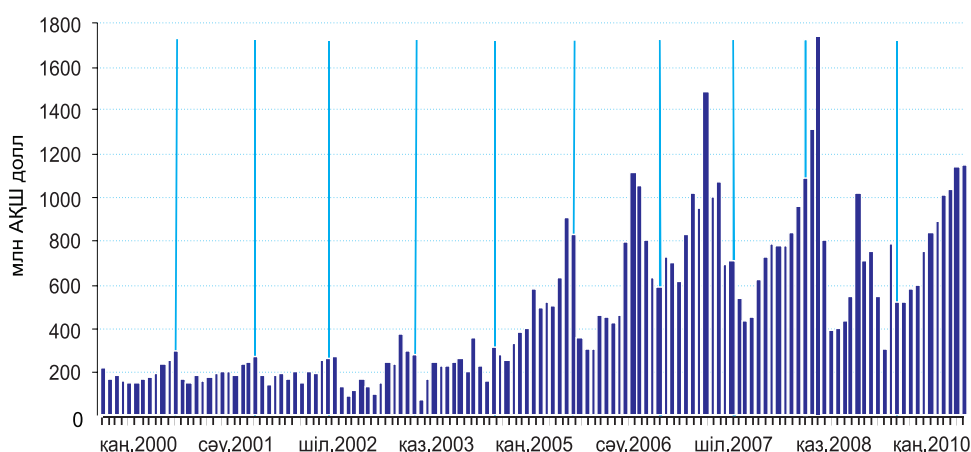
Талханбаева И., Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Зерттеу және статистика департаментінің сарапшысы

2009 жылдың соңғы айларында айырбастау пункттерінің шетел валютасын нетто-сатуының айтарлықтай өсуі байқалды. АҚШ долларына сұраныстың ұлғаюына сыртқы және сол сияқты ішкі

бірнеше фактор себепші болуы мүмкін. Бірақ ең алдымен қолма-қол шетел валютасының ішкі нарығының деректерін, бірнеше бұрынғы жылдардың басқа да макроэкономикалық көрсеткіштерін талдау және бірнеше маңызы төмен фактілерді атап өту дұрыс деп санаймыз.

Ең алдымен, 2000 жылдан бергі айлық деректері талдау мыналарды көрсетіп отыр: айырбастау пункттерінің жылдың екінші жартысында халыққа шетел валютасын нетто-сату көлемінің маусымдылығы және белгілі бір өсу үрдісі байқалып отыр. Осы үрдіс ағымдағы жылы да байқалып отыр.

Айырбастау пункттерінің АҚШ долларын нетто-сатуы

2009 жыл ерекше болды, бұған ақпанда девальвация жүргізуге байланысты болды. Айырбастау пункттерінің шетел валютасын нетто-сатуының ең жоғары көлемі қаңтарда болды және оған халықтың девальвациялық күтулері себепші болды. Одан әрі 2009 жыл ішінде халықтың шетел валютасына сұранысының төмендеуіне байланысты айырбастау пункттерінің шетел валютасын нетто-сатуы төмендеді.

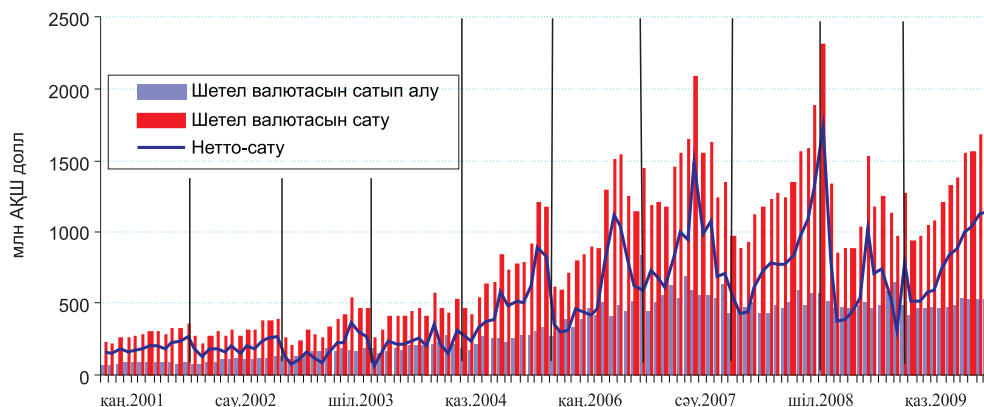
2004 жылға дейін айырбастау пункттерінің шетел валютасын нетто-сатуының бір жылғы көлемі орташа алғанда 2,5 млрд. АҚШ доллары деңгейінде болды. 2005 жылдан бастап айырбастау пункттерінің шетел валютасын нетто-сатуының жылдық өсуі байқалып отыр (қосымшаны қараңыз). Бұл ретте, нетто-сатудың 1 млрд. АҚШ долларынан асатын айлық көлемінің (белгілі бір психологиялық кедергі) жылдың екінші жартысында басым түрде байқалғанын атап өту қажет. Айырба-

стау пункттерінің шетел валютасын нетто-сатуының өршуі АҚШ-ғы ипотекалық заемдар нарығындағы дағдарыстың пайда болуы әлемдік нарықтарға әсер еткен 2007 жылғы тамызда және девальвацияларды күту ықпал еткен 2009 жылы қаңтарда байқалды.

Тұтастай алғанда 2004 жылы айырбастау пункттерінің шетел валютасын нетто-сатуының орташа айлық көлемі 222 млн. АҚШ долларын, ал 2010 жылы 2004 жылмен салыстырғанда 3,5 есе өсуді көрсете отырып 820 млн. АҚШ долларын құрады.

Егер айырбастау пункттерінің шетел валютасын сатуының жалпы көлемін қарастыратын болсақ, онда белгілі бір психологиялық кедергі болып табылатын 1,5 млрд. АҚШ доллары сомасынан асатын орташа айлық сату көлемі де басым түрде жылдың екінші жартысында байқалды. Айырбастау пункттерінің АҚШ долларын сатып алу, сатуы

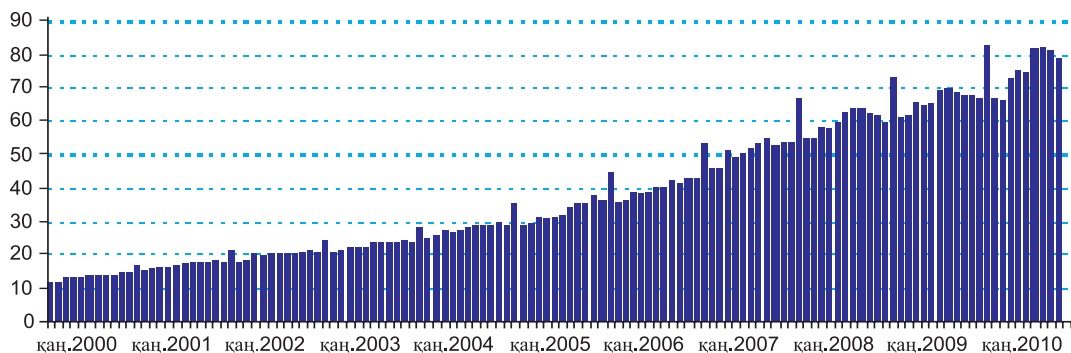
Айырбастау пункттерінің АҚШ долларын сатып алу, сатуы

Екінші маңызы зор факт: айырбастау пункттерінің шетел валютасын сату көлемінің өсу қарқынын тұтастай алғанда басқа макроэкономикалық және әлеуметтік көрсеткіштердің, оның ішінде валюта нарығының және ақша-кредиттік статистика көрсеткіштерінің өсу қарқынымен салыстыруға болады.

Біз бұрын, 2005 жылдан бастап трендтің өзгеруінің және айырбастау пункттерінің шетел валютасын нетто-сатуының ұлғаюының басталғанын атап өткенбіз. Тура осыны басқа көрсеткіштер бойынша да – 2005-2006 жылдардан бастап неғұрлым жылдам өсуді байқауға болады.

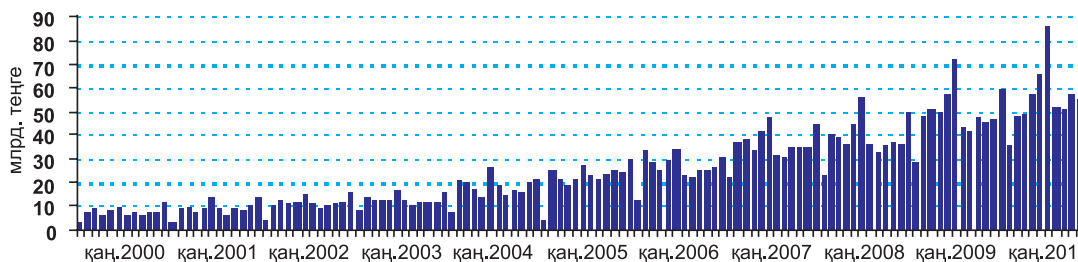
Номиналдық жалақы

Мәселен, халықтың орташа айлық номиналдық жалақысының тұрақты өсуі байқалып отыр. Егер 2004 жылы орташа айлық номиналдық жалақы 28 мың теңгені құраса, 2010 жыл ол шамамен 75 мың теңгені құрады, бұл 3 есеге жуық жоғары.

Бұл ретте, мемлекеттік бюджеттің жалақыға арналған шығыстары 2004 жылы 212 млрд. теңгені құрады, ал 2010 жылғы 10 айда ол 2,6 есе ұлғая отырып, 557 млрд. теңгені құрады.

Бюджеттің жалақыға арналған шығыстары

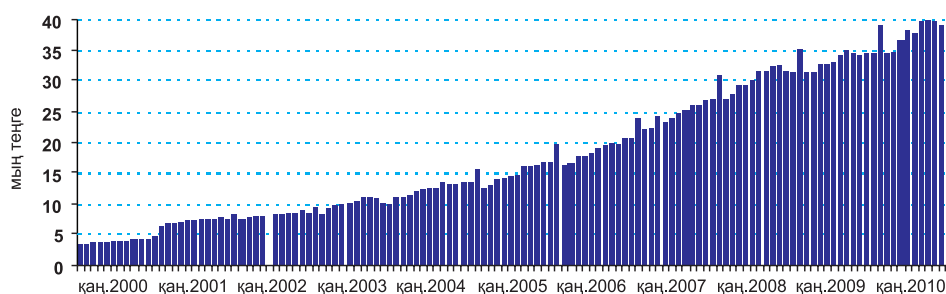

Жалақымен бірге халықтың ақшалай кірістері де өсуде, бұл халықтың долларға деген сұранысының ұлғаюына себепші болады және айырбастау пункттерінің шетел валютасын сатуы көлемінің өсу себептерінің бір болып табылады. 2004 жылдан басталатын кезеңде халықтың ақшалай кірістері 12,8 мың теңгеден 37,8 мың теңгеге дейін 3 есеге жуық өсті (2010 жылғы 9 ай).

тоқсанда орташа айлық жалақы 67,8 мың теңгені құраса, үшінші тоқсанда ол 80,6 мың теңгені құрады. Сондай-ақ номиналдық кіріс бірінші тоқсанда 35,0 мың теңгені, ал үшінші тоқсанда 39,6 мың теңгені құрады. Халықтың айтарлықтай бөлігі өз жинақ ақшаның үлесін доллармен ұстауды қалайтындықтан (қымбат тауарлармен жасалатын мәмілелермен қатар, сауда нүктелерінде басқа тауарлар үшін де есеп айырысу да доллармен жүргізіледі), ақшалай кірістердің өсуі шетел валютасына деген сұраныстың өсуіне себепші болады.

Халықтың жалақысының, тиісінше кірісінің айтарлықтай өсуі 2010 жылы байқалды. Белгілі болып отырғандай, стипендия және бюджет саласы қызметкерлерінің жалақысы өсті. Мәселен, бірінші

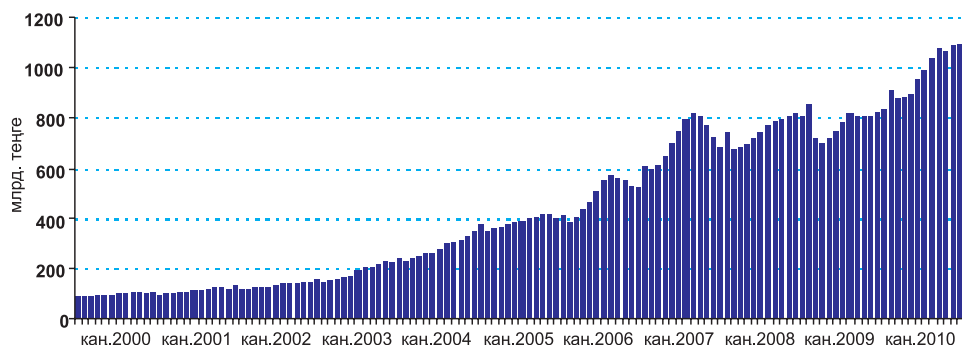
Халықтың ақшалай кірістері

Ақша агрегаттарының тұрақты өсуі байқалып отыр. Айналыстағы қолма-қол ақшаның өсуі халықтың ақшалай кірісінің өскендігін көрсетіп отырғанын атап өту қажет. Осындай кезеңде айналыстағы қолма-қол

ақша 3 есеге жуық өсті. Бұл ретте айналыстағы қолма-қол ақшаның динамикасына дәстүрлі маусымдық фактормен қатар айырбастау пункттерінің қолма-қол шетел валютасын сатуы айтарлықтай әсер етеді.

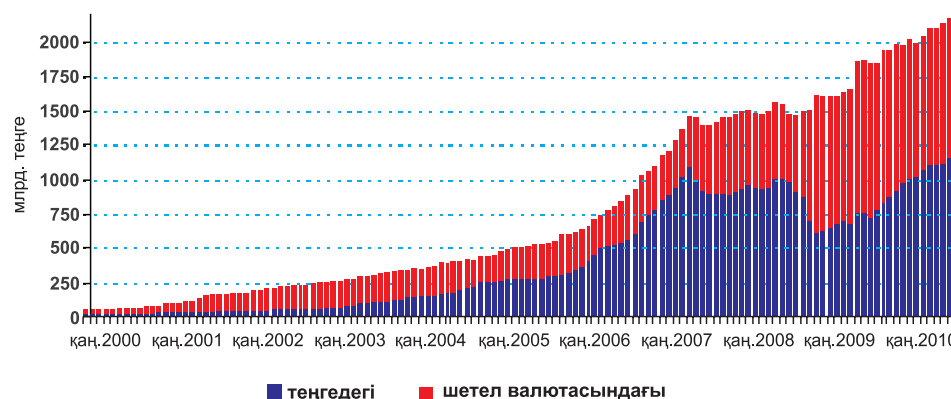
Айналыстағы қолма-қол ақша

Халықтың ақшалай кірістірінің өсуімен және азаматтардың банк жүйесіне деген сенімінің артуына байланысты екінші деңгейдегі банктердің депозиттері тұрақты өсіп отыр. Егер 2004 жылдың аяғында

халықтың екінші деңгейдегі банктердегі депозиттерінің көлемі 448 млрд.теңгені құраса, онда 2010 жылғы қазанда 5 есеге жуық ұлғая отырып, 2179 млрд.теңгені құрады.

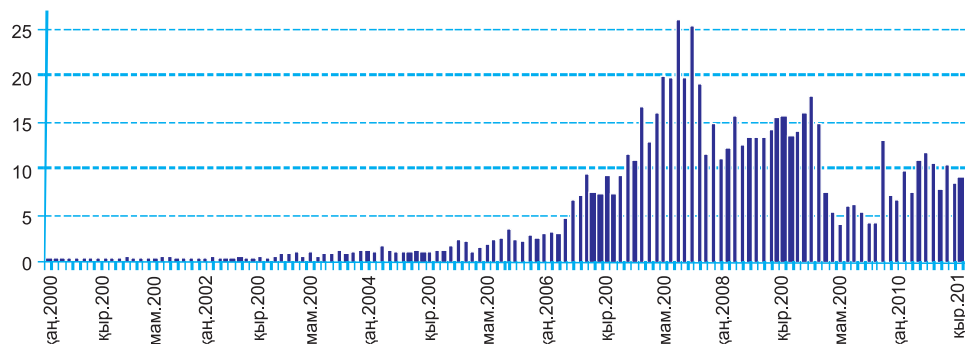
Халықтың екінші деңгейдегі банктердегі депозиттері

Ішкі валюта нарығындағы (Қазақстан қор биржасы және банкаралық валюта нарығы) сауда-саттық көлемінің көрініп отырған өсуі де 2005 жылдан басталды. Мәселен, егер 2004 жылы Қазақстан қор биржасы мен банкаралық валюта нарығының доллар сегментіндегі сауда-саттықтың орташа айлық көлемі 1,5 млрд. АҚШ

долларын құраса, онда 2010 жылы 9,9 млрд. АҚШ долл. құрады, яғни 6 еседен астам өсу болды. 2007-2008 жылдары сауда-саттықтың орташа айлық көлемі ағымдағы деңгейден айтарлықтай асып, шамамен 14-17 млрд. АҚШ долларына жетті, бұл әлемдік экономикадағы дағдарыстық құбылысқа байланысты болды.

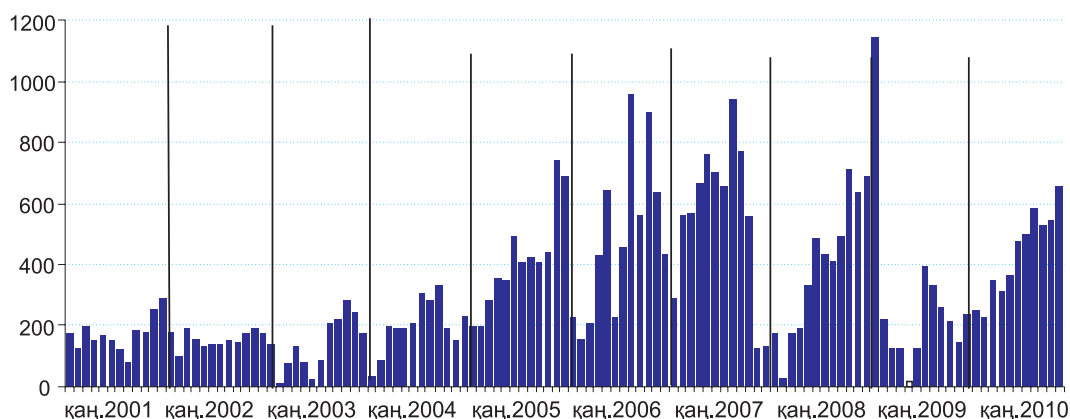
Ішкі валюта нарығындағы (ҚҚБ + банкаралық нарық) сауда-саттық көлемі

Бұл ретте 2005 жылдан бастап банктер шетел валютасын белсенді түрде әкеле бастады. Егер 2001-2004 жылдары банктердің қолма-қол шетел валютасын таза әкелуі орташа алғанда 2-2,5 млрд. АҚШ доллары деңгейінде болса, 2005 жылы ол шамамен 5 млрд. АҚШ долларын құрады. Кейінгі жылдары оның өсуі жалғасты. 2009 жыл ерекше жыл болды, осы жылы шетел валютасын таза әкелу 3,3 млрд. АҚШ долларын құрады, бұл ақпан айында девальвация жүргізуге байланы-

сты болды. Өзінің жинақ ақшасын әртараптандыруға ұмтылған халықтың бір бөлігі мұны девальвацияға дейін жасауға үлгерді. Девальвация жүргізілгеннен кейін АҚШ долларын сатып алудың қажеттілігі мүлдем азайды. Халықтың қолма-қол шетел валютасына деген сұранысының төмендеуі нәтижесінде айырбастау пункттерінің валютаны нетто-сатуы төмендеді және оның салдары ретінде екінші деңгейдегі банктердің шетел валютасын таза әкелуі төмендеді.

Екінші деңгейдегі банктердің қолма-қол шетел валютасын таза әкелуі

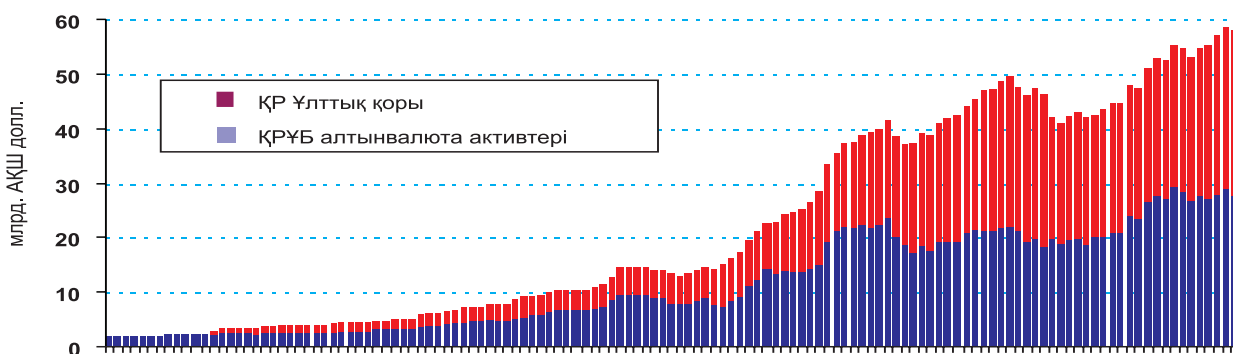

2010 жылғы 10 айда банктердің шетел валютасын таза әкелуі 4,8 млрд. АҚШ долларын құрады, мұны 2005-2008 жылдардың деректерімен салыстыруға болады.

Ішкі валюта нарығындағы сауда-саттықпен бірге елдің халықаралық резервтері де (Ұлттық Банктің алтынвалюта активтері және Ұлттық қордың активтері) өсуде. Сонымен қатар халықаралық резервтердің

айтарлықтай өсуі 2006 жылдан бастап байқалды. Мәселен, 2004 жылдың аяғы – 2010 жылғы қараша аралығындағы кезеңде олардың көлемі 14,4 млрд. АҚШ долларынан 58,0 млрд. АҚШ долларына дейін, яғни 4 еседен астам өсті. Ұлттық Банктің алтынвалюта резервтері осы кезеңде 9,3 млрд. АҚШ долларынан 28,9 млрд. АҚШ долларына дейін, яғни 3 еседен астам өсті.

Қазақстанның халықаралық резервтері

Осылайша, халыққа валютаны нетто-сату бойынша деректерді басқа макроэкономикалық көрсеткіштермен толығымен салыстыруға болады және олардың динамикасы, біздің пікірімізше, ауытқушылық өзгерісті көрсетпейді.

Халықтың жалақысының және кірістерінің өсуімен қатар айырбастау пункттерінің шетел валютасын сату деңгейіне әсер ететін фактор Қазақстанда экономиканы долларландырудың айтарлықтай жоғары деңгейі болып табылады. Осыған байланысты халықтың бір бөлігі қымбат бағалы тауарлар нарығындағы құнның және төлем құралының өлшемі ретінде шетел валютасын дәстүрлі түрде пайдаланады. Халықтың жыл-

жымайтын мүлік пен автомобиль сатып алу-сатуы кезінде баға белгілеу және есеп айырысу басым түрде АҚШ долларымен жүргізіледі. Осыған байланысты халық тарапынан шетел валютасына деген сұранысқа тұрақты қолдау жасалып отырады.

Мәселен, егер тұрғын үйдің құны бойынша деректерді қарастыратын болсақ, онда 2004 жылдың аяғы – 2010 жылғы қараша аралығындағы кезеңде жаңа тұрғын үйдің бағасы 539 АҚШ долларынан 950 АҚШ долларына дейін, яғни 75%, ал жайлы қайталама тұрғын үйдің бағасы 310 АҚШ долларынан 703 АҚШ долларына дейін, яғни 2,3 есе өскенін байқауға болады.

Тұрғын үй сату бағасы (кезең аяғы, 1 ш. метр үшін АҚШ доллар)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	10 ж. қар.
жаңа тұрғын үй	158	237	342	539	692	968	1336	1223	923	950
қайталама жайлы тұрғын үй	64	107	158	310	453	746	1127	898	678	703

Осы кезеңдегі бағаның өсуі автомобиль нарығында да байқалып отыр. Егер 2004 жылдың аяғында импорттық жеңіл автомобильдің бағасы 3,2

мың АҚШ долларын құраса, ал 2010 жылғы 10 айда орташа баға 17,4 мың АҚШ долларын құрады.

Қазақстандағы жеңіл автомобильдер импорты

	саны	Жалпы құны, млн. АҚШ долл.	Орташа бағасы, АҚШ долл.
2005	237 514	757,4	3 189
2006	398 246	1 407,3	3 534
2007	391 279	2 391,9	6 113
2008	155 221	1 228,1	7 912
2009	111 720	771,5	6 906
2010 ж. қаң-қаз	18 949	329,1	17 365

Осылайша, жылжымайтын мүлік пен автомобиль нарығы бойынша өткен жылдардағы көрсеткіштерді де қолма-қол шетел валютасының ішкі нарығымен салыстыруға болады: әдетте шетел валютасымен сатылатын қымбат тауарлар бағаларының өсумен қатар халықтың шетел валютасына деген сұранысы да өсіп отыр.

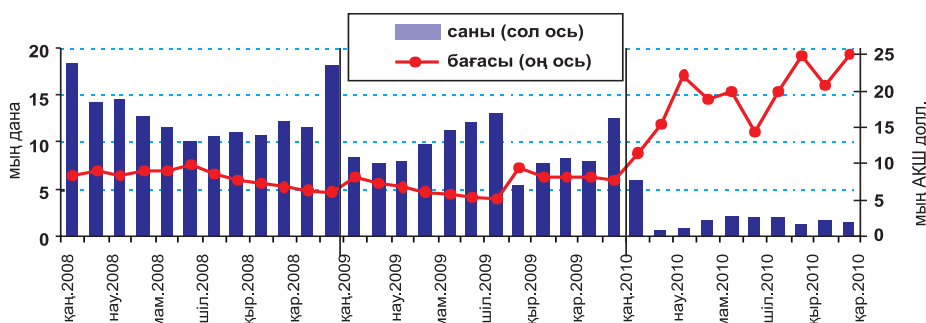
Жеңіл автомобиль нарығындағы ахуал қолма-қол шетел валютасының нарығына 2010 жылғы қаңтар-қазанда айтарлықтай әсер еткен жоқ.

2010 жылы Қазақстанда жеңіл автомобильдер импорты көлемінің өткен жылдармен салыстырғанда

төмендеуі байқалды. 2010 жылғы қаңтар-қазанда әкелінген автомобильдердің жалпы көлемі 18949 дана болды, ал өткен жылдары 1,5-2 ай ішінде осынша автомобиль әкелінуі мүмкін еді. Қазақстандағы жеңіл автомобильдер импортының құндық көлемі 2010 жылғы қаңтар-қазанда 329,1 млн. АҚШ долл. құрады.

2010 жылғы қазанда 1427 жеңіл автомобиль әкелінді, бұл құндық көрсетімен 35,7 млн. АҚШ долл. құрады (айырбастау пункттерінің 2010 жылы АҚШ долларын нетто-сатуы жалпы көлемінің 3%).

Қазақстан Республикасына жеңіл автомобильдер импортының динамикасы

Сонымен бірге, автомобиль нарығы мен қолма-қол шетел валютасы нарығындағы ахуал арасындағы тікелей байланыстың болмауы автомобильге сұраныстың азаюына байланысты болуы мүмкін, яғни сатып алушылар шетел валютасын оны кейіннен автомобиль сатып алуға пайдалану үшін жинақтайды. Сонымен қатар, қайталама автомобиль нарығында сату да АҚШ долларымен жүргізіледі. Ал егер 2011 жылғы 1 шілдеден бастап шетел автомобильдерін әкелуге арналған жеңілдік ұзартылмаса және бірыңғай кеден баждарының ставкалары қолданылатын болса, онда бұл бұрын әкелінген автомобильдерге де сұраныстың өсуіне және тиісінше бағаның өсуіне және АҚШ долларына сұраныстың өсуіне себепші болады.

Сұраныстың болмауына қатысты осындай жағдай жылжымайтын мүлік нарығында да қалыптасып отыр.

Ірі қалалардағы тұрғын үй жалдаудың айтарлықтай жоғары деңгейі тұрғын үйге сұраныстың бар екенін жанама түрде растай алады. Соңғы уақытта жылжымайтын мүлік нарығында екі жылғы тыныштықтан кейін аздаған қозғалыс байқалды, тұрғын үй бағалары 2009 жылмен салыстырғанда шамалы өзгерді. Сонымен бірге мәмілелердің саны оның дағдарыс алдындағы кезеңдегі санына жеткен жоқ, нарық әлі де күту жағдайында тұр. Осыған байланысты жылжымайтын мүлік нарығы мен қолма-қол шетел валюта нарығының ахуалы арасындағы тікелей байланыстың болмауы жылжымайтын мүлікке сұраныстың төмендеуіне де байланысты болуы мүмкін.

Айырбастау пункттерінің қолма-қол шетел валютасын сатуының өсуіне әсер ететін себептердің бірі девальвациялық күтулер болып табылады.

Ресей рублінің АҚШ долларына бағамының динамикасы

Халықтың девальвациялық күтулері бірінші кезекте мынадай факторлармен туындауы мүмкін. Ең алдымен, сыртқы факторлардың, оның ішінде Ресей рублінің динамикасымен әсер етуімен. Біздің елімізде халықтың көбінесе «Ресейге жалтақтаумен» іс-әрекет жасайтындықтан, рубль бағамының барынша жоғары құбылмалылығы девальвациялық күтулерге алып келеді.

Сонымен қатар, соңғы айларда көптеген елдер өздерінің ұлттық валюталарының бағамын төмендету жөнінде шаралар қабылдады. Мамандар валюталық соғыс деп аталатындар туралы айта бастады. Бұл да девальвациялық күтулерді ұлғайтады, нәтижесінде халық және корпоративтік сектор болуы мүмкін валюталық тәуекелдерді жоюға тырысады. Осыған байланысты олардың тарапынан валютаға сұраныс айырбастау пункттерінің шетел валютасын сатуының өсуіне әсер етеді.

Айырбастау пункттерінің шетел валютасын сатуының өсуі де Ұлттық Банктің теңгенің айырбастау бағамына қатысты саясатына байланысты. 2009 жылғы ақпанда ұлттық валютаның девальвациясын жүргізуден кейін жарияланған теңгенің ауытқу дәлізі тым тар болды. Халық арасында дүрбелең тудырмау және валютаға сұраныс дүрбелеңін төмендету мақсатында тұрақты түрде айтылған «екінші девальвация болмайды» деген нақты тұжырыммен қатар бұл нарықтағы девальвациялық күтулерді тиімді түрде төмендетті.

2010 жылы экономикалық жағдайдың жақсаруы, әлемдік тауар нарықтарындағы, бірінші кезекте мұнай нарықтарындағы қолайлы ахуал теңгенің ауытқу дәлізінің ассиметриялы түрде кеңеюіне мүмкіндік жасады. Ұлттық Банк девальвация үшін ешқандай да алғышарт жоқ деп тұрақты мәлімдеуін жалғастыруда. Алайда әлемдік нарықтардағы өлі де тұрақсыз болып отырған ахуалды ескере отырып, кеңейтілген дәлізді және перспективаны, теңгенің нығаюын және өлсіреуін жұртшылық қайдағы бір «белгісіздік» деп қабылдайды және валютаның тұрақтылығына күмән тудырады. Түпкілікті нәтижесінде бұл девальвациялық күтулердің ұлғаюына және халықтың өз жинақ ақшасын шетел валютасымен сақтауды қалайтынының өсуіне алып келеді.

Теңгенің басқарылатын өзгермелі айырбастау бағамының саясатына көшу жөніндегі жоспарлар да, бұл туралы Ұлттық Банк айтқан болатын, девальвациялық күтулердің күшеюіне және салдары ретінде халықтың шетел валютасына сұранысының өсуіне себепші болады. Бұл, ең алдымен, халықтың көпшілігінде 1999 жылғы дағдарыс оқиғалары нәтижесінде «өзгермелі айырбастау бағамы» деген сөз тіркесін «девальвация» деген сөз деп тұрақты түрде түсінетіне байланысты. Теңгенің девальвациясы өзгермелі айырбастау бағамының саясатына көшумен бізмезгілде жүргізілді.

Айырбастау пункттерінің валюталарды нетто-сатулары жөніндегі деректерге мынадай факт әсер етуі мүмкін еді. ҚРҰБ Алматы қалалық филиалдарының мәліметтеріне сәйкес екінші деңгейдегі баралық ірі банктер қолма-қол АҚШ долларын айырбастау пункттеріне (яғни заңды тұлғаларға) сатады, бұл операцияларды АҚШ долларын халыққа сату ретінде тіркейді. Айырбастау пункттері өкілдерінің жеке тұлға ретінде өздерінің жеке куәліктерін ұсыну арқылы валютаны өте үлкен көлемде сатып алады. Нәтижесінде **қосарланған** айналымдар пайда болады. Бұл мәселе бірнеше рет қаралды, бірақ оны шешу жолдарды табылмады. Ресми түрде, тексерулер кезінде осындай бұзушылықтарды анықтау өте күрделі.

Сонымен бірге заңды тұлғалардың айырбастау пункттерінің шетел валютасын нетто-сату көлемі екінші деңгейдегі банктердің айырбастау пункттерінің шетел валютасын нетто-сату көлемінен айтарлықтай төмен екенін атап өту қажет. Бұл ретте банктердің заңды тұлғаларға валюта сатуына және осы операцияларды халыққа сату ретінде ресімдеуге байланысты қосарланған айналымдар заңды тұлғалардың айырбастау пункттерінің шетел валютасын нетто-сату көлемінен аспайды.

АҚШ долларына сұраныстың өсуі **заңсыз импорттың** өсуіне байланысты өсуі мүмкін. Шетел валютасына деноминирленген активтермен заңсыз операциялардың болуы немесе болмауы жөнінде төлем балансының «Қателер және қалып қоюлар» бабы бойынша жақынырақ талқылауға болады. Бұл ретте осы бап бойынша теріс сальдо, капиталдың әкелілуі және/немесе импортталған тауарды тұтыну туралы ақпарат жеткіліксіз болған жағдайда, яғни капиталдың шығып кетуі немесе заңсыз әкелілуі жағдайында туындауы мүмкін.

Мәселен, 2010 жылғы 1-тоқсанда қателер мен қалып қоюлар 229,7 млн. АҚШ долл. көлемінде (немесе тауарлар мен қызмет көрсетулер экспортының 1,6%) оң белгімен қалыптасса, онда 2010 жылғы 2-тоқсанда осы бап 1740,5 млн. АҚШ долл. (немесе тауарлар мен қызмет көрсетулер экспортының 10,0%) теріс сальдомен қалыптасты. Төлем балансының соншалықты айтарлықтай және күрт өзгеруі Қазақстаннан капиталдың заңсыз әкелілуінің өсуін не Қазақстанға тауарлар мен қызмет көрсетулердің нақтыланбаған, оның ішінде заңсыз импортының өсуін растайды.

Егер айырбастау пункттерінің валюталар сатуы жөніндегі деректерді **аймақтар бойынша** қарастырсақ, онда мынаны байқауға болады.

Шетел валютасын нетто-сатудың айтарлықтай өсуі Алматы қ., Алматы, Ақмола, Ақтөбе, Шығыс Қазақстан, Маңғыстау, Павлодар облыстарында байқалып отыр. Ең алдымен, бұл шекаралас облыстарға нақтыланбаған, оның ішінде заңсыз импортты әкелуге байланысты.

Сонымен қатар, кейбір облыстарда да халықтың шетел валютасын сатып алу бойынша бөлсенділігі біршама ұлғайды. Мәселен, Оңтүстік Қазақстан (сондай-ақ Алматы) облысында айырбастау пункттерінің валюталар сатуы 2010 жылғы маусым – қарашада осы облыстарда девальвация алдындағы кезеңдегі сатулар көлемінен асты. Жамбыл облысындағы нетто-сату көлемі девальвация алдындағы деңгейге жақын. Бұл саяси факторларға, атап айтқанда Қырғызстандағы тұрақсыз оқиғаларға байланысты болуы мүмкін.

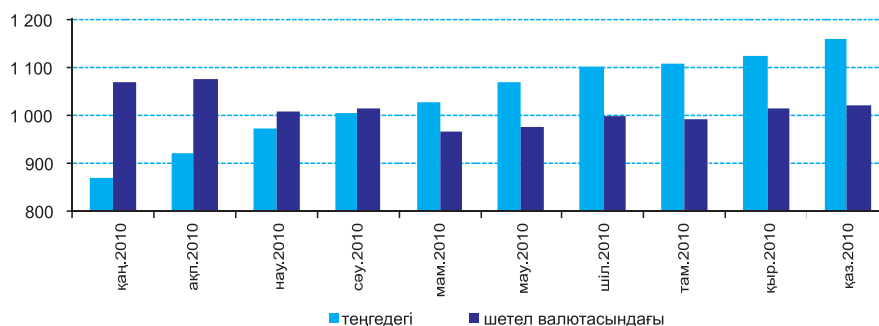
Валютаға болып отырған сұраныстың оның құнсыздануына алып келетінін атап өту қажет. Бұл республиканың айырбастау пункттеріндегі АҚШ долларының теңгеге қатысты бағамына байланысты болады. Осыған байланысты валютаны қолда сақтау ақша жинақтаудың тиімді жолы болып табылмайды. Шетел валютасындағы депозиттер бойынша нарықта қолданылып жүрген ставкалар аса үлкен болмаса да, бәрібір қосымша табыс көзі болады. Әрине, Депозиттерге кепілдік беру қорының жеке тұлғалардың салымдары бойынша ең жоғары ставкаларды жылдық 7% дейін төмендеу туралы шешімі салымдар динамикасына қалай да әсер етуі мүмкін, бірақ ол трендті түбегейлі өзгерте алмайды. Қаржы нарығының басқа құралдарымен, оның ішінде қолма-қол шетел валютасымен салыстырғанда банк депозиттері өтімділік, сақталу және түсімділік тұрғысынан алғанда неғұрлым оңтайлы болып табылады.

Тұтастай алғанда елдің қаржы нарығындағы ахуал тұрақты. Банк жүйесінен ақшаның өкетілуі жоқ. Халықтың банк жүйесіндегі депозиттерінің жалпы көлемі жыл басынан бері 13% өсіп, 2010 жылы қазанның аяғында 2,2 трлн. теңгені құрады.

Осылайша, халық тарапынан АҚШ долларына деген сұраныстың ұлғаюуы үшін нақты көрсетілген объективті себептер, біздің пікірімізше жоқ. Болып

отырған жағдайдың туындауына шетел валютасына сұраныстың ұлғаюуына тікелей немесе жанама түрде әсер ететін факторлардың синхронды әсер етуі себепші болды. Халық қандай да болмасын саяси, психологиялық немесе әлеуметтік факторлардың ықпалымен шетел валютасын неғұрлым белсенді түрде сатып ала және жинақ ақшаны «қолында» ұстай бастады.

Халықтың банк жүйесіндегі депозиттері

МЕМЛЕКЕТТІК ҚЫЗМЕТШІЛЕРДІ ҚАЙТА ДАЯРЛАУ ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ БІЛІКТІЛІГІН АРТТЫРУ ТУРАЛЫ.

Әсімбетова П.Ш., «Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкі» ММ Ақтөбе филиалы экономикалық талдау және статистика бөлімінің бастығы.

Мемлекеттік қызметшілерді кәсіби дамыту мемлекеттік қызмет жүйесі және кадр саясатының негізгі мәселелерінің бірі болып табылады.

Қалыптастыру, талап ету, кадр әлеуетін тиімді пайдалану және оны кәсіби дамыту бойынша мемлекеттік стратегия өрнегі ретінде мемлекеттік кадр саясаты және оның ілгері басыуы кез келген мемлекеттің маңызды буыны болып табылады.

Үкімет басшысының халыққа «Жаңа онжылдық – Жаңа экономикалық өрлеу – Қазақстанның жаңа мүмкіндіктері» Жолдауында айқындалған стратегиялық басымдықтарды ойдағыдай жүзеге асыру, алдымен жоғары кәсіби кадр қызметіне негізделген. Әйткені, кадрлар - кез келген елдің ұлттық байлығы. Тарихи тәжірибенің өзі мемлекеттік ресурстардың (материалдық, табиғи, қаржы) ішінде - кадрлар ресурсі, яғни адам, ең маңызды болып табылатынын куәландырады. Қоғамның кадр әлеуеті негізгі фактор ретінде тек әлеуметтік-экономикалық дамудың ғана емес, сондай-ақ елде мемлекеттік басқару тиімділігін анықтайтын фактор ретінде де қаралады. Әйткені тіршілік қарекетінің кез келген саласындағы табысты еңбек - ол мамандардың кәсіпқойлығына, біліктілігі мен тәжірибесіне байланысты.

«Мемлекеттік қызмет туралы» 1999 жылғы 23 шілдедегі Қазақстан Республикасының заңы, «Мемлекеттік қызмет өткеру тәртібі туралы ережені бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2000 жылғы 10 наурыздағы №357 Жарлығының және өзге де нормативтік құқықтық актілер негізінде Қазақстан Республикасы Президентінің 2004 жылғы

11 қазандағы №1457 жарлығымен бекітілген Қазақстан Республикасының мемлекеттік қызметшілерін қайта даярлау және біліктілігін арттыру ережесі әзірленгені мәлім.

Жоғарыда көрсетілген құжатқа сәйкес Қазақстан Республикасының мемлекеттік қызметшілерін қайта даярлау және олардың біліктілігін арттыру қосымша кәсіби білім берудің негізгі нысандары болып табылады және өз лауазымдық міндеттерін тиімді орындау үшін ұсынылып отырған біліктілік талаптарына сәйкес мемлекеттік қызметшілердің қызметі саласында теориялық және практикалық білімін, іскерлігі мен дағдысын жаңарту (оның ішінде азаматтармен жұмыс жүргізу қабілеті) мақсатында тиісті білім беру ұйымдарында жүзеге асырылады.

Ақтөбе облысының мемлекеттік органдары бұл бағытта мақсатты әрекет жасап отырғанын айта кету керек. «Мемлекеттік қызметшілерді қайта даярлау және олардың біліктілігін арттыру өңірлік орталығы туралы үлгі ережені бекіту жөнінде» ҚР Үкіметінің 2005 жылғы 18 ақпандағы №153 қаулысы негізінде және «Мемлекеттік кәсіпорындар туралы» 1995 жылғы 19 маусымдағы №2335 Қазақстан Республикасының заңына сәйкес «Ақтөбе облысы әкімдігі» ММ шаруашылық жүргізу құқығындағы «Мемлекеттік қызметкерлерді қайта даярлау және біліктілігін арттырудың өңірлік орталығы» Коммуналдық мемлекеттік кәсіпорны (бұдан әрі – МҚҚДЖБАӨО КМК) құрылды. МҚҚДЖБАӨО КМК қызметі жергілікті мемлекеттік органдар мен орталық атқарушы органдардың аумақтық бөлімшелерінің мемлекеттік қызметшілеріне қосымша кәсіби білім берудің бағдарламаларын іске асыру мақсатымен білім саласында өндірістік-шаруашылық қызметті жүзеге асыруға бағытталды және сәйкесінше МҚҚДЖБАӨО КМК негізгі миссиясы қазіргі заманғы технологиялар, оқу әдістемелері мен формаларын енгізу арқылы қоғамдық интеграция, басқару функцияларын шығармашылық және тиімді орындау, өңірде мемлекеттік қызметтің нақты міндеттерін шешуде олардың бағыттылығын, оқытудың практикалық бағыттылығын күшейту үшін, тыңдаушылар тиісті

білім, білік және дағды алу мақсатында мемлекеттік қызметшілерді қайта даярлау және біліктілігін арттыру болып табылады.

Сонымен қатар, Ақтөбе облысы әкімдігінің 2008 жылғы 14 наурыздағы №59 қаулысымен «2008-2010 жылдарға мемлекеттік қызметтің позитивті имиджін қалыптастыру және нығайту жөніндегі Ақтөбе облысы бойынша іс-шаралар жоспары» бекітілді. Қазақстан Республикасының мемлекеттік қызметі қоғамдық процесстерді реттеуге, мемлекеттің бүтіндігін қамтамасыз етуге және ҚР азаматтарының мүдделерін іске асыруға шақырылды, сол себепті мемлекеттік қызмет үшін имидж функционалдық және мәртебелік маңызы бар. Ол халықтың оған деген сенім деңгейінің көрсеткіші және мемлекет жүргізіп жатқан қайта құрудың басқару қызметі тиімділігіне қоғамның берген бағасының критерийі болып табылады. Ол мемлекеттік органдар іс-әрекетінің нақты әлеуметтік топ және тұтас қоғамның талаптары мен үмітіне сәйкестігінің дәрежесін белгілейді. Сол себепті имидж азаматтардың мемлекеттік билік органдарына қатысты мінез-құлқын едәуір айқындайды, мемлекеттік қызметтің және оны реформалау бағдарламасын қоғамдық қолдау дәрежесін анықтайды.

Мемлекеттік қызметшілердің өз кәсіби ісінің шеберлігін жоғарылату, мемлекеттік басқарудың тиімді әдістерін ендіру үшін, сондай-ақ жұмыс сапасын арттыруға ынталандыру мақсатында «ҚР Ұлттық Банкі» ММ Ақтөбе филиалы да (бұдан әрі - филиал) өз құзырет шегінде тиісті көңіл бөлуде. Осы бағытта 2010 жылдың басында МҚҚДЖБАӨО КМК филиалдың мемлекеттік қызметшілерінің біліктілігін арттырудағы семинарларға қатысу бойынша Шарт жасасқан болатын. Осы Шарт бойынша филиалдың он үш мемлекеттік қызметшілері әр түрлі тақырыпта оқыту курсы өтіп, тиісті сертификат алды. Семинарлар филиалдың мемлекеттік қызметшілерінің жұмыс ерекшелігі және атқаратын лауазымына қарай мынадай тақырыптарда өтті:

- Мемлекеттік қызметшілердің кәсіби қызметінің әлеуметтік-психологиялық негіздері.
- Мемлекеттік тіл саясатының негізгі бағыттары.
- Қазақстан Республикасындағы индустриялық-инновациялық саясаты: жағдайы, проблемалары мен келешегі.
- Мемлекеттік органдардың ұйымдастыру және қызметінің құқықтық негіздері.
- ҚР қаржы жүйесінің орнықтылығын қамтамасыз ету механизмдері.
- Қазіргі кезеңдегі Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік өңірлік басқару.
- Мемлекеттік қызметтің әлеуметтік-психологиялық негіздері.

Мемлекеттік қызметшілердің кәсіпқойлығы мен басқарушылық дағдылары – еліміздің серпінді дамуының ең басты талаптарының бірі. Филиалдың мемлекеттік қызметшілеріне арналған семинарлар кәсіби біліктілікті арттыру, басқару саласында жаңа заңнама нормаларын үйрену, басқарушылық шешімді қабылдау және іске асырудың теориялық-құқықтық негіздерін қалыптастыру мақсатында ұйымдастырылды.

Филиал қызметкерлерінің семинарға қатысуы кәсіби міндеттерді шешудің жаңа әдістерін меңгеру, басқарушылық міндетін жетілдіру, ҚР-нің конституциялық құрылыс негіздерін меңгеру, әкімшілік реформаларды ендіру ұстанымымен мемлекеттік басқару саласында құқықтық нормаларды талдауды жетілдіру, басқарушылық қызмет ба-рысында азаматтардың құқықтары мен еркіндіктерін қамтамасыз етудің тиімді әдістері мен тәсілдерін үлгілеу мүмкіндіктерін берді.

Семинарға қатысушылардың пікірі бойынша осындай семинарларға қатысу шешімдерді қабылдау және орындауға жүйелік тәсілдеме шеберлігі мен дағдыларын қалыптастыру және алдағы уақытта осы тәріздес семинарлар мен курс түріндегі оқуға қатысу ықыласын арттырды.

МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛДІҢ МӘРТЕБЕСІН АРТТЫРУ – БАСТЫ МАҚСАТЫМЫЗ

Құлнбаева А.Қ., аудармашы, «Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкі» ММ Павлодар филиалы

Бүгінгі күні ана тіліміз теңдігін алып, мемлекеттік тіл мәртебесіне ие болып, қанатын кеңге жайды. Сондықтан Қазақстан Республикасында тұратын әрбір қазақ азаматы ана тілінде сөйлеуге міндетті. Өзге ұлт өкілдері де қазақ тілінде сөйлеп, жазуға үйренуде. Бұл – бүгінгі күннің талабы.

Жыл сайын қыркүйек айында республика деңгейінде Қазақстан Республикасы халықтары тілдерінің күнін атап өту игі дәстүрге айналған. Бұл мерекенің басты мақсаты - өз халқына деген сүйіспеншілікті білдіру, Қазақстан жерінде тұрып жатқан барлық халықтардың тілдеріне, дәстүрлеріне құрмет көрсету, сондай-ақ мемлекеттік тіл - қазақ тілін достық әрі өзара қарым-қатынас жасау тіліне айналдыру.

Мемлекеттік тілдің мәртебесін арттыру, қолданылу аясын кеңейту, сондай-ақ өзге ұлт өкілі мамандарының мемлекеттік тілді білу деңгейлерін анықтау мақсатында Ұлттық Банктің Павлодар филиалында осы тілдер мерекесі аясында қыркүйек айының 29 жұлдызында “Қазақшаңыз қалай?” атты конкурс өткізілді. Сайысқа филиал директорының орынбасары – бас бухгалтер Наталья Ивановна Матвеева, экономикалық талдау және статистика бөлімінің бастығы Светлана Николаевна Карпец, бухгалтерлік есеп бөлімінің экономисі Татьяна Андреевна Максакова, компьютерлік жүйелерді пайдалану бөлімінің бас инженер – бағдарламашысы Наталья Михайловна Куденко, жетекші инженер – бағдарламашысы Людмила Александровна Верес, қолма-қол ақшамен жұмыс жүргізу және кассалық операциялар жөніндегі бөлімнің жетекші инженері Николай Николаевич Трофименко қатысып, қазақ тілінен өз білімдерін ортаға салды. Филиал директоры Назиза Қапсаттарқызы Ромазанова, директордың орынбасары Баян Төлегенқызы Мергенбаева және қызметкерлермен жұмыс жүргізу жөніндегі бас маман Нүргүл Аристотельқызы Забиева

төрелік жасады. Көрермен ретінде шақырылған филиал бөлімшелерінің басқа да қызметкерлері конкурсқа қатысушылардың жауаптарын бағалай алды.

Сайыс 5 бөлімнен тұрды. Бірінші бөлім әдеттегідей әрбір қатысушының өзін-өзін таныстыруынан басталды. Бұл кезеңде Н. Куденко, Н. Матвеева және С. Карпец өздерін өлең шумақтарымен ұтымды таныстыра білді. Дегенмен қалған үш ойыншы да өздерін қазақ тілінде толық таныстырып, осал қарсылас емес екендіктерін дәлелдеді.

“Білгенге – маржан” сайысында жеті түрлі тақырыпқа: қазақ халқының салт-дәстүрлері, мақал-мәтелдері, атаулы күндер, мерейтойлар, Ұлттық Банк монеталары, Қазақстан тарихы мен қазақ тілінен сұрақтар берілді. Экранда әрбір тақырып бойынша жеңіл-күрделілігіне қарай 10, 20, 30 ұпаймен бағаланған сұрақтар жасырынды, дұрыс жауап жасыл түспен, қате жауап қызыл түспен көрсетіліп отырды. Терминдер мен қазақ тілі грамматикасына қатысты сұрақтарға Н. Куденко мен С. Карпец жауап берсе, Қазақстан тарихы бойынша сұрақтарға Н. Матвеева мен Н. Трофименко жауап беруге ниет білдірді. Ал Л. Верес және Т. Максикова атаулы күндер мен мақал-мәтелдер бойынша өз білімдерін ортаға салды. Конкурсқа қатысушылардың барлығы да өз сұрақтарына дұрыс жауап беріп, бұл кезеңнен сүрінбей өтті. Бірақ тәуекелге бел буып, күрделі сұрақтарды таңдап, жауап беруге тырысқан Наталья Куденко мен Людмила Верестің ұпайлары басқалардан жоғары болды.

Келесі “Сөз бәйге” бөлімінде әрбір қатысушы 2 минут ішінде белгілі бір әріптен басталатын қазақ тіліндегі сөздерді жазуға тиіс еді. Бұл сайыста Н. Трофименкоға қазақ тілінің спецификалық “ө” әрпінен басталатын сөздерді жазу қиынға соқты, басқа ойыншылар болса, бұл тапсырманы өте сәтті орындай алды.

“Теңгелер сыр шертеді” бөлімінде Ұлттық Банк монеталарын сипаттауда өте жақсы дайындығымен Н. Куденко, Л. Верес және С. Карпец көзге түсті.

“Мен жазбаймын өлеңді ермек үшін” атты 5-ші кезеңде Наталья Куденко “Әсемпаз болма өрнеге”, Людмила Верес “Қараңғы түнде тау қалғып” өлеңдерін жатқа мәнерлеп айтса, “әнді сүйсең, менше сүй”, -

демекші, Светлана Николаевна Карпец өзінің әсем дауысымен Абайдың “Көзімнің қарасы” әнін айтып, көрермен көңілінен шықты.

Жанкүйерлердің белсенді қолдауы мен қазылар алқасы мүшелерінің ақ пейілділігі байқау қатысушыларына жақсы әсерін тигізді, олар болса тапсырмаларды ойдағыдай орындап, барлық кезеңдерден сүрінбей өтті.

“Еңбегің қатты болса, тапқаның тәтті болады”, - демекші, Наталья Михайловна Куденко конкурстың барлық кезеңдерінде жоғары ұпайға ие болып, жеңімпаз атанды. Людмила Александровна Верес 2-орынға ие болса, Светлана Николаевна Карпец 3-орынды иеленді. Жұлделі орындарға ие болған қатысушылар грамоталармен, қалған үш қатысушы Наталья Ивановна Матвеева, Николай Николаевич Трофименко және Татьяна Андреевна Максикова белсенді қатысып, мемлекеттік тілдің дамуына қосқан жеке үлесі үшін алғыс хаттармен, сондай-ақ барлық қатысушылар шағын сыйлықтармен марапатталды. Компьютерлік жүйелерді пайдалану бөлімінің жетекші инженер - электронигі Төлеген Колобаевтың техникалық қолдауымен конкурстардың барлық сұрақтары мен тапсырмалары проектор арқылы экранға шығарылып, тапсырмалардың жауаптары арнайы бағдарламамен өңделді, бұл байқаудың қызықты өтуіне мүмкіндік берді.

Қазылар алқасының төрайымы, филиал директоры Назиза Қапсаттарқызы Ромазанова сайысты қорытындылап, жеке қатысушылардың конкурсқа жақсы дайындығын, сондай-ақ басқа да мамандар біліктілігін әлі де арта түссе, бұдан да биіктерден көріну мүмкіндігі мол екенін атап өтті.

Әрине, осындай игі іс-шаралар мемлекеттік тілдің мерейін арттыруға, қызметкерлердің тілді үйренуге деген қызығушылығын туғызуға, қазақ халқының салт-дәстүрлерін, әдет-ғұрыптарын, тарихы мен мәдениетін танып-білуге жәрдемдеседі. Тіл сөйлеген сайын жетіледі, жазған сайын қалыптасады, демек мемлекеттік тілді жетілдіру үшін оны күнделікті өмірде жиі қолдану керек. Қанша тілді білсең, өз еркің, бұл сенің білімің, байлығың, ал мемлекеттік тілді білу – бұл азаматтық парызың.

МАКРОЭКОНОМЕТРИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ КАЗАХСТАНА KAZMOD

*Конурбаева Б. М., Жунусова А.А.,
эксперты Департамента
исследований и статистики*

Национального Банка Республики Казахстан

Как правило, долговременной целью центральных банков является стабильность цен. На динамику цен оказывают влияние инфляционные ожидания, руководствуясь которыми хозяйственники принимают решения. Денежно-кредитная политика может повлиять на формирование «правильных» инфляционных ожиданий через воздействие на соотношение между спросом и предложением на деньги путем изменения процентных ставок и объемов кредитных операций. Этот механизм влияния принято называть механизмом трансмиссии денежно-кредитной политики на экономику.

Так как влияние принятых решений денежно-кредитной политики на экономические показатели носит косвенный характер, то одной из составляющих адекватного их выбора является модельное прогнозирование их влияния на макроэкономическую ситуацию.

Традиционным подходом к прогнозированию макроэкономических показателей является подход, основанный на использовании эконометрических моделей.

При этом, как и при построении любых моделей, возникает проблема выбора степени детализации модели. С одной стороны, сложность взаимодействия макроэкономических показателей, наличие отставания влияния изменений одних макроэкономических показателей на изменения других показателей, длинные цепочки трансмиссий, а также несовершенство информации относительно механизмов трансмиссии, предопределяют сложность построенных моделей.

Однако, сильно усложненные модели, точнее описывающие макроэкономическую ситуацию, в то же самое время могут оказаться непригодными для практической реализации.

С другой стороны, относительно простые макроэкономические модели, позволяющие получить хорошие расчетные алгоритмы, теряют адекватность в реальной ситуации.

Наилучшим выходом из этой ситуации является разработка не единой модели, а совокупности связанных друг с другом моделей (банк моделей), отличающихся друг от друга их целевым предназначением, а также условиями применимости.

На сегодняшний момент банк моделей Национального Банка, помимо отдельных прогностических уравнений, используемых для прогнозирования тех или иных показателей, включает 4 крупные квартальные модели:

- Модель трансмиссионного механизма ТМ (построена в 2005 году),
- Модель Макромод для моделирования откликов

макропоказателей на заданные шоки (построена в 2009 году),

- Структурная макромоделю Казахстана KMOD (построена в 2007-2009 годах при технической поддержке Азиатского Банка Развития и USAID).
- Структурная макромоделю Казахстана KazMOD (построена в 2010 году).

Основным отличием данных моделей является их целевое назначение и выбранный тип моделей. По типу макроэкономические модели, используемые центральными банками, можно разбить на структурные модели и поведенческие модели (Приложение 1).

Основным предназначением трансмиссионной модели ТМ является прогнозирование влияния денежно-кредитной политики на будущую динамику макроэкономических показателей. Это обуславливает учет в модели ТМ в качестве экзогенных показателей инструментов денежно-кредитной политики и более агрегированный уровень вхождения в модель остальных показателей. Уравнения, входящие в модель ТМ, построены как поведенческие уравнения.

Модель Макромод является специализированной поведенческой моделью, построенной для прогнозирования макроэкономических показателей для моделирования откликов некоторых макроэкономических показателей на шоки выбранных переменных.

Цель построения макромоделю KMOD заключалась в раскрытии структуры экономики страны, достижения лучшего понимания взаимосвязей между важными макроэкономическими показателями. Поэтому в данной модели макроэкономические показатели более детализированы. В ней моделируются такие структурные элементы экономики, как реальный сектор экономики, сектор государственного управления, внешнеэкономический сектор. Соответственно, денежно-кредитная политика представлена одним показателем – одной из ставок по операциям Национального Банка.

Определенная универсальность модели KMOD обусловила ее большие размеры. С учетом одномерных векторных авторегрессионных уравнений, построенных для прогнозирования будущих значений экзогенных переменных, число уравнений достигает 55, а число экзогенных переменных равно 23.

Модель KazMOD была построена как более компактный аналог KMOD (упрощенная версия модели KMOD), позволяющий сократить время на ее обслуживание, так как наличие большого числа экзогенных переменных усложняет процесс подготовки сценариев для целей прогнозирования и затрудняет ее использование в оперативных целях. Упрощение в основном касалось оптимизации структуры модели, что включает в себя изменение состава модулей, количества экзогенных и эндогенных переменных, а также спецификаций уравнений.

Настоящая работа посвящена описанию результатов построения KazMOD. В разделе 1 приведено подробное описание каждого уравнения, в разделе 2 – результаты тестирования модели, в Приложении 2 – обозначения переменных, в Приложении 3 – структура модели, в Приложении 4 – все уравнения модели.

1. Описание модели.

Модель KazMOD содержит 5 модулей: Модуль 1 (Реальный сектор), Модуль 2 (Государственное управление), Модуль 3 (Цены и издержки), Модуль 4 (Внешний сектор), Модуль 5 (Правила монетарной политики). Функциональные связи между модулями показаны в Приложении 3.

Основной задачей модуля «Реальный сектор» является моделирование реального валового внутреннего продукта. В модуле «Государственное управление» моделируется конечное потребление сектора государственное управление. В модуле «Цены и издержки» моделируются макроэкономические показатели, связанные с общим уровнем цен, ценами на банковские ресурсы, дефлятор ВВП и заработная плата. В модуле «Внешний сектор» моделируются внешнеэкономические показатели – экспорт и импорт. В модуле «Монетарное правило» строятся монетарные правила: правило процентной ставки и правило обменного курса.

В целом в модели используются 20 эндогенных переменных и 3 экзогенных переменных (обозначения переменных приведены в Приложении 2). В качестве экзогенных переменных выбраны мировые цены на нефть, уровень экономически активного населения и располагаемый доход юридических лиц.

Модель построена по квартальным данным за период с 1 квартала 1996 года по 4 квартал 2009 года.

Модуль 1 (Реальный сектор).

Основной задачей модуля 1 является моделирование реального валового внутреннего продукта (ВВП).

Как известно, экономика может развиваться под воздействием двух групп факторов: предложения и спроса. К первой группе относятся величина накопленного капитала, имеющиеся природные и трудовые ресурсы. Ко второй – спрос на произведенную продукцию со стороны домохозяйств и государства (текущее потребление), спрос на инвестиционные товары (инвестиции), спрос со стороны внешнего мира (чистый экспорт).

Поэтому для моделирования ВВП можно построить 2 регрессионных уравнения, увязывающих динамику ВВП, с одной стороны, с факторами предложения (ВВП со стороны предложения), с другой стороны, – с факторами спроса (ВВП со стороны спроса).

На ретроспективе как ВВП со стороны спроса, так и ВВП со стороны предложения взяты равными фактическому ВВП. В прогнозном периоде динамика этих показателей будет отличаться друг от друга. И можно ожидать, что прогноз фактической динамики ВВП может быть получен усреднением прогнозных динамик ВВП со стороны спроса и предложения.

Промежуточной целью модуля является моделирование занятости, финансовых потоков, потребления.

Этот модуль является основополагающим, так как в нем формируются переменные, являющиеся экзогенными для остальных модулей. В силу его большого размера для удобства изложения можно условно разделить на 3 блока.

Первый блок – модель ВВП со стороны предложения. Он содержит собственно уравнение производственной функции, а также уравнения, описывающие динамику валового накопления основного капитала и занятости (уравнения 1.1 (1.1a), 1.2, 1.3).

Второй блок – модель ВВП со стороны спроса. Он содержит собственно уравнение ВВП со стороны спроса (как зависимость от инвестиций, потребления и баланса текущего счета), а также одного из этих компонент (уравнения 1.4, 1.5).

Третий блок содержит уравнения пересчетов квартальных показателей в годовые (уравнения 1.6, 1.7), уравнение совокупного реального ВВП в виде линейной комбинации ВВП со стороны спроса и предложения (уравнения 1.8), а также потенциальный выпуск (уравнение 1.9), рассчитанный с использованием фильтра Hodrick-Prescott (HP).

Далее более подробно излагается содержание каждого блока.

Блок 1. Модель ВВП со стороны предложения

Агрегированное предложение (ВВП со стороны предложения) обычно моделируется через производственную функцию.

Вставка 1.

Производственная функция Кобба–Дугласа (зависимость объема производства Y от создающих его труда L и капитала K) имеет вид:

$$Y_t = A \cdot L_t^\alpha K_t^\beta$$

где A — технологический коэффициент, α — коэффициент эластичности по труду, β — коэффициент эластичности по капиталу. Коэффициенты эластичности факторов производства показывают, как возрастет объем продукции, если фактор производства увеличится на единицу.

При предположении постоянства отдачи при изменении масштабов производства функция Кобба–Дугласа является линейно однородной, то есть выполняется ограничение

$$\alpha + \beta = 1.$$

Переходя к переменным в измерении на единицу занятого населения, предыдущее выражение можно переписать в эквивалентном виде:

$$\ln(y) = \ln(A) + (1 - \alpha) \ln(k)$$

$$\text{где } y = Y/L, \quad k = K/L.$$

Для оценки производственной функции были взяты: в качестве y переменная GDP_R_SUPPLY / EMP , а в качестве k – переменная $(FINV / PGDP) / EMP$.

В результате оценки было получено следующее уравнение²:

$$\text{LOG}(GDP_R_SUPPLY / EMP) = 0.47 * \text{LOG}((FINV / PGDP) / EMP), (1.1)$$

то есть, оцененная производственная функция для Казахстана имеет вид:

$$Y_t = L_t^{0.47} K_t^{0.53}.$$

¹ Обозначения переменных приведены в Приложении 2.

² Табличные формы этого и последующих уравнений приведены в Приложении 4

Данная регрессия оценивает эластичность ВВП по капиталу на уровне 0.47, а эластичность по труду – на уровне 0.53. Эти результаты не противоречат аналогичным результатам по другим странам, которые оценивают в среднем эластичность ВВП по капиталу на уровне 0.3-0.4, а эластичность по труду – на уровне 0.6-0.7.

Валовое накопление основного капитала, используемое в уравнении ВВП со стороны предложения, моделируется как зависимость от ставок по кредитам экономике и располагаемого дохода предприятий:

$$DLOG(FINV) = -0.62 * DLOG(FINV(-1)) + 1.21 * DLOG(GDP_R) - 0.12 * D(I_RENTP(-1)) + 0.0004 * D(YD_ENT(-1)) + 0.36 * DLOG(G_CON), \quad (1.2)$$

Занятость моделируется с помощью уравнения:

$$D(EMP) = 0.79 * D(EMP(-4)) + 0.19 * D(GDP_R) + 0.15 * D(LF). \quad (1.3)$$

Блок 2. Модель ВВП со стороны спроса.

Агрегированный спрос моделируется в виде эконометрической зависимости от его компонент: домашнего потребления, инвестиций, правительственного потребления и баланса текущего счета:

$$DLOG(GDP_R_DEMAND) = 0.04 * DLOG(FINV/PGDP) + 0.16 * DLOG((CONP+G_CON)/PGDP) + 4.37 * D(LOG(XGS(-2))/PGDP(-2)) - 8.49 * D(LOG(MGS(-2))/PGDP(-2)) + 0.01 + [AR(2)=-0.97]. \quad (1.4)$$

Все компоненты этого уравнения моделируются в разных модулях модели, в частности, расходы населения моделируются в этом же блоке:

$$DLOG(CONP) = -0.53 * DLOG(CONP(-1)) - 0.01 * D(I_LOANS(-3)) + 3.00 * DLOG(EMP(-1)) + 0.18 * DLOG(GDP_R(-4)) + 0.38 * DLOG(WAGE) + 0.02 + [AR(2)=-0.63]. \quad (1.5)$$

Блок 3. Уравнения пересчетов квартальных показателей в годовые показатели, расчета совокупного реального ВВП и расчета потенциального ВВП.

Следующие два уравнения являются стандартными формулами пересчетов квартальных показателей в годовые:

$$GDP_R_Y_SUPPLY = ((gdp_r_supply + gdp_r_supply(-1) + gdp_r_supply(-2) + gdp_r_supply(-3)) / (gdp_r_supply(-4) + gdp_r_supply(-5) + gdp_r_supply(-6) + gdp_r_supply(-7))) * 100 - 100, \quad (1.6)$$

$$GDP_R_Y_DEMAND = ((gdp_r_demand + gdp_r_demand(-1) + gdp_r_demand(-2) + gdp_r_demand(-3)) / (gdp_r_demand(-4) + gdp_r_demand(-5) + gdp_r_demand(-6) + gdp_r_demand(-7))) * 100 - 100. \quad (1.7)$$

Совокупный реальный ВВП определяется как линейная комбинация ВВП со стороны спроса и ВВП предложения:

$$GDP_R_Y = 0.5 * GDP_R_Y_SUPPLY + 0.5 * GDP_R_Y_DEMAND. \quad (1.8)$$

Потенциальный ВВП рассчитывается с использованием фильтра Ходрика-Прескотта (HP):

$$GDP_POT = HP(GDP_R). \quad (1.9)$$

Модуль 2 (Государственное управление) содержит единственное уравнение, которое моделирует конечное потребление сектора государственное управление (G_CON) в виде эконометрической зависимости от некоторых макроэкономических показателей (от его предыдущих уровней, уровня заработной платы, а также количества людей занятых в производстве):

$$D(G_CON) = -0.51 * D(G_CON(-1)) + 0.007 * D(WAGE, 2) + 0.04 * D(EMP(-1)) + 0.19 * D(GDP_R(-3)) + 12.75. \quad (2.1)$$

Модуль 3 (Цены и издержки).

Этот модуль содержит 5 уравнений, которые моделируют цены и издержки в экономике: инфляцию CPI, дефлятор ВВП, заработную плату, процентные ставки по кредитам экономике и кредитам физическим лицам. Шестое уравнение носит расчетный характер и отражает методику пересчета квартальных индексов потребительских цен в годовую инфляцию:

$$DLOG(CPI) = 0.38 * DLOG(CPI(-1)) + 0.00013 * (GDP_R - GDP_R_HP(-1)) + 0.0002 * D(P_OIL_BRENT) + 0.012, \quad (3.1)$$

$$DLOG(PGDP) = 0.51 * DLOG(PGDP(-4)) + 0.80 * DLOG(EMP) - 0.15 * DLOG(GDP_R) + [AR(1) = -0.33], \quad (3.2)$$

$$DLOG(WAGE) = 0.47 * DLOG(WAGE(-4)) + 0.71 * DLOG(CPI) + 0.13 * DLOG(GDP_R), \quad (3.3)$$

$$I_RENTP = 3.67 + 0.67 * I_RENTP(-1) + 0.13 * I_NOTE(-2), \quad (3.4)$$

$$I_LOANS = 2.48 + 0.84 * I_LOANS(-1) + 0.10 * I_NOTE(-4), \quad (3.5)$$

$$INF_Y = (CPI / CPI(-4)) * 100 - 100. \quad (3.6)$$

В Модуле 4 (Внешний сектор) содержится только 2 уравнения – экспорта и импорта.

Экспорт смоделирован как функция валового внутреннего продукта, реального ВВП и цены на нефть:

$$D(XGS) = 0.43 * D(XGS(-1)) + 115.88 * D(P_OIL_BRENT) + 11.92 * D(GDP_R(-3)) + 26.61. \quad (4.1)$$

Импорт смоделирован как функция изменений экспорта, реального ВВП и цен на нефть :

$$D(MGS) = -0.41 * D(MGS(-1)) + 0.22 * D(XGS) + 27.00 * D(GDP_R) + 22.54 * D(P_OIL_BRENT(-1)). \quad (4.2)$$

Модуль 5 (Правила монетарной политики).

Данный модуль моделирует монетарные правила, которые могут быть использованы для моделирования решений денежно-кредитной политики и их влияния на критические переменные в модели.

Правило процентной ставки.

Правило для процентной ставки задает реакцию Национального Банка при выборе процентных ставок на отклонение инфляции от целевого значения и отклонение ВВП от равновесного значения. Отклонение инфляции от целевого значения рассчитывается как разница между фактическим значением и ее равновесным значением. Аналогично, отклонение ВВП получено как разница между фактическим значением ВВП и равновесным значением ВВП. В итоге получено следующее уравнение:

$$D(I_NOTE) = 0.19 \cdot D(I_NOTE(-1)) + 1.5 \cdot D(CPI(-1) - CPI_HP(-1)) / CPI(-1) + 0.5 \cdot D(GDP_R(-1) - GDP_R_HP(-1)) / GDP_R(-1). \quad (5.1)$$

Правило обменного курса. Другим правилом, определяющим денежно-кредитную политику, является правило обменного курса:

$$D(S_KZT_USD) = 0.086 \cdot D(S_KZT_USD(-2)) - 0.32 \cdot D(P_OIL_BRENT(-1)). \quad (5.2)$$

Согласно данному правилу, значение обменного курса зависит от предыдущих значений курса и от притоков капитала (цены на нефть).

Свод всех уравнений приведен в Приложении 4. Статистические характеристики построенных уравнений (Приложение 5) позволяют сделать вывод об их статистической состоятельности, то есть, позволяют считать состоятельными их оценки исторических данных. Однако, для возможности их использования в целях прогнозирования нужно провести исследования на стабильность модели, то есть, оценив изменчивость коэффициентов уравнения при добавлении новых наблюдений. Это можно сделать с помощью ряда тестов.

Для тех уравнений, которые были оценены обычным методом наименьших квадратов (OLS), были проведены рекурсивные тесты на постоянство оценок коэффициентов. Для оставшихся трех уравнений (ВВП со стороны спроса, дефлятор ВВП и потребление населения), были проведены прогностические тесты Чоу.

Этот тест позволяет для заданной точки прерывания проверить стабильность построенных отношений до и после точки прерывания. Применение данного теста позволяет сделать вывод о стабильности построенных отношений для потребления населения в период с 1 квартала 2002 года по 1 квартал 2009 года, для дефлятора ВВП возможен скачок в 1 квартале 2009 года. Для ВВП со стороны спроса результаты по данному тесту неутешительны: они показывают возможность нестабильности построенных отношений в период после 4 квартала 2005 года. Это говорит о возможной перспективности дальнейшего совершенствования модели.

2. Результаты тестирования модели.

Для оценки адекватности модели было проведено тестирование модели.

Для этого был построен базовый сценарий развития экономики на период с 2010 года по 2012 год, предполагающий сохранение значений экзогенных показателей в течение всего прогнозного периода на уровне 2 квартала 2010 года. Так, предполагается, что мировые цены на нефть в течение 2010-2012 годов сохранятся на уровне 78.69 долларов США за баррель, экономически активное население республики составит 8620 тыс. человек, располагаемый доход юридических лиц составит 988.9 млрд. тенге.

В результате тестирования модели были получены следующие прогнозы для макроэкономических показателей, входящих в модель на 2010-2012 годы.

При условии реализации базового сценария развития экономики в 2010-2012 годы динамика курса тенге к доллару США и доходности по нотам НБ РК будет стабильной. При этом курс тенге будет держаться на уровне 145.0 тенге за доллар США, эффективная доходность нот на конец периода – на уровне 2.3%. Инфляция в рассматриваемом периоде будет колебаться в пределах 7.3% - 7.9%, а годовой рост реального ВВП при благоприятном развитии событий – в пределах 2.9% - 4.4%, (Таблица 1).

Таблица 1

Прогнозы основных макроэкономических показателей на 2010-2012 годы

	2010 год	2011 год	2012 год
Реальный ВВП (за год, % к предыдущему году)	4.4	4.3	2.9
Квартальная инфляция в годовом выражении, %	7.3	7.9	7.9
Обменный курс на конец периода, тенге/доллар	145.0	145.0	145.0
Эффективная доходность нот на конец периода, %	2.3	2.3	2.4

Более детализированные прогнозы (в квартальном разрезе) по всему списку эндогенных показателей в условиях реализации базового сценария приведены в Приложении 6.

Результаты тестирования показывают приемлемость построенной модели для целей прогнозирования.

Построенная модель расширяет возможности Национального Банка в сфере прогнозирования макроэкономических показателей и пополняет банк прогностических моделей Национального Банка.

³ В данном уравнении цены на нефть играют роль инструментальной переменной, отражающей влияние изменение реального эффективного обменного курса

⁴ Типичное монетарное правило основывается на работе Дж. Тейлора (Taylor, John B., 1993, Discretion versus policy rules in practice, Carnegie-Rochester, Conference Series on Public Policy 39, 195–214). Монетарные правила могут касаться различных инструментов денежно-кредитной политики: процентной ставки, обменного курса и т.д.

⁵ В качестве ставки, используемой в Правиле для процентной ставки, выбрана ставка по краткосрочным нотам, как наиболее динамичная ставка Национального Банка.

⁶ Здесь и далее равновесное значение переменной рассчитывалось с помощью фильтра Ходрика-Прескотта

ПРИЛОЖЕНИЕ 1

Структурные модели экономики – это модели, при разработке которых принимаются во внимание поsectorная структура экономики и теоретические закономерности, выявленные для различных макроэкономических показателей, такие как паритет покупательской способности, уравнение инфляции Филипса, основное количественное уравнение для денежной массы, основные макроэкономические счета и т.д. Структурные модели хорошо подходят для долгосрочного прогнозирования экономики, не подверженной сильным структурным изменениям. При наличии обширных структурных изменений в охватываемом моделью периоде, а также при краткосрочном прогнозировании теоретиче-

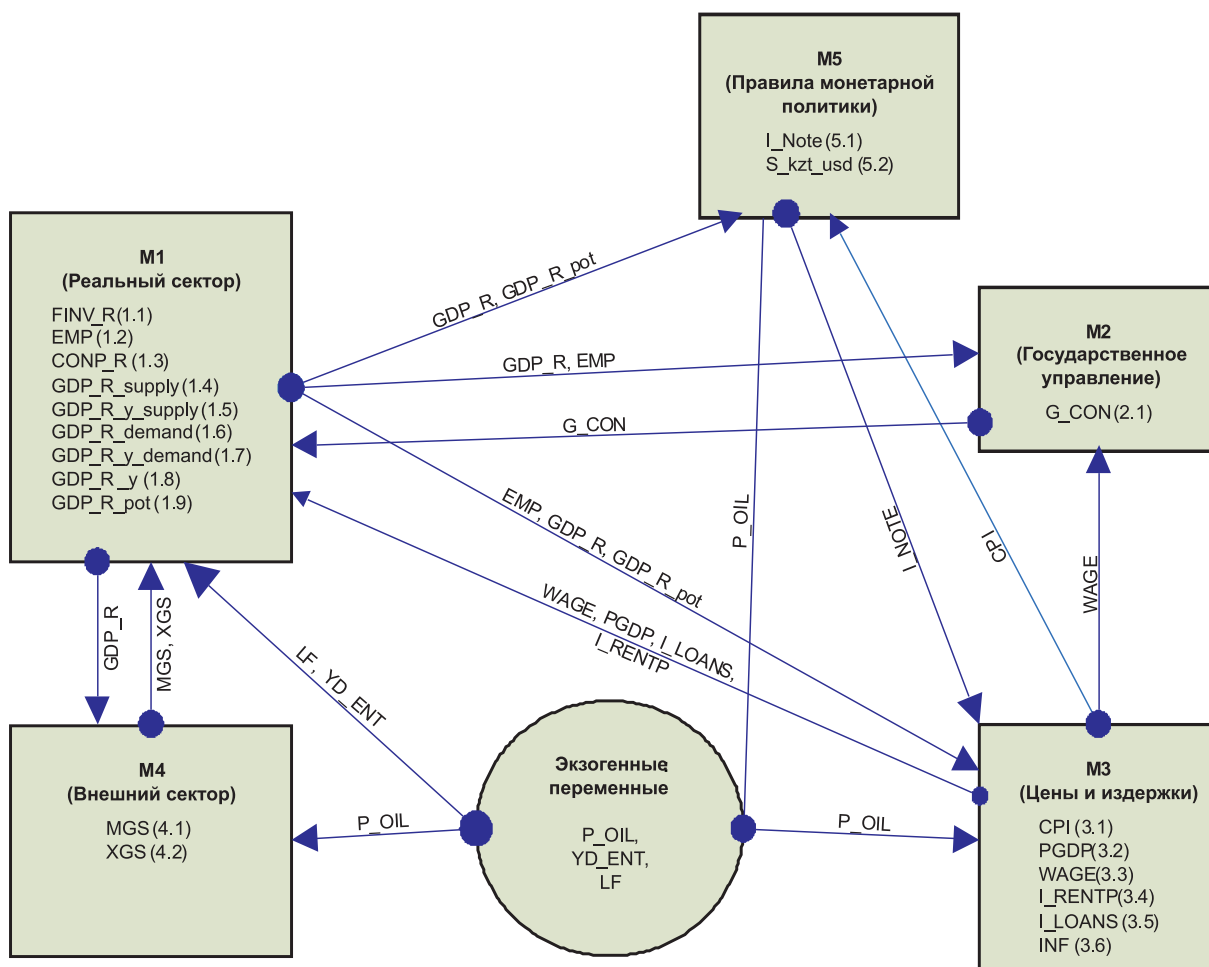
ские модели могут не дать достоверных прогнозов.

Поведенческие модели (уравнения) основаны на принятии постулата о том, что функциональные взаимосвязи, выявленные на период построения модели, вероятнее всего будут прослеживаться и в ближайшем будущем. Это означает, что в уравнение поведенческой модели, в отличие от структурной модели, допустимо включать переменные, не имеющие прямой теоретической взаимосвязи с объясняемой переменной, но хорошо коррелирующие с ней. Поведенческие модели более приемлемы для разработки кратко- и среднесрочных прогнозов.

Наименования и обозначения переменных

Обозначение переменной	Наименование переменной	Источник
Эндогенные переменные		
GDP_R	реальный ВВП (в ценах 1994 года), млрд. тенге	Модуль 1
GDP_R_SUPPLY	ВВП со стороны предложения, (в ценах 1994 года), млрд. тенге	Модуль 1
GDP_R_DEMAND	ВВП со стороны спроса, (в ценах 1994 года), млрд. тенге	Модуль 1
GDP_HP	равновесное значение номинального ВВП (HP-фильтр от номинального ВВП)	Модуль 1
CONP	расходы на конечное потребление домашних хозяйств, млрд. тенге	Модуль 1
FINV	валовое накопление основного капитала, млрд. тенге	Модуль 1
EMP	занятые на конец периода, тыс. чел.	Модуль 1
G_CON	расходы на конечное потребление сектора государственного управления за квартал, млрд. тенге	Модуль 2
I_LOANS	ставки вознаграждения по кредитам в тенге, выданным коммерческими банками, физическим лицам, %	Модуль 3
CPI	индекс потребительских цен, %, 4 кв. 2000 = 100	Модуль 3
CPI_HP	равновесное (целевое) значение ИПЦ, полученное с помощью фильтра Ходрика-Прескотта.	Модуль 3
INF_Y	квартальная инфляция в годовом выражении, %	Модуль 3
I_REntp	ставки вознаграждения по кредитам, выданным коммерческими банками, небанковским юр.лицам, %	Модуль 3
WAGE	среднеквартальная номинальная заработная плата, тенге	Модуль 3
PGDP	дефлятор ВВП, %, 4 кв. 2000 = 100	Модуль 3
MGS	импорт товаров и услуг, в млн.долларов США	Модуль 4
XGS	экспорт товаров и услуг, в млн.долларов США	Модуль 4
NFA	чистая инвестиционная позиция, млн.долл.США	Модуль 4
I_NOTE	среднеквартальная эффективная доходность нот на конец периода, %	Модуль 6
S_KZT_USD	номинальный обменный курс на конец периода, тенге/доллар	Модуль 6
Экзогенные переменные		
LF	экономически активное население, тыс.чел.	
P_OIL	цены на нефть Brent, \$/баррель	
UER	фактический уровень безработицы, %	
YD	располагаемый доход домашних хозяйств, млрд.тенге	
YD_ENT	располагаемый доход предприятий (доход после налогообложения), млрд. тенге	

Схема межмодульных связей модели KazMOD

Прогнозная модель KazMOD⁸**МОДУЛЬ 1**

$$\text{LOG}(\text{GDP_R_SUPPLY}/\text{EMP}) = 0.47 * \text{LOG}((\text{FINV}/\text{PGDP})/\text{EMP})(1.1)$$

$$\text{DLOG}(\text{FINV}) = -0.62 * \text{DLOG}(\text{FINV}(-1)) + 1.21 * \text{DLOG}(\text{GDP_R}) - 0.12 * \text{D}(\text{I_RENTP}(-1)) + 0.0004 * \text{DLOG}(\text{YD_ENT}(-1)) + 0.36 * \text{DLOG}(\text{G_CON})(1.2)$$

$$\text{D}(\text{EMP}) = 0.79 * \text{D}(\text{EMP}(-4)) + 0.19 * \text{D}(\text{GDP_R}) + 0.15 * \text{D}(\text{LF})(1.3)$$

$$\text{DLOG}(\text{GDP_R_DEMAND}) = 0.04 * \text{DLOG}(\text{FINV}/\text{PGDP}) + 0.16 * \text{DLOG}((\text{CONP} + \text{G_CON})/\text{PGDP}) + 4.37 * \text{D}(\text{LOG}(\text{XGS}(-2)) / \text{PGDP}(-2)) - 8.49 * \text{D}(\text{LOG}(\text{MGS}(-2)) / \text{PGDP}(-2)) + 0.01 + [\text{AR}(2) = -0.97](1.4)$$

$$\text{DLOG}(\text{CONP}) = -0.53 * \text{DLOG}(\text{CONP}(-1)) - 0.01 * \text{D}(\text{I_LOANS}(-3)) + 3.00 * \text{DLOG}(\text{EMP}(-1)) + 0.18 * \text{DLOG}(\text{GDP_R}(-4)) + 0.38 * \text{DLOG}(\text{WAGE}) + 0.02 + [\text{AR}(2) = -0.63](1.5)$$

$$\text{GDP_R_Y_SUPPLY} = ((\text{gdp_r_supply} + \text{gdp_r_supply}(-1) + \text{gdp_r_supply}(-2) + \text{gdp_r_supply}(-3)) / (\text{gdp_r_supply}(-4) + \text{gdp_r_supply}(-5) + \text{gdp_r_supply}(-6) + \text{gdp_r_supply}(-7))) * 100 - 100(1.6)$$

$$\text{GDP_R_Y_DEMAND} = ((\text{gdp_r_demand} + \text{gdp_r_demand}(-1) + \text{gdp_r_demand}(-2) + \text{gdp_r_demand}(-3)) / (\text{gdp_r_demand}(-4) + \text{gdp_r_demand}(-5) + \text{gdp_r_demand}(-6) + \text{gdp_r_demand}(-7))) * 100 - 100(1.7)$$

$$\text{GDP_R_Y} = 0.5 * \text{GDP_R_Y_SUPPLY} + 0.5 * \text{GDP_R_Y_DEMAND}(1.8)$$

$$\text{GDP_POT} = \text{HP}(\text{GDP_R})(1.9)$$

'конец модуля 1

МОДУЛЬ 2

$$\text{D}(\text{G_CON}) = -0.51 * \text{D}(\text{G_CON}(-1)) + 0.007 * \text{D}(\text{WAGE}, 2) + 0.04 * \text{D}(\text{EMP}(-1)) + 0.19 * \text{D}(\text{GDP_R}(-3)) + 12.75(2.1)$$

'конец модуля 2

МОДУЛЬ 3

$$\text{DLOG}(\text{CPI}) = 0.38 * \text{DLOG}(\text{CPI}(-1)) + 0.00013 * (\text{GDP_R} - \text{GDP_R_HP}(-1)) + 0.0002 * \text{D}(\text{P_OIL_BRENT}) + 0.012(3.1)$$

$$\text{DLOG}(\text{PGDP}) = 0.51 * \text{DLOG}(\text{PGDP}(-4)) + 0.80 * \text{DLOG}(\text{EMP}) - 0.15 * \text{DLOG}(\text{GDP_R}) + [\text{AR}(1) = -0.33](3.2)$$

$$\text{DLOG}(\text{WAGE}) = 0.47 * \text{DLOG}(\text{WAGE}(-4)) + 0.71 * \text{DLOG}(\text{CPI}) + 0.13 * \text{DLOG}(\text{GDP_R})(3.3)$$

$$\text{I_RENTP} = 3.67 + 0.67 * \text{I_RENTP}(-1) + 0.13 * \text{I_NOTE}(-2)(3.4)$$

$$\text{I_LOANS} = 2.48 + 0.84 * \text{I_LOANS}(-1) + 0.10 * \text{I_NOTE}(-4)(3.5)$$

$$\text{INF_Y} = (\text{CPI} / \text{CPI}(-4)) * 100 - 100(3.6)$$

'конец модуля 3

МОДУЛЬ 4

$$\text{D}(\text{XGS}) = 0.43 * \text{D}(\text{XGS}(-1)) + 115.88 * \text{D}(\text{P_OIL_BRENT}) + 11.92 * \text{D}(\text{GDP_R}(-3)) + 26.61(4.1)$$

$$\text{D}(\text{MGS}) = -0.41 * \text{D}(\text{MGS}(-1)) + 0.22 * \text{D}(\text{XGS}) + 27.00 * \text{D}(\text{GDP_R}) + 22.54 * \text{D}(\text{P_OIL_BRENT}(-1))(4.2)$$

'конец модуля 4

МОДУЛЬ 5

$$\text{D}(\text{I_NOTE}) = 0.19 * \text{D}(\text{I_NOTE}(-1)) + 1.5 * \text{D}(\text{CPI}(-1) - \text{CPI_HP}(-1)) / \text{CPI}(-1) + 0.5 * \text{D}(\text{GDP_R}(-1) - \text{GDP_R_HP}(-1)) / \text{GDP_R}(-1)(5.1)$$

$$\text{D}(\text{S_KZT_USD}) = 0.086 * \text{D}(\text{S_KZT_USD}(-2)) - 0.32 * \text{D}(\text{P_OIL_BRENT}(-1))(5.2)$$

'конец модуля 5

⁸ В уравнениях, предназначенных для прогнозирования, можно исключить фиктивные переменные, принимающие на всем прогнозном периоде только нулевые значения.

ТАБЛИЧНАЯ ФОРМА ЭКОНОМЕТРИЧЕСКИХ УРАВНЕНИЙ

К Модулю 1

ВВП со стороны предложения (1.1)

Dependent Variable: LOG(GDP_R_SUPPLY/EMP)				
Method: Least Squares				
Date: 10/01/10 Time: 10:24				
Sample: 1996Q1 2010Q2				
Included observations: 58				
	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
LOG((FINV/PGDP)/EMP)	0.470972	0.001676	281.0512	0.0000
R-squared	0.840138	Mean dependent var		-3.858659
Adjusted R-squared	0.840138	S.D. dependent var		0.262009
S.E. of regression	0.104759	Akaike info criterion		-1.657224
Sum squared resid	0.625539	Schwarz criterion		-1.621699
Log likelihood	49.05950	Hannan-Quinn criter.		-1.643387
Durbin-Watson stat	1.675623			

ВВП со стороны предложения (ненормированный вариант) (1.1a)

Dependent Variable: LOG(GDP_R_SUPPLY)				
Method: Least Squares				
Date: 10/01/10 Time: 10:25				
Sample: 1996Q1 2010Q2				
Included observations: 58				
	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
LOG(FINV/PGDP)	0.478481	0.023363	20.48062	0.0000
LOG(EMP)	0.527868	0.002300	229.5534	0.0000
R-squared	0.914683	Mean dependent var		4.973030
Adjusted R-squared	0.913103	S.D. dependent var		0.344900
S.E. of regression	0.101671	Akaike info criterion		-1.699092
Sum squared resid	0.558196	Schwarz criterion		-1.626758
Log likelihood	49.57457	Hannan-Quinn criter.		-1.671048
Durbin-Watson stat	1.852691			

Уравнение валового накопления капитала (1.2)

Dependent Variable: DLOG(FINV)				
Method: Least Squares				
Date: 10/01/10 Time: 10:29				
Sample (adjusted): 2001Q4 2010Q2				
Included observations: 42 after adjustments				
	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
DLOG(FINV(-1))	-0.616994	0.085959	-7.177802	0.0000
DLOG(GDP_R)	1.205894	0.211408	5.704117	0.0000
D(I_RENTP(-1))	-0.118475	0.039549	-2.995669	0.0049
D(YD_ENT(-1))	0.000393	0.000128	3.064606	0.0041
DLOG(G_CON)	0.362278	0.149428	2.424428	0.0203
R-squared	0.826491	Mean dependent var		0.058565
Adjusted R-squared	0.807733	S.D. dependent var		0.353872
S.E. of regression	0.155166	Akaike info criterion		-0.777293
Sum squared resid	0.890835	Schwarz criterion		-0.570428
Log likelihood	21.32316	Hannan-Quinn criter.		-0.701469
Durbin-Watson stat	1.721322			

Уравнение занятости (1.3)

Dependent Variable: D(EMP)				
Method: Least Squares				
Date: 10/01/10 Time: 14:44				
Sample (adjusted): 1997Q1 2010Q2				
Included observations: 54 after adjustments				
	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
D(EMP(-4))	0.789924	0.069298	11.39900	0.0000
D(GDP_R)	0.187942	0.576560	0.325971	0.7458
D(LF)	0.147921	0.065609	2.254598	0.0285
R-squared	0.773814	Mean dependent var		29.99630
Adjusted R-squared	0.764944	S.D. dependent var		225.2426
S.E. of regression	109.2034	Akaike info criterion		12.27825
Sum squared resid	608194.4	Schwarz criterion		12.38875
Log likelihood	-328.5129	Hannan-Quinn criter.		12.32087
Durbin-Watson stat	1.557100			

Уравнение ВВП со стороны спроса (1.4)

Dependent Variable: DLOG(GDP_R_DEMAND)				
Method: Least Squares				
Date: 10/01/10 Time: 14:45				
Sample (adjusted): 1998Q4 2010Q2				
Included observations: 47 after adjustments				
Convergence achieved after 8 iterations				
	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
DLOG(FINV/PGDP)	0.045144	0.017505	2.578868	0.0136
DLOG((CONP+G_CON)/PGDP)	0.163155	0.067125	2.430608	0.0195
D(LOG(XGS(-2))/PGDP(-2))	4.373749	3.801764	1.150452	0.2566
D(LOG(MGS(-2))/PGDP(-2))	-8.494163	4.166586	-2.038639	0.0480
C	0.009471	0.004161	2.276230	0.0281
AR(2)	-0.973690	0.056928	-17.10385	0.0000
R-squared	0.929999	Mean dependent var		0.016282
Adjusted R-squared	0.921462	S.D. dependent var		0.157594
S.E. of regression	0.044165	Akaike info criterion		-3.283013
Sum squared resid	0.079973	Schwarz criterion		-3.046824
Log likelihood	83.15080	Hannan-Quinn criter.		-3.194133
F-statistic	108.9405	Durbin-Watson stat		1.980329
Prob(F-statistic)	0.000000			

Уравнение потребления населения (1.5)

Dependent Variable: DLOG(CONP)				
Method: Least Squares				
Date: 10/01/10 Time: 14:45				
Sample (adjusted): 1999Q3 2010Q2				
Included observations: 44 after adjustments				
Convergence achieved after 10 iterations				
	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
DLOG(CONP(-1))	-0.525386	0.093123	-5.641839	0.0000
D(I_LOANS(-3))	-0.010621	0.004179	-2.541534	0.0154
DLOG(EMP(-1))	3.002608	0.627929	4.781763	0.0000
DLOG(GDP_R(-4))	0.176132	0.160832	1.095127	0.2805
DLOG(WAGE)	0.376224	0.159704	2.355758	0.0239
C	0.021826	0.010682	2.043304	0.0482
AR(2)	-0.629905	0.145129	-4.340312	0.0001
R-squared	0.821733	Mean dependent var		0.039429
Adjusted R-squared	0.792825	S.D. dependent var		0.137402
S.E. of regression	0.062541	Akaike info criterion		-2.561091
Sum squared resid	0.144719	Schwarz criterion		-2.277243
Log likelihood	63.34401	Hannan-Quinn criter.		-2.455827
F-statistic	28.42565	Durbin-Watson stat		2.168819
Prob(F-statistic)	0.000000			

Уравнение государственных расходов (2.1)

Dependent Variable: D(G_CON)				
Method: Least Squares				
Date: 10/01/10 Time: 10:24				
Sample (adjusted): 1998Q3 2010Q2				
Included observations: 48 after adjustments				
	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
D(G_CON(-1))	-0.510501	0.095670	-5.336067	0.0000
D(WAGE,2)	0.006584	0.001122	5.867249	0.0000
D(EMP(-1))	0.037582	0.017632	2.131476	0.0388
D(GDP_R(-3))	0.193624	0.132962	1.456238	0.1526
C	12.74925	3.433775	3.712896	0.0006
R-squared	0.810815	Mean dependent var		11.83809
Adjusted R-squared	0.793216	S.D. dependent var		49.28326
S.E. of regression	22.41082	Akaike info criterion		9.155297
Sum squared resid	21596.53	Schwarz criterion		9.350214
Log likelihood	-214.7271	Hannan-Quinn criter.		9.228957
F-statistic	46.07261	Durbin-Watson stat		1.732956
Prob(F-statistic)	0.000000			

Уравнение инфляции (3.1)

Dependent Variable: DLOG(CPI)				
Method: Least Squares				
Date: 10/01/10 Time: 10:24				
Sample (adjusted): 1996Q1 2010Q2				
Included observations: 58 after adjustments				
	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
DLOG(CPI(-1))	0.380894	0.091887	4.145263	0.0001
GDP_R-GDP_R_HP(-1)	0.000126	0.000122	1.040242	0.3029
D(P_OIL_BRENT)	0.000216	0.000227	0.954010	0.3444
D1999Q2	0.093657	0.017398	5.383084	0.0000
C	0.012246	0.003389	3.613458	0.0007
R-squared	0.445900	Mean dependent var		0.024397
Adjusted R-squared	0.404081	S.D. dependent var		0.022027
S.E. of regression	0.017004	Akaike info criterion		-5.228470
Sum squared resid	0.015324	Schwarz criterion		-5.050846
Log likelihood	156.6256	Hannan-Quinn criter.		-5.159282
F-statistic	10.66264	Durbin-Watson stat		2.113866
Prob(F-statistic)	0.000002			

Уравнение дефлятора ВВП (3.2)

Dependent Variable: DLOG(PGDP)				
Method: Least Squares				
Date: 10/01/10 Time: 10:28				
Sample (adjusted): 1996Q3 2010Q2				
Included observations: 56 after adjustments				
Convergence achieved after 11 iterations				
	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
DLOG(PGDP(-4))	0.508322	0.108195	4.698197	0.0000
DLOG(EMP)	0.798915	0.293474	2.722271	0.0089
DLOG(GDP_R)	-0.151257	0.063920	-2.366351	0.0218
D2008Q4	-0.155860	0.062078	-2.510711	0.0153
AR(1)	-0.331521	0.142937	-2.319357	0.0244
R-squared	0.438076	Mean dependent var		0.030495
Adjusted R-squared	0.394004	S.D. dependent var		0.081206
S.E. of regression	0.063216	Akaike info criterion		-2.599481
Sum squared resid	0.203808	Schwarz criterion		-2.418646
Log likelihood	77.78547	Hannan-Quinn criter.		-2.529372
Durbin-Watson stat	1.888402			

Уравнение заработной платы (3.3)

Dependent Variable: DLOG(WAGE)				
Method: Least Squares				
Date: 10/01/10 Time: 10:28				
Sample (adjusted): 1996Q2 2010Q2				
Included observations: 57 after adjustments				
	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
DLOG(WAGE(-4))	0.466445	0.088444	5.273876	0.0000
DLOG(CPI)	0.706391	0.201956	3.497747	0.0009
DLOG(GDP_R)	0.126827	0.038427	3.300471	0.0017
R-squared	0.588748	Mean dependent var		0.045349
Adjusted R-squared	0.573517	S.D. dependent var		0.054354
S.E. of regression	0.035496	Akaike info criterion		-3.787598
Sum squared resid	0.068038	Schwarz criterion		-3.680069
Log likelihood	110.9465	Hannan-Quinn criter.		-3.745809
Durbin-Watson stat	2.192950			

Уравнение ставки по кредитам экономике (3.4)

Dependent Variable: I_REntp				
Method: Least Squares				
Date: 10/01/10 Time: 10:28				
Sample (adjusted): 1997Q2 2010Q2				
Included observations: 53 after adjustments				
	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	3.668608	0.621709	5.900846	0.0000
I_REntp(-1)	0.672798	0.053513	12.57255	0.0000
I_NOTE(-2)	0.127189	0.031462	4.042673	0.0002
R-squared	0.952080	Mean dependent var		15.27236
Adjusted R-squared	0.950163	S.D. dependent var		3.605732
S.E. of regression	0.804953	Akaike info criterion		2.458872
Sum squared resid	32.39744	Schwarz criterion		2.570398
Log likelihood	-62.16011	Hannan-Quinn criter.		2.501760
F-statistic	496.6985	Durbin-Watson stat		1.610836
Prob(F-statistic)	0.000000			

Уравнение ставки по кредитам физическим лицам (3.5)

Dependent Variable: I_LOANS				
Method: Least Squares				
Date: 10/01/10 Time: 10:25				
Sample (adjusted): 1998Q2 2010Q2				
Included observations: 49 after adjustments				
	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	2.483224	1.659426	1.496435	0.1414
I_LOANS(-1)	0.840781	0.076015	11.06067	0.0000
I_NOTE(-4)	0.101810	0.040755	2.498099	0.0161
R-squared	0.734777	Mean dependent var		21.00868
Adjusted R-squared	0.723246	S.D. dependent var		3.273442
S.E. of regression	1.722073	Akaike info criterion		3.984205
Sum squared resid	136.4147	Schwarz criterion		4.100031
Log likelihood	-94.61303	Hannan-Quinn criter.		4.028149
F-statistic	63.71960	Durbin-Watson stat		2.035489
Prob(F-statistic)	0.000000			

Уравнение экспорта (4.1)

Dependent Variable: D(XGS)				
Method: Least Squares				
Date: 10/01/10 Time: 10:27				
Sample (adjusted): 1996Q3 2010Q2				
Included observations: 56 after adjustments				
	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
D(XGS(-1))	0.430794	0.082639	5.212983	0.0000
D(P_OIL_BRENT)	115.8752	13.37779	8.661758	0.0000
D(GDP_R(-3))	11.92222	5.818231	2.049115	0.0455
C	0.430794	0.082639	5.212983	0.0000
R-squared	0.709971	Mean dependent var		280.8370
Adjusted R-squared	0.693239	S.D. dependent var		1680.332
S.E. of regression	930.6691	Akaike info criterion		16.57843
Sum squared resid	45039541	Schwarz criterion		16.72310
Log likelihood	-460.1961	Hannan-Quinn criter.		16.63452
F-statistic	42.43085	Durbin-Watson stat		2.710061
Prob(F-statistic)	0.000000			

Уравнение импорта (4.2)

Dependent Variable: D(MGS)				
Method: Least Squares				
Date: 10/01/10 Time: 10:53				
Sample (adjusted): 1996Q3 2010Q2				
Included observations: 56 after adjustments				
	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
D(MGS(-1))	-0.412047	0.090407	-4.557680	0.0000
D(XGS)	0.219759	0.082577	2.661280	0.0103
D(GDP_R)	26.99957	3.395521	7.951526	0.0000
D(P_OIL_BRENT(-1))	22.54174	14.37826	1.567765	0.1230
R-squared	0.786788	Mean dependent var		153.5438
Adjusted R-squared	0.774487	S.D. dependent var		1229.515
S.E. of regression	583.8740	Akaike info criterion		15.64600
Sum squared resid	17727258	Schwarz criterion		15.79066
Log likelihood	-434.0879	Hannan-Quinn criter.		15.70208
Durbin-Watson stat	1.676019			

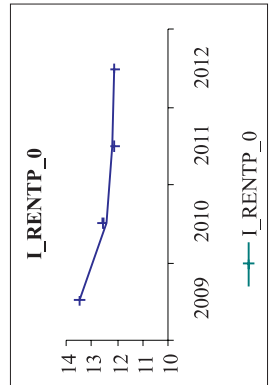
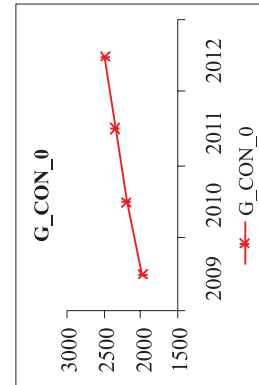
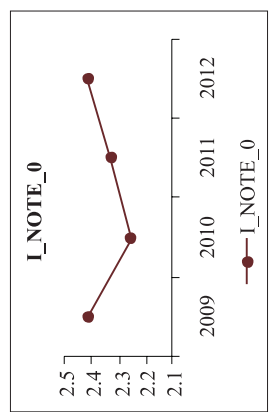
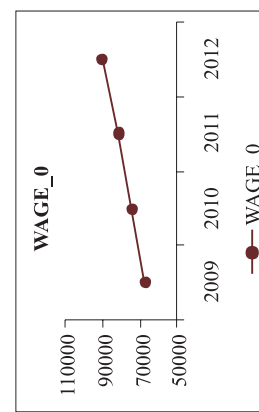
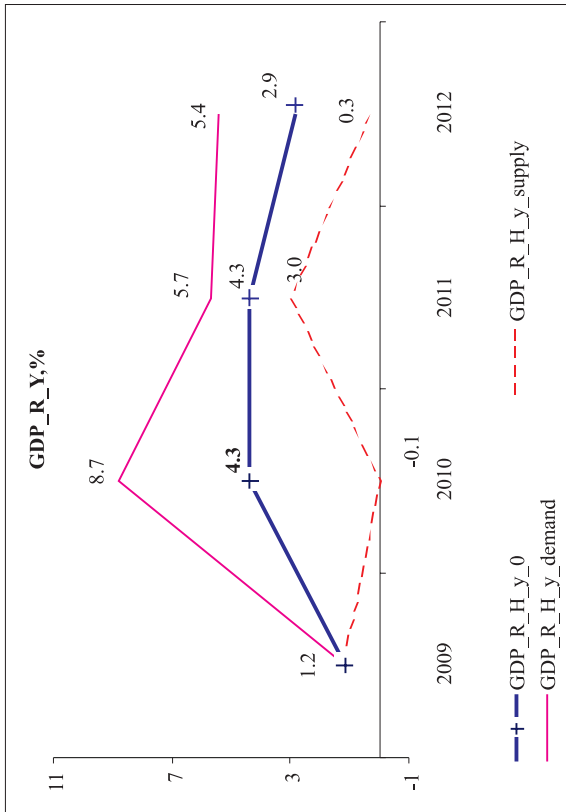
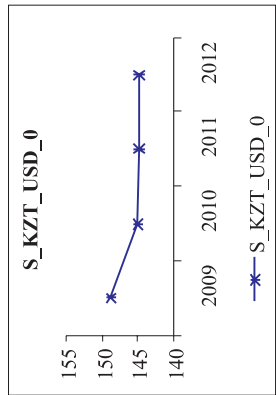
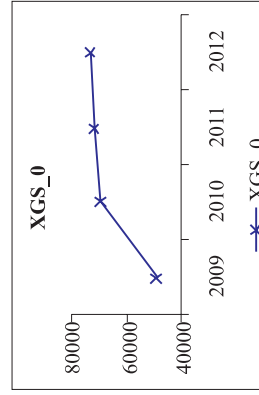
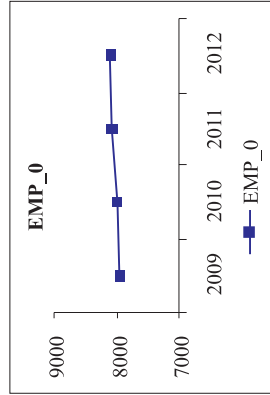
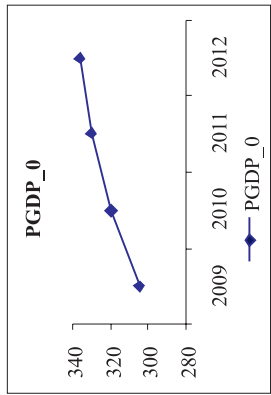
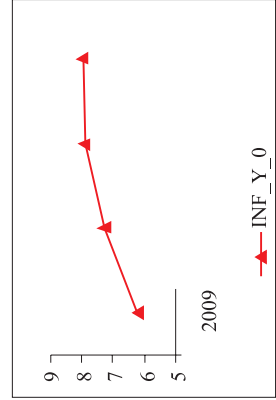
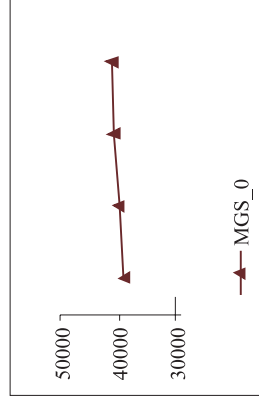
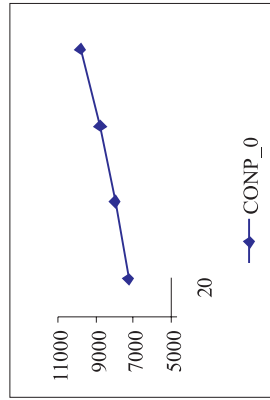
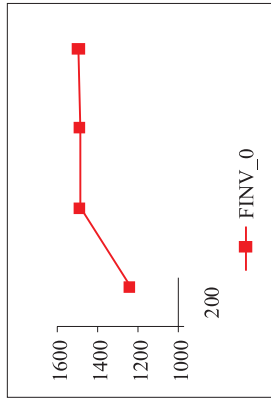
Правило процентной ставки (5.1):

Dependent Variable: D(I_NOTE)				
Method: Least Squares				
Date: 10/01/10 Time: 15:42				
Sample: 1996Q3 2010Q2				
Included observations: 56				
D(I_NOTE) = C(1)*D(I_NOTE(-1)) + 1.5*D(CPI(-1)-CPI_HP(-1))/CPI(-1) + 0.5*D(GDP_R(-1)-GDP_R_HP(-1))/GDP_R(-1) + C(5)*D1997Q2 + C(6)*D1998Q1 + C(7)*D1998Q4 + C(9)*D1999Q3				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C(1)	0.195020	0.057375	3.399023	0.0013
C(5)	-11.21317	1.131203	-9.912606	0.0000
C(6)	4.280671	1.127921	3.795185	0.0004
C(7)	6.733138	1.138976	5.911574	0.0000
C(9)	-5.546604	1.156053	-4.797879	0.0000
R-squared	0.781487	Mean dependent var		-0.486753
Adjusted R-squared	0.764349	S.D. dependent var		2.323340
S.E. of regression	1.127841	Akaike info criterion		3.163533
Sum squared resid	64.87329	Schwarz criterion		3.344368
Log likelihood	-83.57892	Hannan-Quinn criter.		3.233642
Durbin-Watson stat	1.769151			

Правило обменного курса (5.2)

Dependent Variable: D(S_KZT_USD)				
Method: Least Squares				
Date: 10/01/10 Time: 10:25				
Sample: 1996Q1 2010Q2				
Included observations: 58				
	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
D(S_KZT_USD(-2))	0.085890	0.065464	1.312022	0.1950
D(P_OIL_BRENT(-1))	-0.316892	0.049630	-6.385034	0.0000
D1999Q2	44.11538	3.760892	11.73003	0.0000
R-squared	0.758770	Mean dependent var		1.435425
Adjusted R-squared	0.749998	S.D. dependent var		7.503501
S.E. of regression	3.751764	Akaike info criterion		5.532668
Sum squared resid	774.1651	Schwarz criterion		5.639242
Log likelihood	-157.4474	Hannan-Quinn criter.		5.574181
Durbin-Watson stat	1.917196			

ПРИЛОЖЕНИЕ 6.

РОЛЬ КАНАЛА ВАЛЮТНОГО КУРСА В ПРОВЕДЕНИИ МОНЕТАРНОЙ ПОЛИТИКИ НАЦИОНАЛЬНОГО БАНКА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Мухаметов И., эксперт Управления
финансовой стабильности Национального Банка
Республики Казахстан

Как показывают исследования, в развивающихся странах традиционные каналы трансмиссии монетарной политики могут терять эффективность в периоды циклических спадов. Казахстан с этой проблемой столкнулся во время последнего глобального финансового кризиса, который негативно отразился на национальном финансовом секторе. Анализ построенной на казахстанских данных модели векторной авторегрессии с коррекцией ошибок (VECM) подтвердил неполноту традиционного процентного канала и выявил значимость канала валютного курса в определении динамики внутренней инфляции.

Обоснование исследования

Развивающиеся страны, в т.ч. Казахстан, демонстрируют тесную интеграцию с мировой экономикой через каналы торговли и финансовых потоков, которые являются проводниками источников экономического роста, а в периоды экономических турбуленций – внешних негативных шоков. В данном контексте монетарные власти сталкиваются с проблемой определения механизмов трансмиссии эффектов политических мер на динамику инфляции и экономической активности и оптимального выбора самой монетарной политики.

Традиционный взгляд на процессы трансмиссии эффектов монетарной политики основывается на передаче импульсов изменений краткосрочной регулируемой процентной ставки (учетная ставка и другие ставки по операциям на открытом рынке) через финансовую систему в реальный сектор экономики. Наиболее распространенным является выделение процентного канала (изменение объемов ликвидности, инвестиций), канала передачи монетарных импульсов через цены на активы (цены фондового рынка, цены на недвижимость, влияние на кривую доходности облигаций), кредитного канала. Однако, как показывают исследования, слабо развитые финансовые рынки в развивающихся странах ухудшают трансмиссию импульсов, генерируемых монетарной политикой, через перечисленные каналы.

Обычно наблюдаются три основные причины неэффективности каналов финансовой системы в развивающихся странах:

1) Незрелый рынок облигаций. Влияние изменений краткосрочной регулируемой процентной ставки на кривую доходности, как правило, очень слабо, что не позволяет рынку адекватно определять динамику долгосрочных безрисковых и базовых (benchmark) уровней доходностей (см. Mogeno и др.).

2) Плохая гибкость банковского сектора. Низкий уровень конкуренции, рационализация кредитов и высокий уровень государственного участия в собственном капитале банков препятствуют быстрой трансмиссии эффектов изменения регулируемой процентной ставки на изменения депозитных и кредитных ставок (см. Ageno и др.). В дополнение, низкие объемы кредитования частного сектора относительно ВВП подразумевают то, что, даже когда кредитные ставки изменяются, влияние на совокупный спрос остается низким. В случае Казахстана кредитный канал играл достаточно важную роль в расширении спроса в период бума экономики, но в посткризисный период, несмотря на прирост ликвидности, предоставляемой Национальным Банком РК (НБРК), кредитная активность остается на низком уровне.

3) Проблема неразвитого финансового рынка усугубляется существованием значительного неформального финансового сектора. Отчасти примерами здесь могут служить финансовые потоки, обслуживающие теневой корпоративный сектор, спекулятивный капитал, капитал мелких частных ссудных организаций, коррупционные финансовые потоки, хищения и т.д. Когда центральные банки повышают процентные ставки, эффекты трансмиссии могут быть ослаблены в виду того, что они не имеют прямого воздействия на неформальный финансовый сектор, а также, потому что существуют заемщики, которые переключатся на заимствования в неформальном финансовом секторе, где стоимость заимствования, не затронутая эффектами монетарной политики, будет оставаться сравнительно ниже.

В малой открытой экономике с неразвитым финансовым рынком динамика валютного курса может быть дополнительным трансмиссионным каналом для монетарной политики. Повышением процентных ставок центральный банк также оказывает влияние на укрепление национальной валюты, что подразумевает удешевление торгуемых товаров. К тому же, существует дополнительный косвенный эффект укрепления национальной валюты на инфляцию через переключение потребительских расходов на более дешевые импортируемые товары. Эти два фактора образуют так называемый эффект переноса валютного курса (exchange rate pass-through) - процентное изменение внутренних цен в результате 1%-го изменения валютного курса.

Значимость эффекта переноса валютного курса влияет на выбор оптимальной стратегии монетарной политики. В случае если канал валютного курса становится менее значимым, основная нагрузка трансмиссии монетарных импульсов ложится на процентный канал. И наоборот, когда монетарная политика слабо влияет на рынок облигаций и банковский сектор, большая часть эффектов должна пройти через канал валютного курса. Мы предполагаем, что для казахстанской монетарной политики важны оба канала в виду открытости экономики и низких торговых барьеров⁹, а также относительно развитого банковского сектора. Однако, как показывает текущая ситуация, значимость влияния

⁹ Стоит заметить, что в рамках введения Таможенного Союза повышенные тарифные ограничения для остального мира и отсутствие тарифных барьеров между странами-участницами могут повлиять на значимость канала валютного курса, что в ближайшем будущем потребует переоценки действующих механизмов трансмиссии.

кредитного канала может резко изменяться в зависимости от цикличности финансового рынка. Это диктует актуальность исследований традиционных трансмиссионных каналов в комбинации с оценением эффекта переноса валютного курса, что по нашему мнению, может способствовать корректному выбору оптимальной монетарной политики в зависимости от цикличности внешних и внутренних экономических условий.

Стратегия моделирования

Для анализа канала валютного курса в данной статье используется подход объединяющий оценивание эффекта переноса валютного курса и трансмиссии монетарной политики, предложенный в работе (см. Bhattacharya и др.).

В этой работе применяется модель структурной векторной авторегрессии с коррекцией ошибок (SVECM), которая позволяет выявить долгосрочные и краткосрочные связи между переменными, а также структурировать взаимные импульсные шоки переменных в зависимости от экономической логики взаимодействия этих переменных.

Дополнительно в структуру модели для казахстанской экономики была добавлена переменная цен на нефть, ввиду значительной структурной зависимости экономики от сырьевого сектора. Таким образом, в модели оцениваются 7 макроэкономических показателей: выпуск, цена на нефть, промышленные цены США как прокси-переменная внешних торгуемых цен, внутренние цены, валютный курс тенге и регулируемая краткосрочная процентная ставка (ставка по нотам НБРК) и американская процентная ставка как прокси-переменная мировой процентной ставки. Модель строилась из предположения казахстанской экономики как малой открытой экономики, где внутренние макроэкономические показатели являются эндогенными и подвержены влиянию внешних экзогенных показателей, но не наоборот.

Данные

Данные для анализа были взяты из электронных баз данных НБРК, Агентства по статистике, Всемирного Банка и Федерального Резервного Банка Сент Луиса в месячном разрезе за период январь 2000-декабрь 2010 (132 наблюдения). Индексы цен и промышленного производства были исчислены в годовом выражении. Все временные ряды кроме процентных

ставок были взяты в натуральный логарифм и при необходимости сезонно очищены.

Переменные (см. Приложение):

- prod_sa ... логарифм индекса промышленного производства в годовом выражении сезонно очищенного
- cpi_kz... логарифм индекса потребительских цен в годовом выражении
- realEx ... логарифм реального эффективного обменного курса
- i_kz... ставка по нотам НБРК,%
- i_us... федеральная ставка фондирования,%
- oilprice... логарифм цены на нефть марки Brent, в постоянных долл. США 2000г.
- ppi_us... логарифм индексы цен промышленности США в годовом выражении

Ниже представлена модель SVECM в формальном виде.

$$y_t = \alpha\beta'y_{t-1} + A(L)\Delta y_{t-1} + Z_t + u_t$$

$$y_t = (oilprice\ realEx\ prod_kz\ cpi_kz)^T$$

$$Z_t = (ppi_us\ i\ us)$$

где

A(L)... лаговый оператор

y_t = (oilprice realEx prod_kz cpi_kz)^T... вектор эндогенных переменных

Z_t = (ppi_us i us)... вектор экзогенных переменных,

u_t ... редуцированные остатки

При построении функций откликов будет использована декомпозиция остатков методом Холески, при котором используется нижнетреугольная матрица. Соответственно, переменные в системе упорядочатся в следующей структурной последовательности: цена на нефть – валютный курс – процентная ставка – выпуск – инфляция. Согласно данному порядку цена на нефть не отвечает на шоки в момент их образования, а только в следующие периоды, валютный курс отвечает незамедлительно только на шок нефтяных цен и так далее по порядку.

Эмпирические результаты

Для проверки наличия единичного корня в рядах использовались три разных теста, чтобы результаты не зависели от конкретного способа оценки.

Таблица 1.

Тесты на определение стационарности в уровнях рядов

Переменная	Тест на единичный корень в уровнях		
	ADF	KPSS	Phillips-Perron
prod_sa	-1.828588	1.370342	-2.989147
cpi_kz	-0.051387	1.415605	0.128860
realEx	-1.638031	0.418398	-1.446078
i_kz	-3.622044	0.640764	-3.375990
ppi_us	-0.128403	1.372097	-0.254227
oilprice	-1.155447	1.188015	-1.273080
i_us	-2.027577	0.344513	-1.292837

Источник: расчеты автора2-кесте.

Таблица 2.

Тесты на определение стационарности в первой разности рядов

Переменная	Тест на единичный корень в первой разности		
	ADF	KPSS	Phillips-Perron
prod_sa	-12.91470	0.090248	-15.94252
cpi_kz	-6.946054	0.128860	-7.026394
realEx	-8.189164	0.144866	-8.185106
i_kz	-4.760427	0.289505	-8.025311
ppi_us	-9.115602	0.066837	-9.223694
oilprice	-10.75373	0.043640	-10.76570
i_us	-3.769516	0.136659	-9.550205

Источник: расчеты автора

Как показали тесты, все переменные интегрированы первого порядка. Казахстанская процентная ставка стационарна в уровнях по расширенному Дики-Фулеру, но не стационарна по KPSS и PP при 1% уровне значимости, поэтому считаем ее также интегрированной первого порядка. Следовательно, возможно проверить ряды на коинтеграцию.

Тест Йохансена на коинтеграцию выявил наличие одного долгосрочного соотношения при 1%-м уровне

значимости Трасе-теста и 5%-м уровне значимости теста «максимального собственного числа» (Maximum eigenvalue) между пятью эндогенными переменными: внутренние цены, индекс промышленного производства, внутренняя процентная ставка, реальный эффективный валютный курс и цена на нефть. Долгосрочные коэффициенты эластичности коинтеграционного уравнения, а также коэффициенты коррекции ошибок представлены в таблицах ниже.

Таблица 3.

Долгосрочные эластичности, нормализованные по отношению к внутренним ценам, и параметры коррекции ошибок

Переменная	Коэффициенты эластичности	Коэффициенты коррекции
Лог cpi_kz	1	-0,04*
Лог prod_sa	-0.52***	0,25***
i_kz	-0.02***	2,5***
Лог realEx	0.09***	0,02
Лог oilprice	-0.1***	-0,01

* - 10% уровень значимости

*** - 1% уровень значимости

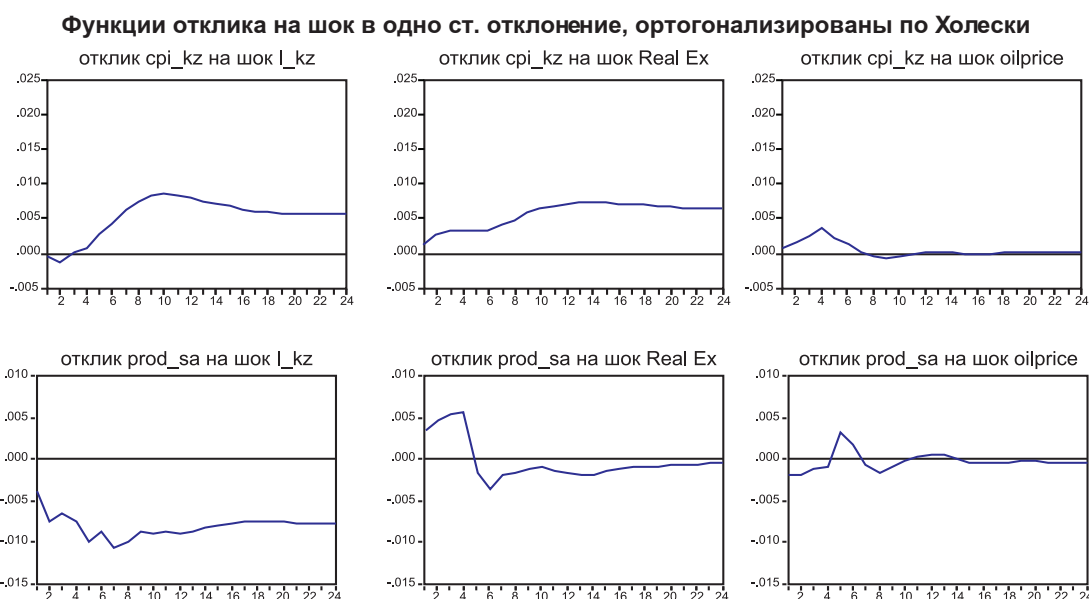
Источник: расчеты автора

Оцененное коинтеграционное уравнение указывает на то, что в долгосрочном периоде цены положительно реагируют на рост промышленного производства и цен на нефть, что согласуется с ожидаемым поведением этих переменных. Странной оказалась положительная долгосрочная связь между регулируемой процентной ставкой и инфляцией, что, скорее всего, показывает не причинно-следственную связь между переменными, а адаптивное поведение монетарной политики к изменению уровня инфляции в экономике. Другими словами, при повышении уровня инфляции монетарные власти одновременно пытаются повышать краткосрочные процентные ставки. Также выявлено значимое отрицательное влияние реального эффективного валютного курса на уровень инфляции в долгосрочном периоде, означающее ускорение инфляции при удешевлении скорректированного на относительные цены тенге по отношению к корзине валют основных торговых партнеров. Коэффициент показывает, что если валютный курс окрепнет на 10%, инфляция сократится почти на 1% при прочих равных условиях. Это подразумевает существование эффекта переноса валютного курса через канал изменения цен импорта или/и канал

процентной ставки, по крайней мере, в долгосрочном периоде.

Коэффициенты коррекции ошибок описывают скорость возвращения эндогенных переменных к долгосрочному равновесию, заданному коинтеграционным соотношением. Наиболее быстро реагирует на отклонения краткосрочная процентная ставка. Коэффициент коррекции ошибок при показателе инфляции статистически значим, меньше единицы и отрицателен, что говорит о постепенной сходимости инфляции к своему равновесному значению. Однако, небольшое значение коэффициента (-0,04) означает, что только через 1 год после появления шока половина отклонения от равновесия будет поглощена. Коэффициенты при валютном курсе и цене на нефть статистически не значимы, свидетельствуя о том, что эти переменные являются экзогенными либо слабо экзогенными в случае реального эффективного валютного курса.

Рисунок 1 демонстрирует прогнозные значения импульсных откликов показателей инфляции и производства в динамике на шоки в одно стандартное отклонение остатков валютного курса, процентной ставки и цен на нефть.

Источник: расчеты автора

В целом, инфляция до 2-го месяца реагирует отрицательно, но незначимо на повышение процентной ставки, однако, в последующие месяцы отклик становится положительным, подтверждая вывод, сделанный в анализе долгосрочных связей. В краткосрочном периоде процентные ставки существенно влияют на выпуск с ожидаемым знаком, что говорит о возможности Национального Банка влиять на выпуск через кредитный или/и процентный канал. Шок укрепления реального эффективного валютного курса воздействует положительно на инфляцию с максимальным эффектом на 12-й месяц. Данный результат противоречит выводам, сделанным при анализе долгосрочных связей, а также

теории эффекта переноса. Интуитивно положительную связь между валютным курсом и инфляцией можно объяснить сильной зависимостью валютного курса от сырьевых цен, которые в свою очередь положительно влияют на внутренний уровень цен через канал благосостояния на фоне высокого уровня производства сырьевых товаров в торгуемом секторе. Укрепление валютного курса, вероятно ассоциированный с ростом сырьевых цен, положительно откликнется в промышленном производстве в пределах первых 4-х месяцев, затем положительный эффект частично компенсируется негативным влиянием укрепления курса на выпуск из-за относительного удорожания экспортных товаров.

Таблица 4.

Прогнозная декомпозиция вариации ошибки, %

	Горизонт (мес.)	Валютный курс	Процентная ставка	Цены на нефть	Производство	Инфляция
Валютный курс	1	96.42	0	3.57	0	0
	6	96.92	0.62	1.95	0.39	0.09
	12	93.24	1.60	3.28	0.254	1.60
Процентная ставка	1	0.045	95.90	4.05	0	0
	6	7.20	68.01	12.74	2.61	9.42
	12	22.8	44.39	13.18	5.92	13.65
Выпуск	1	1.39	1.75	0.37	96.46	0
	6	4.76	14.75	1.006	73.00	6.47
	12	3.12	21.37	0.69	62.59	12.21
Инфляция	1	3.91	0.20	0.004	0.74	95.13
	6	4.24	1.48	0.78	0.28	93.19
	12	8.71	9.78	0.49	0.21	80.78

Источник: расчеты автора

Анализ декомпозиции ошибок показывает значимость вклада валютного курса и процентной ставки в вариацию динамики инфляции. Вклады по итогам 12 месяцев относительно равны, но учитывая то, что изменение процентной ставки не влияет, а в большей степени подстраивается под динамику инфляции, можно принимать валютный курс в качестве основного канала воздействия на инфляцию в рассматриваемой си-

стеме. В свою очередь, наибольший вклад в вариацию валютного курса вносят цены на нефть, но большая ее часть осталась необъясненной. Значительный вклад в вариацию выпуска вносит процентная ставка, что также поддерживает вывод о существовании монетарного влияния на реальный сектор. В то же время, более половины вариации самой процентной ставки определяется вкладами валютного курса, инфляцией, цен на

нефть и в менее значительной степени выпуском. Это может быть объяснено тем, что монетарные власти в проведении политики не только ориентируются на компромисс между целевым уровнем инфляции и минимизацией циклов выпуска, но имплицитно учитывают динамику валютного курса и цены на нефть.

Экзогенные переменные в оцененной модели оказались статистически незначимыми.

Основные выводы

Анализ построенной модели выявил существование в экономике Казахстана, как процентного канала, так и канала валютного курса. Тем не менее, оба канала являются неполными и, скорее всего, дополняют друг друга, нежели замещают. Процентная ставка показала статистически значимое положительное влияние на инфляцию, что, возможно, говорит об адаптационных контрциклических изменениях регулируемой процентной ставки по отношению к динамике инфляции, но не о причинно-следственной связи. Статистически значимое отрицательное воздействие процентной ставки на выпуск в краткосрочном периоде указывает на то, что монетарные власти могут не только ориентироваться на сохранение стабильного уровня инфляции, но и также пытаться оптимизировать циклические колебания выпуска при достижении целевых параметров инфляции. Валютный курс слабее влияет на выпуск, но

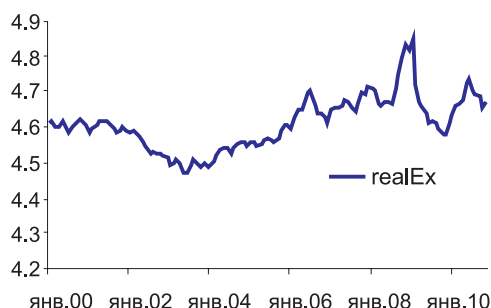
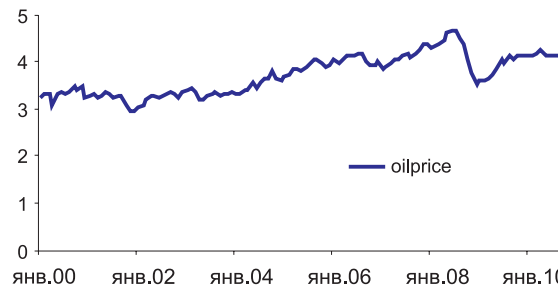
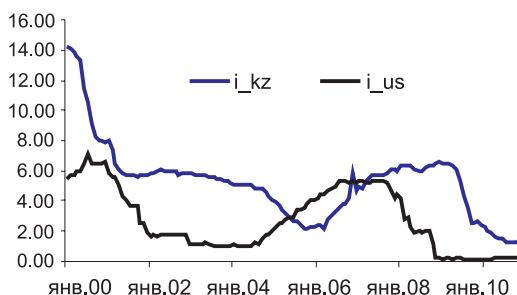
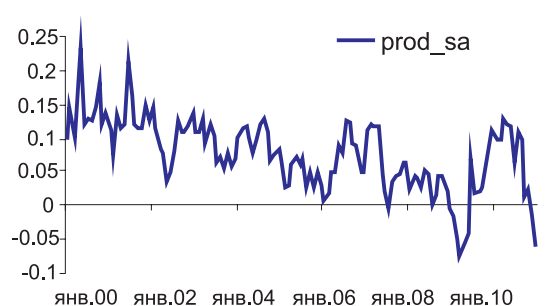
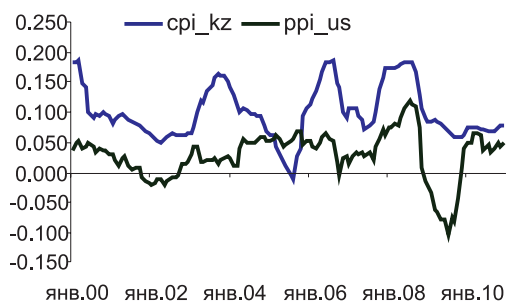
показывает существенное воздействие на внутренний уровень цен. Относительную важность для монетарной политики имеют выводы анализа краткосрочных статистических связей между валютным курсом и инфляцией, которые демонстрируют отличную от теоретических предположений взаимозависимость, что может быть объяснено положительной корреляцией реального эффективного валютного курса с ценами на сырье, которые положительно воздействуют на внутренние цены. Так как основная часть вариации валютного курса в заданной модели не была объяснена, для будущих исследований ставится задача определения факторов воздействия на динамику валютного курса, что также может пролить свет на неисследованные источники инфляции, ассоциированные с валютным каналом.

Список используемой литературы:

- 1) Rudrani Bhattacharya, Ila Patnaik and Ajay Shah, 2011 «Monetary policy transmission in an emerging market setting» IMF working paper.
- 2) Moreno, R, 2008. Monetary Policy Transmission and Long Term Interest Rate in Emerging Markets. In Transmission Mechanism for Monetary Policy in Emerging Market Economies. No. 35, BIS.
- 3) Agenor, PR, Aynaoui, KE, 2010. Excess Liquidity, Bank Pricing Rule, and Monetary Policy. Journal of Banking and Finance 34, 923(933).

Приложение.

Данные, используемые в модели

Источник: НБРК, АРКС, Всемирный Банк, Федеральный Резервный Банк Сент Луиса (США)

РАЗВИТИЕ РАСТЕНИЕВОДСТВА В ПАВЛОДАРСКОЙ ОБЛАСТИ

Карпец С.Н., Бежежанов Е.М., отдел экономического анализа и статистики Павлодарского филиала ГУ «Национальный Банк Республики Казахстан»

«Современный этап развития ставит в повестку дня ряд новых важнейших задач перед агропромышленным комплексом страны.

... Должна быть обеспечена продовольственная безопасность страны.

Для этого необходимо увеличить привлечение инвестиций в сельское хозяйство и пищевую промышленность. Казахстан обеспечивает собственную потребность по основным видам продовольствия и имеет экспортный потенциал.

Особое внимание требуется уделить стимулированию производства важнейших продуктов питания, по которым не удовлетворяются потребности страны. К примеру, растительное масло, фрукты, сахар и другое. Мы имеем возможность

решить эти проблемы». (из Послания Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева народу Казахстана «Рост благосостояния граждан Казахстана — главная цель государственной политики»)

Сельскохозяйственная отрасль Павлодарской области представлена, прежде всего, животноводством, на долю которого приходится около 60% валовой продукции сельского хозяйства. Продукция растениеводства составляет порядка 40% валовой продукции сельского хозяйства области, где основной удельный вес занимает выращивание зерновых и масличных культур, на долю которых в 2010 году пришлось 72,7% посевных площадей области. Посевные площади, занятые картофелем и овощами в 2010 году составили 1,3 и 0,3% или 13,1 и 3,5 тыс. га.

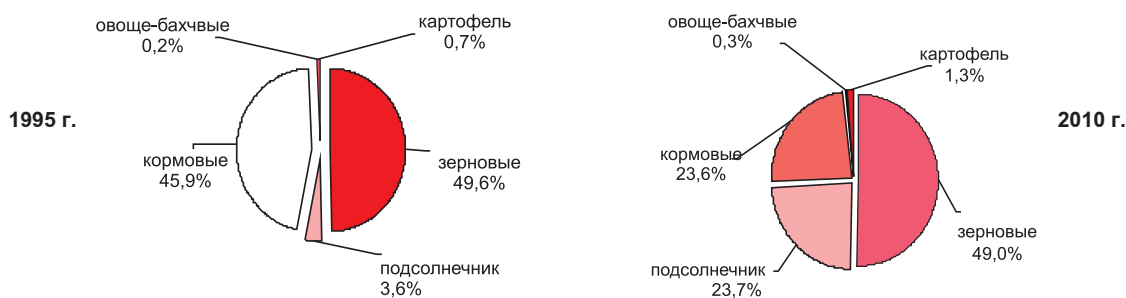
Данные приведенной ниже таблицы свидетельствуют о значительном снижении посевных площадей сельскохозяйственных культур по сравнению с 1995 годом, с 2000 года ситуация изменилась и посевные площади постепенно увеличились, однако в 2010 году они составили только 37,2% площадей, занятых сельскохозяйственными культурами в 1995 году.

Основные показатели по растениеводству (по всем категориям хозяйств)

	Ед. изм	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Посевные площади с/х культур	тыс. га	2696	647	985	896	940	1043	1083	1001,9
в том числе:									
зерновые	тыс. га	1338	406	587	555	634	624	621	491,4
масличные	тыс. га	96	52	103	96	85	168	198	237,2
картофель	тыс. га	20	8	12	10	11	11	12	13,1
овощи	тыс. га	3,7	2,3	4	3	3	3	3	3,5
Валовой сбор урожая									
Зерновые	тыс. т	529	217	287	355	515	186	827	232,1
Подсолнечник	тыс. т	18	9	29	32	27	17	83	40,7
Картофель	тыс. т	263	88	208	167	187	182	231	229,1
Овощи	тыс. т	71	38	91	75	83	84	88	92,7
Урожайность									
Зерновые	ц/га	4,0	5,6	5,2	6,7	8,3	3,7	13,5	5,4
Подсолнечник	ц/га	1,9	1,7	3,0	3,4	3,5	1,5	4,4	2,3
Картофель	ц/га	133	108	174	172	177	168	196	177,3
Овощи	ц/га	190	176	231	234	271	265	260	269,3

Рис. 1.

Структура посевных площадей во всех категориях хозяйств за 1995 и 2010 годы

По данным Департамента статистики Павлодарской области, по сравнению с 2009 годом увеличилась площадь гречихи - на 23,4 тыс. га и состави-

ла 186,8%, технических культур - на 40,3 тыс. га и 120,3% (в том числе посевная площадь подсолнечника увеличилась на 35,8 тыс. га), картофеля - на 1,1

тыс. га и 112,8%, овощей - на 0,5 тыс. га и 104,8%, кормовых культур - на 5,1 тыс. га и 102,0%.

В тоже самое время произошло уменьшение посевов пшеницы на 103,7 тыс. га или на 22,0%, ячменя - на 24,6 тыс. га или на 32,6%, овса - на 1,3 тыс. га или на 8,0%, что оказало отрицательное влияние на валовой сбор зерновых в 2010 году наряду с низкой урожайностью, связанной с плохими погодными условиями.

Значительное увеличение посевных площадей, занятых подсолнечником, связано с диверсификацией растениеводства, оптимизацией структуры посевных площадей, соблюдением севооборотов, а также ростом объемов государственной поддержки. Так в 2010 году в связи с увеличением бюджетных ассигнований в текущем году увеличены нормы субсидий на 1 га почти по всем культурам, включая и масличные. Если в 2007 году нормы субсидий на 1 га по масличным культурам составляли 1200 тенге (\$10), то в 2010 году - 4800 тенге (\$40), то есть норма субсидий увеличена на 3600 тенге (\$30). Кроме того, на расширение площадей масличных оказала влияние благоприятная конъюнктура рынка растительных масел. Сегодня основную долю в общем объеме масличных культур составляет подсолнечник, который занимает 23,7% площадей. Это связано с тем, что среди различных видов растительных масел особой популярностью у казахстанского потребителя пользуется подсолнечное масло.

На сегодняшний день Павлодарская область наряду с Восточно-Казахстанской областью являются основными регионами возделывания подсолнечника.

Однако имеются проблемы с соблюдением научно обоснованных севооборотов. Например Успенский район Павлодарской области – основной вид деятельности района – растениеводство. Субсидирование сева подсолнечника привело к тому, что около 40% пахотных земель засевают именно им. В районе принята программа зонирования земель, что позволит эффективно использовать рекомендации ученых.

Переход от монокультуры к выращиванию различных культур повышает маневренность хозяйства в сбыте своей продукции на рынке, что и требует нынешнее время от бизнеса. Так, например КХ «Солтанбек» Иртышского района первым в районе начало выращивать рапс, засеяв три года назад 500 га, в 2009 году – уже 800 га, урожайность составила 12 цн/га, стоимость 1 тн. рапса выше стоимости пшеницы и доходила до 45000 тенге. Причиной является возросший спрос на рапс как сырье для производства биотоплива. Кроме того, рапсовое масло используется для производства маргарина для внутренних нужд.

В порядке эксперимента в 2010 году этим же хозяйством было засеяно 117 га семенами льна, получен урожай 50 тн. Если производить лен на семена, то рыночная стоимость 1тн семени льна 250000 тенге. Реализация сырьем в 2,5 раза дороже пшеницы. Со сбытом нет проблем, так как кустанайский завод охотно принимает лен для производства масла.

Одним из основных внутренних факторов, влияющих на оптимальное и рациональное использование посевных площадей, на сегодняшний день остается качество пашни – по области относительно низкое качество пашни: балл бонитета - 18 баллов, только 10% посевных площадей имеют 30 баллов (для сравнения

более высоким баллом бонитета обладают почвы в северных зерносеющих областях республики - Акмолинской (38), Кустанайской (32), Северо-Казахстанской (34) и Восточно-Казахстанской (31) областях).

Для решения данной проблемы необходимы меры по повышению плодородия, поскольку плодородие почвы является основным определяющим условием уровня продуктивности земледелия. При этом основным фактором, сохраняющим плодородие почвы и повышающим урожайность сельскохозяйственных культур, является применение удобрений.

Обобщение материалов агрохимического обследования почв Павлодарской области свидетельствуют о том, что почвы области бедны гумусом и азотом. Почвы с низким содержанием гумуса и легкогидролизуемого азота составляют, соответственно, 83,7 и 80,3% от площади обследованной пашни. Расчеты потребности в удобрениях, проведенные на основании агрохимического мониторинга почв, свидетельствуют о высокой потребности пахотных почв области в удобрениях.

Потребность в удобрениях составляет в среднем: азотных - 37,1 тыс. тонн д.в., фосфорных - 38,5 тыс. тонн д.в., калийных - 5,3 тыс. тонн д.в. Однако применение удобрений в области остается на низком уровне. В 2010 году было внесено 2232,85 тонн минеральных удобрений, что в пересчете на 1 га площади пашни составляет в среднем 1,7 кг. Удобрения вносятся в основном на орошаемых землях под картофель и овощи.

В качестве положительного примера можно привести показатели ТОО «Победа», на отдельных участках которого урожайность пшеницы в 2010 году превысила 19 цн/га, поскольку на этих полях была применена технология обработки паров с внесением минеральных удобрений и посевом кулис.

Областным управлением сельского хозяйства Павлодарской области разработаны перспективные планы развития районов области. Например, согласно плану, Актогайский район поделен на 3 зоны: береговую, пригородную и степную. Каждая из зон должна развиваться с учетом ее специфики. При этом в береговой зоне можно сделать акцент на выращивание овощей, пригородной – создание молочно-товарных ферм и объектов переработки, в степной разместить откормплощадки мясного направления.

Другим необходимым условием повышения плодородия почвы остается применение влагоресурсосберегающих технологий, поскольку, орошаемое земледелие, по сравнению с неорошаемым, дает гораздо большую отдачу от вложенного труда и средств.

К сожалению, за последние годы часть орошаемых земель была исключена из оборота, и еще одна часть орошаемых земель не используется. Согласно сведениям, содержащимся в Стратегическом плане развития управления сельского хозяйства Павлодарской области на 2010-2014 годы, утвержденным постановлением акимата Павлодарской области от 25 декабря 2009 года № 269/18, в Павлодарской области числится 59,5 тыс. га орошаемых земель, из них использовалось в 2008 году 13,4 тыс. га, или 22%, было дополнительно введено 1780 га. Дело в том, что в результате разделения колхозов и совхозов на мелкие крестьянские хозяйства, практически, вся бывшая внутрихозяйственная гидромелиоративная инфраструктура осталась

без хозяев и без надлежащего ухода. Все это привело к интенсивному износу оросительных и дренажных систем, ухудшению эколого-мелиоративного состояния земель. Следствием неисправности оросительных и коллекторно-дренажных систем стали, в одних случаях нехватка воды, в других - засоление, подтопление и заболачивание почвы. Затем часть этих систем была приватизирована, и все же, около половины из них находится в неудовлетворительном состоянии, так как большинство сооружений и сетей систем водоотведения введены в эксплуатацию более 20-30 лет назад, требуется капитальный ремонт или полная их замена.

С приобретением современных поливочных машин и техники начато применение влагосберегающей технологии по возделыванию картофеля и овощных культур. Субсидирование стоимости услуг по доставке воды сельхозтоваропроизводителям из средств республиканского бюджета позволило обеспечить уде-

шевление стоимости подачи воды используемой на орошение в объеме 17,6 млн. м³.

В соответствии с поручением Главы государства, данным в ходе рабочей поездки в Павлодарскую область 30 сентября 2008 года, ведется подготовительная работа по передаче канала «Иртыш - Успенка» в аренду крестьянскому хозяйству «Заря» Павлодарского района для дальнейшего использования по назначению.

В качестве положительного примера можно привести показатели ТОО «Актогай-Агро» Актогайского района, на поливном участке которого урожайность пшеницы составила 9 цт/га, на неполивных -4 цн/га.

Работа по увеличению объемов площадей зерновых культур возделываемых посредством влагоресурсосберегающих технологий, по восстановлению и реконструкции орошаемых земель в области будет продолжена в 2011-2014 годах (таблица №2).

Таблица №2

№ п/п	Атауы	Ед. изм.	Плановый период			
			2011 год	2012 год	2013 год	2014 год
1	2	3	7	8	9	10
1	Объем площадей зерновых культур возделываемых посредством влагоресурсо -	тыс. га	280	290	295	300
2	сберегающих технологий	%	118,0	118,2	120,0	120,0
3	Увеличение объемов производства кормов на орошении	%	118,8	119,1	119,6	120,0
4	Увеличение объемов картофеля и овощей на орошении	тыс. га	1000	1000	1000	1000
	Восстановление и реконструкция орошаемых земель, в том числе:	тыс. га	500	550	550	600
5	кормовых культур	%	135	140	140	140
	Увеличение объемов реализации продукции за пределы страны: зерна (пшеницы)		135	140	140	140
	муки		130	135	135	135
	картофеля		120	125	125	125
	овощей		-	100	100	100
	мяса и мясных изделий					

Повышению рационального и эффективного использования сельскохозяйственных угодий способствует развитие семеноводства в области.

Увеличена до 75,0% доля высеваемых семян высоких репродукций. Действует филиал АО «КазАгроИнновация» – «Павлодарский НИИСХ», основной миссией которого является создание и внедрение новых районированных сортов. Семеноводством занимаются 2 оригинатора, 4 элитхоза, 10 семхозов. Возделывается 12 сортов пшеницы, из которых 7 сортов отечественной селекции, в то же время, устаревший сорт Саратовская-29 занимает существенную долю в семеноводстве (34,0%).

В тоже время отсутствует семеноводство по подсолнечнику, недостаточно организовано семеноводство по районированным сортам фуражных и крупяных культур.

Таким образом, имеющиеся на сегодняшний день проблемы – это: экстенсивные технологии возделывания сельскохозяйственных культур; недостаточное развитие семеноводства; низкая техническая оснащенность; низкий уровень химизации; несоблюдение научно-обоснованных агротехнологий; сокращение площадей многолетних насаждений плодово-ягодных культур.

В целом у сельхозпроизводителей с реализацией выращенного урожая проблем в этом году нет, для

сельхозпроизводителей это несомненное благо. Выиграли и те кто в прошлом году не поспешил с продажей зерна по низкой цене. Нынешнее осеннее повышение цен и неудача с гречихой, которая большей степени осталась на полях после урагана, тем не менее позволяет некоторым руководителям говорить о намерении увеличить площадь крупяных культур этой весной. Зерна собрали немного, но даже такой урожай все же позволил создать запас семян на следующий год.

По состоянию на 1 декабря 2010 года, по данным Департамента статистики Павлодарской области, в хозяйствах и предприятиях области находилось 214562 тонны зерновых культур. Наибольший объем зерновых приходится на пшеницу – 179439 тонн. В том числе на продовольствие – 104030 тонн, на фураж - 18681 тонна и на семена – 56728 тонн. На фоне преобладания пшеницы объем других культур, особенно фуражных, выглядит совершенно незначительно. Так, ячменя в Павлодарской области всего 20793 тонны, из которого всего чуть больше 12120 тонн выделено на кормовые цели. 66 635 тонн зерновых культур на 1 декабря хранилось на элеваторах и хлебоприемных пунктах.

Основная доля реализации продукции растениеводства области осуществляется в пределах Республики Казахстан и используется для удовлетворения

потребностей внутри области. Так за январь – ноябрь 2010 года по данным таможенной статистики объем экспорта пшеницы по Павлодарской области составил 23649,2 тонн на сумму 4167,8 тыс. долларов США (то есть менее 10% запасов области). Основной потребитель пшеницы – Таджикистан, на долю которого приходится 80,7% экспорта. Средняя цена 1 тонны экспортируемой пшеницы составила за январь – ноябрь 2010 года - 176,23 доллара США.

Кроме того в январе – ноябре 2010 года экспортировано из области 3156,2 тонны семян подсолнечника на сумму 1035,6 тыс.долларов США, в том

числе в Китай - 2311,3 тонны стоимостью 846,8 тыс. долларов США.

Из овощной продукции, за январь – ноябрь 2010 года зафиксирован экспорт капусты в объеме 188,5 тонн на сумму 47,2 тыс. долларов США. Реализация другой овощной продукции и картофеля осуществляется только на нужды области и в пределах Республики Казахстан.

По данным Департамента статистики Павлодарской области индексы цен реализации на продукцию растениеводства Павлодарской области за последние 5 лет составили:

на конец периода, к декабрю предыдущего года, в%

	2006 год	2007 год	2008 год	2009 год	2010 год
Культуры зерновые	101,0	108,2	165,4	80,4	94,1
Картофель	153,7	114,1	106,0	83,2	126,6
Овощи	126,5	113,1	108,2	106,9	135,1

По результатам финансово-хозяйственной деятельности сельскохозяйственных предприятий за 3 квартала 2010 года доход от реализации продукции

составил 3093,9 млн. тенге, себестоимость реализованной продукции - 2361,5 млн. тенге, в том числе по кварталам:

	1 квартал 2010 года	2 квартал 2010 года	3 квартал 2010 года
Доход от реализации (млн. тенге)	961,2	1008,2	1124,5
Себестоимость реализованной продукции (млн. тенге)	726,5	805,9	829,1
Рентабельность производства (%)	15,0	24,4	33,7

Как видно из приведенной таблицы рентабельность сельскохозяйственного производства напрямую связана с его сезонным характером, наибольший показатель рентабельности сложился по итогам 3 квартала 2010 года, когда началась реализация сельскохозяйственной продукции, причем он превысил среднеобластной показатель, который составил 27,2% (выше был показатель рентабельности только по отрасли «электроснабжение, подача газа, пара и воздушное кондиционирование»- 52,8%).

«Решение существующих проблем агропромышленного комплекса области позволит обеспечить развитие приоритетных отраслей сельского хозяй-

ства с выравниванием имеющихся диспропорций путем поддержки тех производств, которые имеют потенциальные преимущества на региональном или казахстанском рынке с учетом специфики региона, создать условия для повышения продуктивности сельскохозяйственного производства и поддержки конкурентоспособных отечественных товаропроизводителей и поставщиков услуг.» (из Концепции развития АПК Павлодарской области).

Примечание: при подготовке статьи использовались материалы Павлодарской областной газеты «Звезда Прииртышья».

О СИТУАЦИИ НА ВНУТРЕННЕМ РЫНКЕ НАЛИЧНОЙ ИНОСТРАННОЙ ВАЛЮТЫ

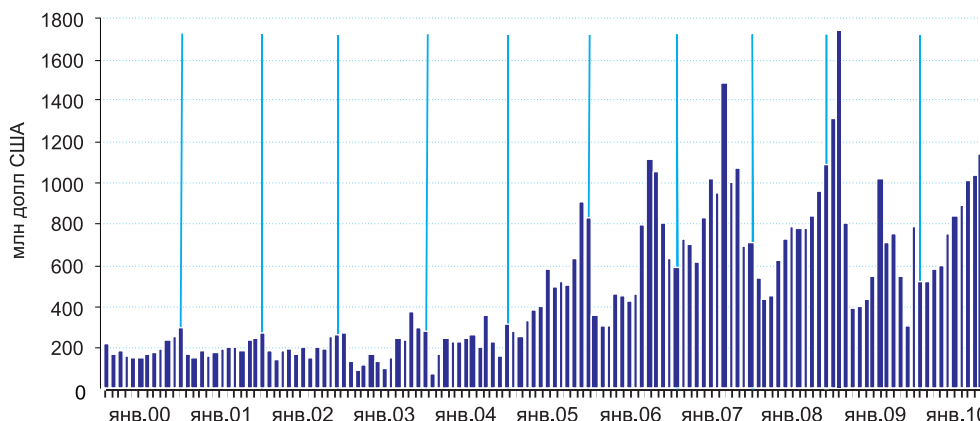
Талханбаева И., эксперт Департамента исследований и статистики Национального Банка Республики Казахстан

В последние месяцы 2009 года наблюдается значительный рост нетто-продаж иностранной валюты обменными пунктами. Расширение спроса на доллары США может быть обусловлено несколькими фак-

торами, как внешними, так и внутренними. Но прежде считаем целесообразным проанализировать данные внутреннего рынка наличной иностранной валюты, другие макроэкономические показатели за несколько предыдущих лет и отметить несколько немаловажных фактов.

Прежде всего, анализ месячных данных с 2000 года показывает: прослеживается сезонность и определенная тенденция роста объема нетто-продаж иностранной валюты обменными пунктами населению во второй половине года. Данная тенденция наблюдается также в текущем году.

Нетто-продажа долларов США обменными пунктами

Исключение составил 2009 год, что было связано с проведением девальвации в феврале. Максимальный объем нетто-продаж иностранной валюты обменными пунктами наблюдался в январе и был спровоцирован девальвационными ожиданиями населения. В дальнейшем в течение 2009 года из-за снижения спроса населения на наличную иностранную валюту нетто-продажа валюты обменными пунктами снизилась.

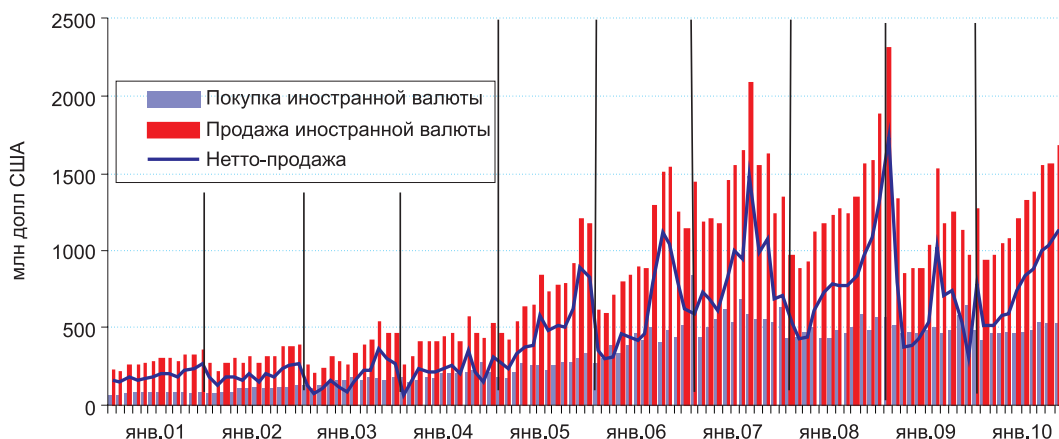
До 2004 года объемы нетто-продаж иностранной валюты обменными пунктами за год находились на уровне в среднем порядка 2,5 млрд. долларов США. Начиная с 2005 года, отмечается годовой рост нетто-продаж иностранной валюты обменными пунктами (см. приложение). При этом необходимо отметить, что месячные объемы нетто-продаж, превышающие сумму в 1 млрд. долларов США (определенный психологический барьер), наблюдались преимущественно

именно во второй половине года. Всплески нетто-продаж иностранной валюты обменными пунктами отмечены в августе 2007 года, когда проявления кризиса на рынке ипотечных займов в США отразились на мировых рынках, и в январе 2009 года, спровоцированные ожиданиями девальвации.

В целом в 2004 году среднемесячный объем нетто-продаж иностранной валюты обменными пунктами составлял 222 млн. долларов США, а в 2010 году он составляет 820 млн. долларов США, демонстрируя рост по сравнению с 2004 годом более чем в 3,5 раза.

Если рассматривать валовые объемы продаж иностранной валюты обменными пунктами, то месячные объемы продаж, превышающие сумму в 1,5 млрд. долларов США, которая является определенным психологическим барьером, также наблюдались преимущественно во второй половине года.

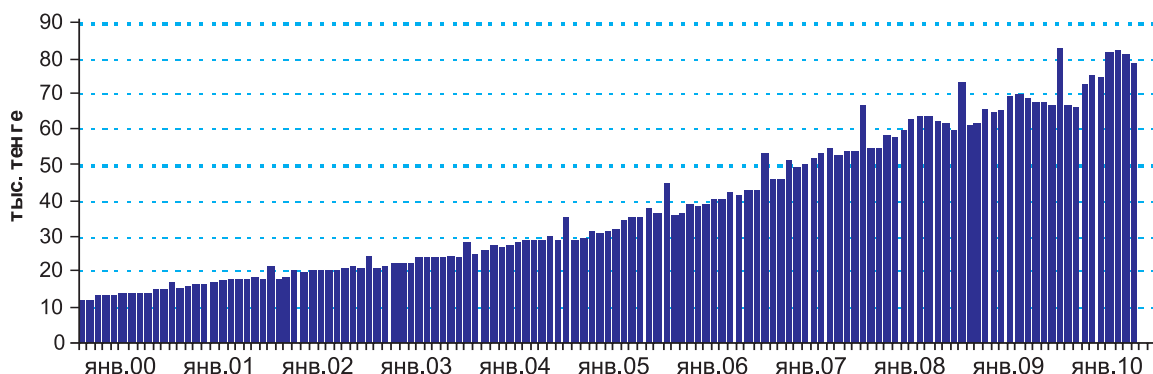
Покупка, продажа долларов США обменными пунктами

Второй немаловажный факт: темпы роста объема торгов иностранной валютой обменными пунктами в целом сопоставимы с темпами роста других макроэкономических и социальных показателей, в том числе, показателей валютного рынка и денежно-кредитной статистики.

Ранее мы отмечали, что изменение тренда и увеличение нетто-продаж иностранной валюты обменными пунктами начались с 2005 года. То же самое можно наблюдать и по другим показателям – более быстрый рост, начиная с 2005-2006 годов.

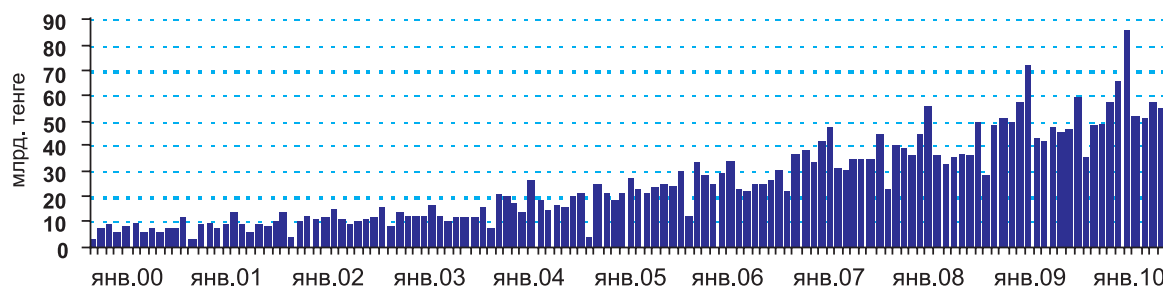
Номинальная заработная плата

Так, наблюдается устойчивый рост среднемесячной номинальной заработной платы населения. Если в 2004 году среднемесячная номинальная заработная плата составляла 28 тыс. тенге, то в 2010 году она составляет уже порядка 75 тыс.тенге, что выше почти в 3 раза.

При этом, расходы государственного бюджета на заработную плату в 2004 году составили 212 млрд. тенге, а за 10 месяцев 2010 года она составляет уже 557 млрд.тенге, увеличившись в 2,6 раза.

Расходы бюджета на заработную плату

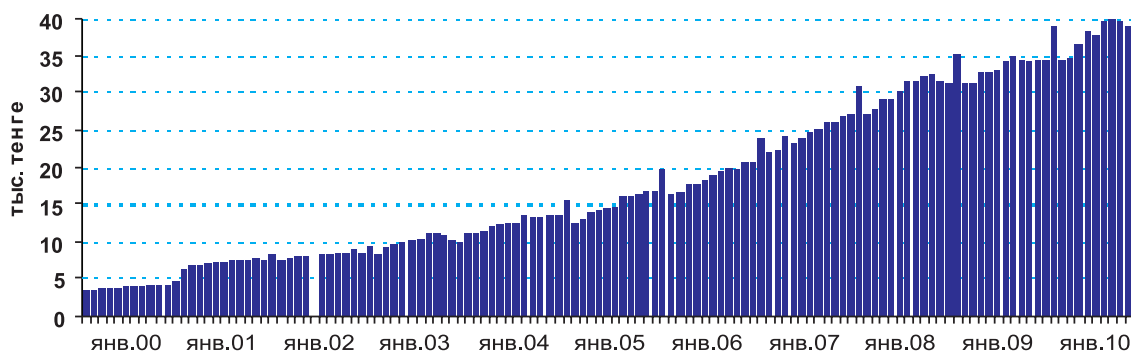

Вместе с заработной платой растут и денежные доходы населения, что способствует увеличению спроса населения на доллары и является одной из причин роста объемов продаж валюты обменными пунктами. Необходимо отметить, что за период с 2004 года денежные доходы населения выросли почти в 3 раза с 12,8 тыс. тенге до 37,8 тыс. тенге (за 9 месяцев 2010 года).

Значительный рост заработной платы, а соответственно доходов населения наблюдался в 2010 году. Как известно, с 1 апреля 2010 года были повышены стипендии и заработная плата работникам бюджетной

сферы. Так, если в первом квартале среднемесячная заработная плата составляла 67,8 тыс. тенге, то в третьем квартале она составила 80,6 тыс. тенге. Аналогично, номинальный доход в первом квартале составил 35,0 тыс.тенге, а в третьем – 39,6 тыс. тенге. Поскольку значительная часть населения предпочитает долю своих сбережений держать в долларах (помимо сделок с дорогостоящими товарам, расчет за другие товары в торговых точках часто производится также в долларах), рост денежных доходов способствует росту спроса на иностранную валюту.

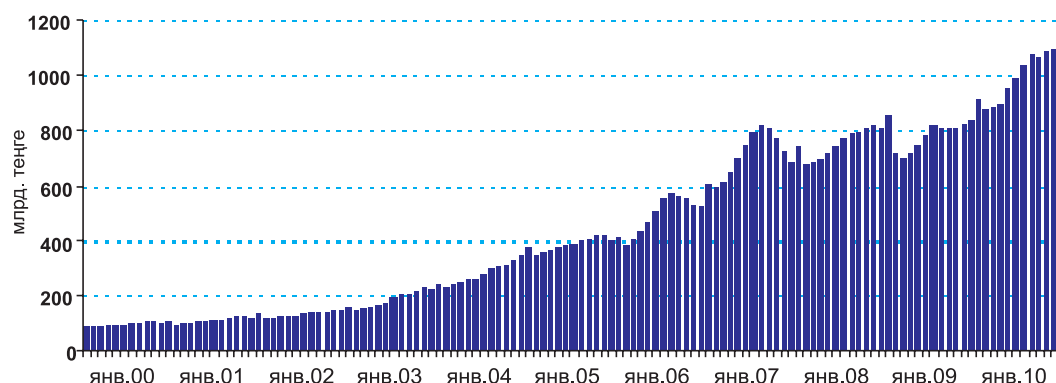
Денежные доходы населения

Наблюдается устойчивый рост денежных агрегатов. Необходимо отметить, что рост наличных денег в обращении отражает повышение денежных доходов населения. За аналогичный период наличные деньги в обращении выросли почти в 3 раза. При этом необ-

ходимо отметить, что на динамику наличных денег в обращении помимо традиционного сезонного фактора существенное влияние оказывает продажа обменными пунктами наличной иностранной валюты.

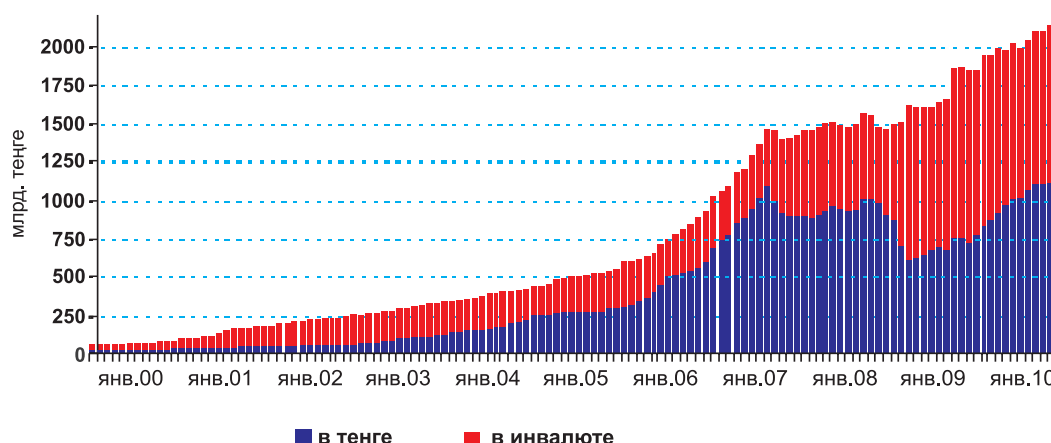
Наличные деньги в обращении

С ростом денежных доходов населения и повышением доверия граждан к банковской системе устойчиво растут депозиты в банках второго уровня. Если в конце 2004

года объем депозитов населения в банках второго уровня составлял 448 млрд.тенге, то в октябре 2010 года составляют 2179 млрд.тенге, увеличившись почти в 5 раз.

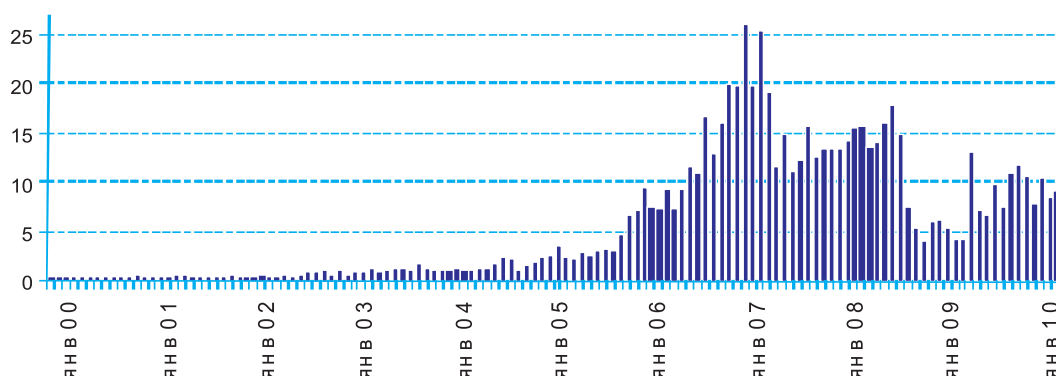
Депозиты населения в банках второго уровня

Видимый рост объемов торгов на внутреннем валютном рынке (Казахстанская фондовая биржа и межбанковский валютный рынок) начался также с 2005 года. Так, если в 2004 году среднемесячный объем торгов на долларом сегменте Казахстанской фондовой биржи и межбанковском рынке составил 1,5 млрд. долла-

ров США, то в 2010 году составляет уже 9,9 млрд. долл. США, т.е. произошел рост более чем в 6 раз. Необходимо отметить, что в 2007-2008 годы среднемесячный объем торгов значительно превышал текущий уровень и достигал порядка 14-17 млрд. долларов США, что было связано с кризисными явлениями в мировой экономике.

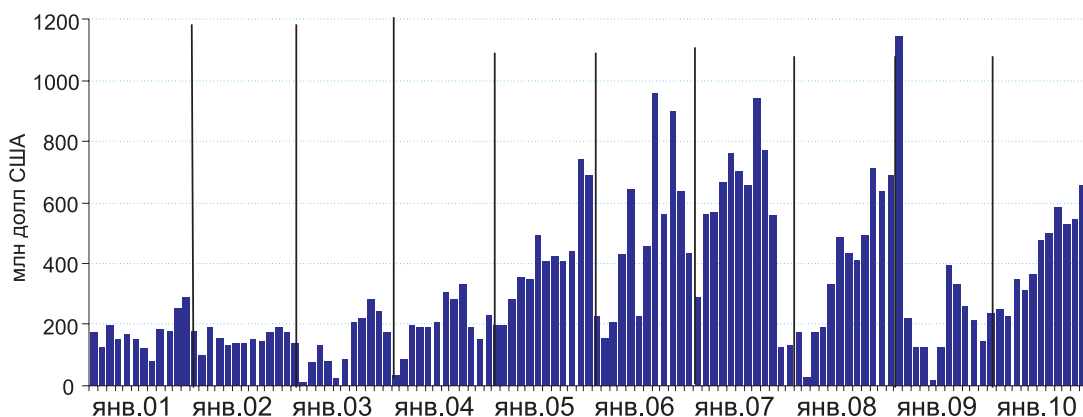
Объемы торгов иностранной валютой на внутреннем валютном рынке (КФБ + межбанковский рынок)

При этом с 2005 года банки начали более активно завозить иностранную валюту. Если в 2001-2004 годы чистый ввоз наличной иностранной валюты банками находился на уровне в среднем 2-2,5 млрд. долларов США, то в 2005 году он составил порядка 5 млрд. долларов США. В последующие годы он продолжал расти. Исключение составил 2009 год, когда чистый ввоз иностранной валюты составил 3,3 млрд. долларов США, что было связано с проведением девальвации

в феврале. Часть населения, которая стремилась диверсифицировать свои сбережения, успела сделать это до девальвации. После проведения девальвации целесообразность в покупке долларов США отпала. В результате снижения спроса населения на наличную иностранную валюту нетто-продажа валюты обменными пунктами снизилась и, как следствие, снизился чистый ввоз иностранной валюты банками второго уровня.

Чистый ввоз наличной иностранной валюты банками второго уровня

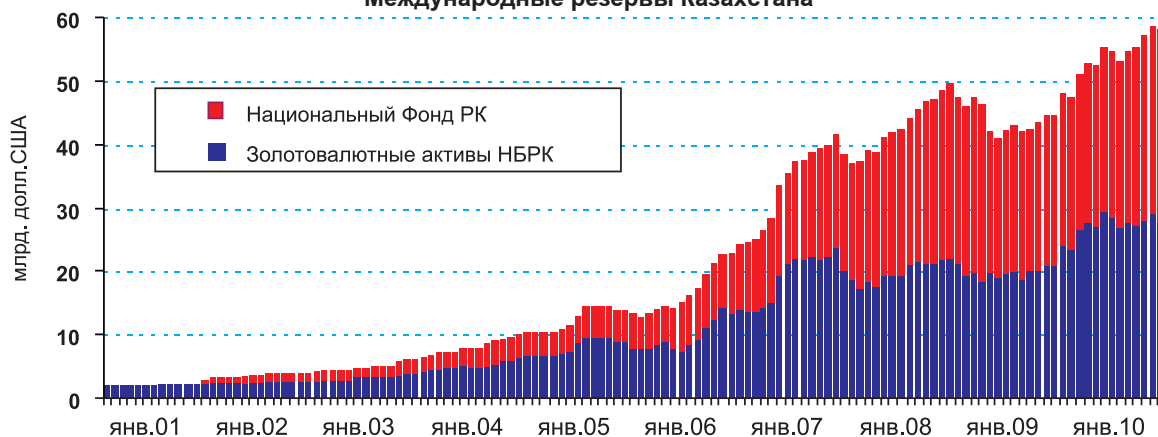

За 11 месяцев 2010 года чистый ввоз наличной иностранной валюты банками составил 4,8 млрд. долларов США, что сопоставимо с данными 2005-2008 годов.

Вместе с торговыми на внутреннем валютном рынке растут также международные резервы страны (золотовалютные активы Национального Банка и активы Национального фонда). Причем значительный при-

рост международных резервов начал наблюдаться с 2006 года. Так, за период с конца 2004 года по ноябрь 2010 года их объем увеличился с 14,4 млрд. долл. США до 58,0 млрд. долл. США, т.е. более чем в 4 раза. Золотовалютные резервы Национального Банка выросли за этот период с 9,3 млрд. долл. США до 28,9 млрд. долл. США, т.е. более чем в 3 раза.

Международные резервы Казахстана

Таким образом, данные по нетто-продажам валюты населению вполне сопоставимы с другими макроэкономическими показателями, и их динамика, по нашему мнению, не демонстрирует аномального изменения.

Фактором, который наряду с ростом заработной платы и доходов населения оказывает влияние на уровень продаж иностранной валюты обменными пунктами, является достаточно **высокий уровень долларизации экономики** в Казахстане. В этой связи, часть населения традиционно использует иностранную валюту как меру стоимости и средство платежа на рын-

ках дорогостоящих товаров. Установление цен и расчеты при купле-продаже населением недвижимости и автомобилей проводятся преимущественно в долларах США. В этой связи спрос на иностранную валюту со стороны населения постоянно поддерживается.

Так, если рассмотреть данные по стоимости жилья, то можно заметить, что за период с конца 2004 года по ноябрь 2010 года цены на новое жилье выросли с 539 долларов США до 950 долларов США, т.е. на 75%, а цены на благоустроенное вторичное жилье выросли с 310 долларов США до 703 долларов США, т.е. в 2,3 раза.

Цены продаж жилья (конец периода, долларов США за 1 кв. метр)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	10 ж. қар.
новое жилье	158	237	342	539	692	968	1336	1223	923	950
вторичное благоустроенное	64	107	158	310	453	746	1127	898	678	703

Рост цен за этот период наблюдается и на рынке автомобилей. Если на конец 2004 года цена на импортные легковые автомобили составляла 3,2 тыс. долларов США, то

за 10 месяцев 2010 года средняя цена составляет 17,4 тыс. долларов США.

Импорт легковых автомобилей в Казахстан

	количество	Общая стоимость, млн долл. США	Средняя цена, долл. США
2005	237 514	757,4	3 189
2006	398 246	1 407,3	3 534
2007	391 279	2 391,9	6 113
2008	155 221	1 228,1	7 912
2009	111 720	771,5	6 906
январь-октябрь 2010	18 949	329,1	17 365

Таким образом, показатели по рынку недвижимости и автомобильному рынку за предыдущие годы также сопоставимы с данными внутреннего рынка наличной иностранной валюты: с ростом цен на дорогостоящие товары, торгуемые, как правило, в иностранной валюте, растет и спрос населения на иностранную валюту.

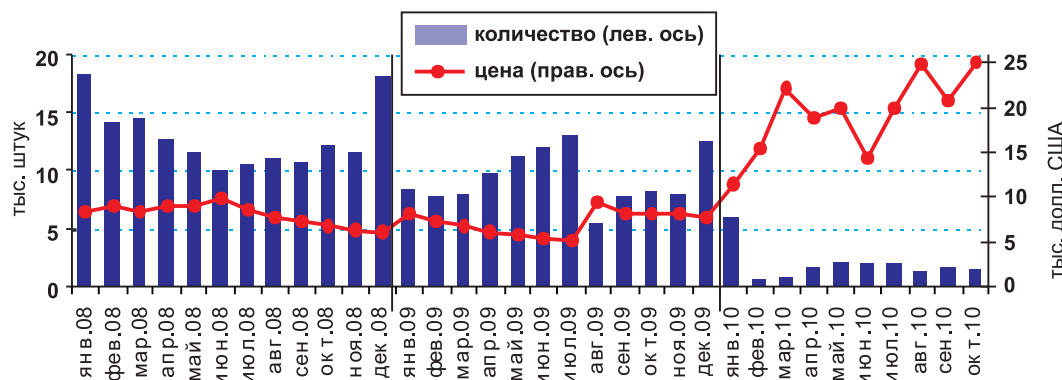
Ситуация на рынке легковых автомобилей не оказывала значительного влияния на рынок наличной иностранной валюты в январе-октябре 2010 года.

В 2010 году в Казахстане наблюдается снижение объемов импорта легковых автомобилей по сравнению с пре-

дыдущими годами. Общий объем ввезенных автомобилей в январе-октябре 2010 года составил 18949 шт., тогда как в предыдущие годы данное количество могло быть завезено в течение 1,5-2 месяцев. Стоимостной объем импорта легковых автомобилей в Казахстан в январе-октябре 2010 года составил 329,1 млн долл. США.

В октябре 2010 года было ввезено 1427 легковых автомобилей, в стоимостном выражении это составило 35,7 млн долл. США (3% от общего объема нетто-продажи долларов США обменными пунктами в октябре 2010 года).

Динамика импорта легковых автомобилей в Республику Казахстан

Между тем, отсутствие прямой связи между ситуацией на автомобильном рынке и рынке наличной иностранной валюты может быть связано с отложенным спросом на автомобили, т.е. покупатели накапливают иностранную валюту с тем, чтобы в последующем использовать ее на приобретение автомобилей. Кроме того, на вторичном рынке автомобилей продажа также производится в долларах США. А если учитывать тот факт, что с 1 июля 2011 года льготы на ввоз иномарок продлеваться не будут, и будут действовать ставки единых таможенных пошлин, то это способствует росту спроса и на ранее ввезенные авто, и, следовательно, росту цен и росту спроса на доллары США.

Аналогичная ситуация с отложенным спросом складывается и на рынке недвижимости. Достаточно высокий уро-

вень цен за аренду жилья в крупных городах косвенно может свидетельствовать о существующем спросе на жилье. В последнее время на рынке недвижимости после двухлетнего затишья отмечается небольшое оживление, цены на жилье незначительно выросли по сравнению с 2009 годом. В то же время количество сделок далеко не достигает его предкризисный период, рынок все еще находится в ожидании. В этой связи отсутствие прямой связи между ситуацией на рынке недвижимости и рынке наличной иностранной валюты может быть связано также с отложенным спросом на недвижимость.

Еще одной причиной, оказывающей влияние на рост продаж иностранной валюты обменными пунктами, являются девальвационные ожидания.

Динамика курса российского рубля к доллару США

Девальвационные ожидания населения в свою очередь могут быть вызваны следующими факторами. Прежде всего, влиянием внешних факторов, в том числе динамикой курса российского рубля. Поскольку население в нашей стране действует чаще всего «с оглядкой на Россию», то достаточно высокая волатильность курса рубля приводит к увеличению девальвационных ожиданий.

Кроме того, в последние месяцы время большое количество стран приняло меры по снижению курса своих национальных валют. Специалисты заговорили о так называемых валютных войнах. Эта тема активно обсуждалась в средствах массовой информации. Это также увеличивает девальвационные ожидания, в результате население и корпоративный сектор стараются исключить возможные валютные риски. В этой связи спрос на валюту с их стороны сказывается на росте продаж иностранной валюты обменными пунктами.

Рост продаж иностранной валюты обменными пунктами также связан с политикой Национального Банка в отношении обменного курса тенге. Объявленный после проведения девальвации национальной валюты в феврале 2009 года коридор колебаний тенге был достаточно узким. Вместе с четким выражением «второй девальвации не будет», которое постоянно звучало в целях предотвращения паники населения и снижения дестабилизирующего ажиотажного спроса на валюту, это эффективно снижало девальвационные ожидания на рынке.

В 2010 году улучшение экономической обстановки, благоприятная ситуация на мировых товарных рынках, в первую очередь на рынках нефти, способствовало тому, что коридор колебаний тенге был ассиметрично расширен. Национальный Банк продолжает постоянно заявлять, что никаких предпосылок для девальвации нет. Однако учитывая все еще нестабильную ситуацию на мировых рынках, расширенный коридор и перспектива, как укрепления, так и ослабления тенге, скорее всего, воспринимается общественностью как некая «неопределенность» и порождают сомнения в стабильности валюты. В конечном итоге это приводит к увеличению девальвационных ожиданий и росту предпочтений населения в сохранении своих сбережений в иностранной валюте.

Планы по переходу к политике управляемого плавления обменного курса тенге, возможность которого была озвучена Национальным Банком, также способствуют усилению девальвационных ожиданий и, как следствие росту спроса населения на иностранную валюту. Это связано, скорее всего, с тем, что у большинства населения в результате кризисных событий 1999 года словосочетание «плавающий обменный курс» устойчиво ассоциируется со словом «девальвация». Тогда девальвация тенге была проведена одновременно с переходом к политике плавающего обменного курса.

На данные по нетто-продажам валюты обменными пунктами мог оказать влияние следующий факт. Согласно све-

дениям Алматинского городского филиала НБРК все крупные банки второго уровня продают наличные доллары США обменным пунктам (т.е. юридическим лицам), а регистрируют эти операции как продажу долларов США населению. Известно, что представители обменных пунктов, под личным удостоверением, как физическое лицо, скупают валюту в очень больших объемах. В результате создаются двойные обороты. Эта вопрос обсуждался неоднократно, но пути его решения не найдены. Официально на проверках обнаружить подобные нарушения очень сложно.

В то же время необходимо отметить, что объемы нетто-продаж иностранной валюты обменными пунктами юридических лиц существенно ниже, чем объемы нетто-продаж обменными пунктами банков второго уровня. При этом двойные обороты, связанные с продажей валюты банками юридическим лицам и оформлением этих операций как продажа населению не могут превышать объемы нетто-продаж обменными пунктами юридических лиц.

Рост спроса на доллары США может быть вызван ростом нелегального импорта. О наличии или отсутствии нелегальных операций с активами, деноминированными в иностранной валюте, можно приблизительно судить по статье «Ошибки и пропуски» платежного баланса. При этом отрицательное сальдо по данной статье, вероятнее всего, возникает в случае недостающей информации об оттоке капитала и/или потреблении импортированных товаров и услуг, т.е. в случае бегства или нелегального оттока капитала.

Так, если в 1 квартале 2010 года ошибки и пропуски сложились с положительным знаком в объеме 229,7 млн. долл. США (или 1,6% от экспорта товаров и услуг), то во 2 квартале 2010 года данная статья сложилась с отрицательным сальдо 1740,5 млн. долл. США (или 10,0% от экспорта товаров и услуг). Столь значительное и резкое изменение данной статьи платежного баланса может свидетельствовать о росте нелегального оттока капитала из Казахстана либо росте неучтенного, в том числе нелегального, импорта товаров и услуг в Казахстан.

Если рассматривать данные по продажам валюты обменными пунктами в региональном разрезе, то наблюдается следующее.

Существенный рост нетто-продаж иностранной валюты наблюдается в г. Алматы, Алматинской, Акмолинской, Актюбинской, Восточно-Казахстанской, Мангистауской, Павлодарской областях. Прежде всего, это может быть связано с ввозом неучтенного, в том числе нелегального, импорта в приграничные области.

Кроме того, в некоторых других областях также заметно увеличилась активность населения по покупке иностранной валюты. Так в Южно-Казахстанской (также как и в Алматинской) области продажа обменными пунктами иностранной валюты в июне – ноябре 2010 года превышала уровень продаж

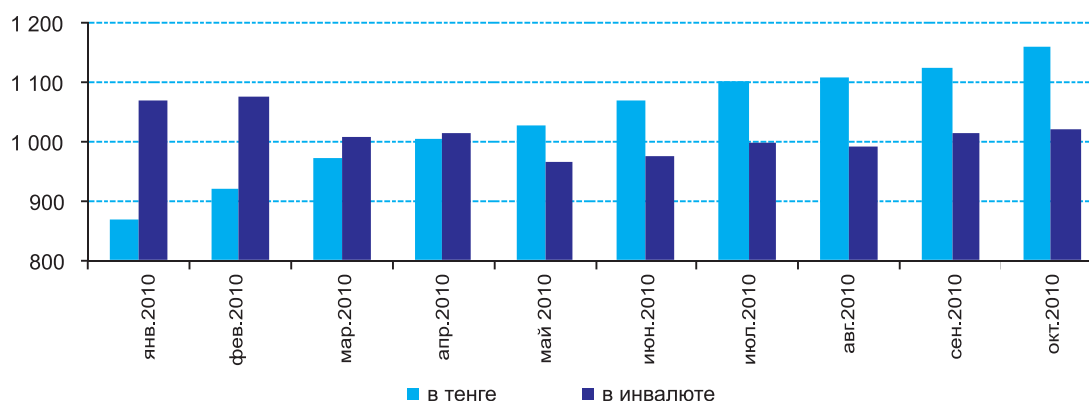
в этих же областях в преддевальвационный период. Очень близко к преддевальвационному уровню продаж находятся нетто-продажи в Жамбылской области. Это может быть связано с политическими факторами, в частности с дестабилизирующими событиями в Кыргызстане.

Необходимо отметить, что существующий спрос на валюту ведет к ее обесцениванию. Это как раз и происходит с курсом доллара США по отношению к тенге в обменных пунктах республики. В этой связи держать валюту в карманах является не самым выгодным вложением сбережений. Действующие на рынке ставки по депозитам в иностранной валюте являются хоть и небольшим, но все-таки источником дополнительного дохода. Конечно, решение Фонда гарантирова-

ния депозитов о снижении максимальных ставок по вкладам физических лиц до 7% годовых может как-то повлиять на динамику вкладов, но изменить кардинально тренд оно не сможет. В сравнении с другими инструментами финансового рынка, в том числе с наличной иностранной валютой, банковские депозиты является наиболее оптимальными с точки зрения ликвидности, сохранности и прибыльности.

В целом ситуация на финансовом рынке страны стабильная. Оттока денег из банковской системы нет. Общий объем депозитов населения в банковской системе вырос с начала года на 13% и конец октября 2010 года составил 2,2 трлн. тенге.

Депозиты населения в банковской системе

Таким образом, четко выраженных объективных причин для увеличения спроса со стороны населения на доллары США, по нашему мнению, нет. Возникновение существующей ситуации, вероятно, было обусловлено синхронным воздействием факторов, прямо или косвенно оказывающих влияние на увеличение спроса на иностранную валюту. Население под влиянием тех или иных политических, психологических или социальных факторов начало более активно покупать иностранную валюту и держать сбережения «на руках».

О ПЕРЕПОДГОТОВКЕ И ПОВЫШЕНИИ КВАЛИФИКАЦИИ ГОСУДАРСТВЕННЫХ СЛУЖАЩИХ

*Асимбетова П.Ш., начальник отдела экономического анализа и статистики
Актюбинского филиала ГУ «Национальный Банк
Республики Казахстан»*

Вопрос профессионального развития государственных служащих является одним из ключевых в системе государственной службы и кадровой политики.

Важнейшим звеном любого государства выступает государственная кадровая политика, как выражение стратегии государства по формированию, востребованию, рациональному использованию кадрового потенциала и его профессиональному развитию.

Успешная реализация стратегических приоритетов, обозначенных Главой государства в Послании народу «Новое десятилетие – Новый экономический подъем – Новые возможности Казахстана», прежде всего, основывается на деятельности высокопрофессиональных кадров. Ведь кадры – это национальное богатство любой страны. Исторический опыт свидетельствует, что из всех ресурсов государства – материальных, природных, финансовых – кадровый

ресурс, т.е. человеческий, является самым значимым. Кадровый потенциал общества рассматривается в качестве ключевого фактора не только социально-экономического развития, но и фактора, определяющего эффективность государственного управления в стране. Ведь только от специалистов с их профессионализмом, квалификацией и опытом зависит успех дела в любой сфере жизнедеятельности.

Как известно, на основании Закона Республики Казахстан от 23 июля 1999 года «О государственной службе», Указа Президента Республики Казахстан от 10 марта 2000 года №357 «Об утверждении Положения о порядке прохождения государственной службы» и иных нормативных правовых актов разработаны Правила переподготовки и повышения квалификации государственных служащих Республики Казахстан, утвержденные Указом Президента Республики Казахстан №1457 от 11 октября 2004 года.

В соответствии с вышеуказанным документом, переподготовка и повышение квалификации государственных служащих Республики Казахстан являются основными формами дополнительного профессионального образования и осуществляются в соответствующих организациях образования с целью обновления теоретических и практических знаний, умений и навыков в сфере деятельности государственных служащих, развития личностных качеств (в т.ч. умения работать с гражданами) в соответствии с предъявляемыми квалификационными требованиями для эффективного выполнения ими своих должностных обязанностей.

Нужно отметить, что государственные органы Актюбинской области целенаправленно работают в этом направлении. Так, на основании постановления Правительства от 18 февраля 2005 года №153 «Об утверждении типового положения о Региональном центре переподготовки и повышения квалификации государственных служащих» и в соответствии с законом РК «О государственном предприятии» от 19 июня 1995 года № 2335 было создано коммунальное государственное предприятие «Региональный центр переподготовки и повышения квалификации государственных служащих» на праве хозяйственного ведения ГУ «Аппарат Акимата Актюбинской области» (далее КГП РЦПИПКС). Де-

тельность КГП РЦПиПКГС направлена на осуществление производственно-хозяйственной деятельности в области образования с целью реализации программы дополнительного профессионального образования госслужащих местных государственных органов и территориальных подразделений центральных исполнительных органов, и, соответственно, основной миссией КГП РЦП и ПКГС является профессиональная переподготовка и повышение квалификации госслужащих с внедрением современных технологий, форм и методов обучения с целью получения слушателями соответствующих знаний, умений и навыков для интеграции в общество, творческого и эффективного выполнения управленческих функций, усиления практической направленности обучения, нацеленности его на решение конкретных задач государственной службы в регионе.

Кроме того, постановлением акимата Актыбинской области от 14.03.2008г. №59 утвержден «План мероприятий по формированию и укреплению позитивного имиджа государственной службы на 2008-2010 годы по Актыбинской области». Государственная служба Республики Казахстан призвана регулировать общественные процессы, обеспечивать целостность государства и реализацию интересов граждан, поэтому для государственной службы имидж имеет важное функциональное и статусное значение. Он является показателем уровня доверия к ней населения и критерием оценки обществом эффективности управленческой деятельности, проводимых государством преобразований. Он фиксирует степень соответствия действий государственных органов требованиям и ожиданиям конкретных социальных групп и общества в целом. Вследствие этого, имидж в значительной мере детерминирует поведение граждан по отношению к органам государственной власти, определяет степень общественной поддержки деятельности государственной службы и программы ее реформирования.

В целях стимулирования государственных служащих повышать свой профессионализм, внедрять эффективные методы государственного управления, а также для повышения качества работы Актыбинский филиал ГУ «Национальный Банк РК» (далее филиал) тоже уделяет соответствующее внимание в пределах своей компетенции. В этом направлении в начале 2010 года был заключен Договор с КГП РЦПиПКГС по проведению семинаров повышения квалификации административных государственных служащих

филиала. По данному договору тринадцать административных государственных служащих филиала прошли курс обучения на различные темы и получили соответствующие сертификаты. Темы семинара распределялись между госслужащими филиала в зависимости от специфики работы и занимаемой должности и были следующие:

- «Социально-психологические основы профессиональной деятельности госслужащих»;
- «Основные направления политики государственного языка»;
- «Индустриально-инновационная политика в РК: состояние, проблемы и перспективы»;
- «Правовые основы организации и деятельности государственных органов»;
- «Механизмы обеспечения устойчивости финансовой системы РК»;
- «Государственное региональное управление в РК на современном этапе»;
- «Социально - психологические основы государственной службы».

Профессионализм и управленческие навыки государственных служащих – одно из главных условий динамичного развития страны. Семинары для госслужащих филиала были организованы с целью повышения профессиональной квалификации, изучения норм новейшего законодательства в сфере управления, формирования теоретико-правовых основ принятия и реализации управленческих решений.

Участие работников филиала на семинаре дало возможность освоить современные методы решения профессиональных задач, усовершенствовать управленческие компетенции, освоить основы конституционного строя, проанализировать правовые нормы в области государственного управления с позиции его дальнейшего совершенствования и внедрения административной реформы, смоделировать эффективные методы и способы обеспечения прав и свобод граждан в процессе управленческой деятельности.

По мнению участников, посещение таких семинаров позволило сформировать умения и навыки системного подхода к принятию и исполнению решений и вызвало желание в дальнейшем продолжить подобные обучения в виде семинаров или курсов.

